

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Veronika Klepalová

Ochrana oběti trestného činu

diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jaromír Hořák, Ph.D.

Katedra: Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 26.11.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci na téma Ochrana oběti trestného činu vypracovala samostatně, veškeré použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 26.11.2014

Veronika Klepalová

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat svým rodičům za jejich podporu a trpělivost během celého mého studia.

Děkuji i panu JUDr. Jaromíru Hořákovi, Ph.D., za velmi cenné připomínky, odborné rady a poskytnuté konzultace, kterými přispěl k vypracování této diplomové práce.

A dále též Zuzaně Zajíčkové a Bc. Alanu Šumeldovi za průběžnou jazykovou a grafickou revizi zpracování práce.

Obsah

Úvod.....	1
1. Oběť	4
1.1. Pojem „oběť trestného činu“	4
1.2. Typologie oběti	5
1.3. Poškozený vs. oběť	10
2. Viktimologie	12
2.1. Viktimologie – nauka o obětech	12
2.2. Kriminalistická viktimologie	13
3. Viktimnost	15
3.1. Viktimogenní faktory.....	16
3.2. Viktimogenní situace	17
4. Viktimizace (primární, sekundární, terciální).....	18
4.1. Újma způsobená oběti.....	21
4.2. Reviktimizace	21
5. Dopad trestného činu na oběť	24
5.1. Psychologické prožívání újmy.....	24
5.1.1. Viktimizace ze strany Policie ČR	26
5.1.2. Viktimizace při hlavním líčení u soudu	30
5.1.3. Viktimizace ze strany médií	32
6. Poskytování pomoci obětem trestné činnosti.....	37
6.1. Laická pomoc.....	37
6.2. Psychologická intervence a následná psychologická pomoc.....	40
6.2.1. Oběť v akutním stavu těsně po činu	41

6.2.2. Oběť v různých fázích po činu.....	42
6.3. Sociální pomoc	44
6.4 Organizace poskytující služby obětem trestných činů.....	45
6.4.1. Bílý kruh bezpečí -BKB	48
6.5. Právní pomoc	51
6.5.1. Práva obětí trestných činů.....	54
6.6. Peněžité pomoci	61
6.6.1. Náhrada škody v trestním řízení	61
6.6.2. Náhrada škody v občanskoprávním řízení.....	63
7. Osoba oběti v trestním právu – vybrané aspekty	64
7. 1. Role poškozeného jako svědka v trestním řízení.....	64
7.1.1. Ochrana svědků dle zákona č. 137/2001 Sb.	68
7.2. Role poškozeného při použití odklonů v trestním řízení	69
8. Konkrétní pomoci obětem a její aplikace v případech domácího násilí	72
8.1. Zákonné vymezení domácího násilí	72
8.2. Možné kroky oběti k vlastní ochraně:.....	74
8.3. Pomoc policie	76
8.3.1. Institut vykázaní	77
8.4. Právní ochrana	79
8.5. Trestněprávní ochrana.....	80
9. Závěr	83
10. Seznam zkratk.....	85
11. Seznam použité literatury a pramenů.....	86
12. Seznam příloh	93
Příloha č. 1:	93
Příloha č. 2:	97

13. Abstrakt.....	98
14. Abstract.....	99
Klíčová slova	102

Úvod

Žijeme v době, kdy je kriminalita brána jako nepříznivý, přesto však nevyhnutelný vedlejší produkt moderní společnosti. Nikoho dnes téměř nepřekvapí každodenní četný oznam „katastrof a nehod“, více či méně novinářsky ohleduplně podaných, přinášející zprávy z takzvané „černé kroniky“. Dalo by se souhlasit s tím, že tento pohled je poněkud cynický, ale pokud se rozhlédneme okolo sebe, a byť jen na jediný den se na obsah těchto nepříjemných zpráv zaměříme, můžeme si povšimnout pouze mála opravdu hodnotných a objektivních informací. A to ať už ve smyslu nestranného vykreslení okolností trestného činu, neupřednostňování spíše čtenářsky atraktivnějšího pohledu pachatele na čin jím údajně spáchaný (ponechme stranou presumpci nevinu, která se též často v médiích nerespektuje), či nešikanózních a nesenzacektivých detailů ze života obětí, případně jejich blízkých. Takto neseriózně podané informace stran medií mohou být pro oběť a její okolí více traumatizující než samotný bezprostřední následek trestného činu. A co víc, prakticky vůbec oběti nenabízejí pomoc informačního charakteru, jak možnou viktimizaci minimalizovat, případně kde, a za jakých podmínek se obrátit na pomoc konkrétní.

Na druhou stranu však velmi často předkládají jednostranné informace o nekompetentnosti orgánů činných v trestním řízení při práci s poškozeným. Bohužel, právě tyto skutečnosti mohou tvořit pomyslnou poslední kapku ochoty spolupráce oběti na objasnění spáchaného protiprávního jednání, a mohou být rozhodujícím faktorem u ostatní veřejnosti, zda v obdobné situaci daný trestný čin vůbec oznámit, či nikoliv.

Nicméně skutečnost je však taková, že pro laickou veřejnost jsou média často jediným zdrojem informací, až do chvíle, kdy se v roli oběti trestného činu ocitne právě konkrétní subjekt, případně osoba, či osoby z jejího bezprostředního okolí.

Právě toto je ten okamžik, kdy se drtivá většina z takto poškozených začne zajímat, ať již aktivně- kdy se situaci snaží řešit svépomocí a informace si vyhledává z dostupných zdrojů, či pasivně- kdy se kolem ní rozběhne mašinérie trestního řízení, ze kterého oběti, chtě nechtě, určitá práva a povinnosti vyplývají a oběť je s nimi průběžně seznamována.

Tyto informace byly teprve relativně nedávno řádněji uceleny a případná oběť je tedy oproti minulosti v mnohem lepší výchozí pozici, co do obeznámení se se svými možnostmi.

Nebylo tomu tak ovšem vždy a v souvislosti se spácháním trestného činu se pozornost zaměřovala převážně na pachatele. Souviselo to zejména s tím, že snaha dosáhnout a potrestat pachatele byla pro společnost rozhodující, jelikož již to, že k samotnému trestnému činu došlo, bylo bráno jako selhání ochranné, preventivní, ale i regulativní činnosti státu a jeho orgánů. Naštěstí se však ve 20. století do středu zájmu oběti opět pomalu dostávají, za což můžeme vděčit z velké části vědnímu oboru viktimologii, který se problematikou oběti trestného činu zabývá, jakožto svým hlavním předmětem.

V úvodu své práce bych se ráda zaměřila právě na otázky vymezení samotného pojmu „oběti trestného činu“ a to z pohledu nejen právního, ale též z pohledu kriminologického, protože během vyhledávání zdrojů a informací ke své práci, jsem se opakovaně setkávala s rozličným vymezením tohoto pojmu, přičemž bych se tyto odlišnosti pokusila roztřídit.

Cílem mé práce je mapovat „cestu“ oběti její viktimností, tedy faktory, které mají, či mohou mít vliv na to, proč se oběť obětí prvotně stala. Posléze pak procesem její viktimizace přes jednotlivé její fáze, až po možnost reviktimizace. A dále též újmou oběti tyto fáze provázející, protože dle mého názoru by bylo rozhodně chybné domnívat se, že poškozování oběti je ukončeno spolu s dokonáním trestného činu.

Svou práci jsem se snažila vést pokud možno z pohledu oběti, a proto je zde část práce věnovaná dopadu trestného činu na oběť a s tím související viktimizace ze strany policie, médií, ale též viktimizaci při hlavním líčení u soudu, kam se oběť, jakožto poškozený, po ohlášení trestného činu velmi často dostane.

Vzhledem k tomu, že pomoc a přístup k obětem je pro oběť mnohdy palčivějším problémem než samotný zájem na potrestání pachatele, který je naopak stěžejní pro orgány činné v trestním řízení, další oblastí, které jsem se při zpracování této tematiky dotkla, byl vznik organizací tuto pomoc zprostředkovávajících a jednotlivé druhy pomoci, s nimiž se oběť může setkat.

Protože se však během svého vyrovnávání se s prožitou újmou obětí paralelně vyskytuje v různých rolích- od osoby svědka po osobu poškozeného, tyto aspekty bylo mým cílem také v práci zohlednit.

V závěru jsem si dovolila vybrat jednu z aktuálně nejvíce diskutovaných trestně právních problematik, a to konkrétně problematiku domácího násilí a s tím souvisejícího institutu vykazání. Na ní jsem se snažila ochranu a konkrétní pomoc obětem demonstrovat podrobněji a pro možnou oběť snad i názorněji.

Jelikož ke dni 1. 8. 2013 nabyl účinnosti zákon o obětech č. 45/2013 Sb., který dosavadní práva a postavení oběti v mnohém obměnil a ucelil, byl pro mou práci do jisté míry zásadní, a proto je více či méně zakomponován do každé z kapitol.

Jsem si vědoma, že vzhledem k šíři matérie jsem se ve své práci dotkla jen pouze několika institutů a problematik týkající se samotné ochrany obětí trestných činů, přesto pevně doufám, že jsem svou prací poskytla alespoň kusý soubor informací, který bude sloužit k osvětlení základních institutů ochrany a pomoci nejen obětem trestných činů, ale též subjektům tuto pomoc obětem poskytujícím.

1. Oběť

1.1. Pojem „oběť trestného činu“

Přestože se pojem „oběť“¹ používá v obecné řeči poměrně často a jeho porozumění nám tedy v běžném hovoru problémy nečiní, z pohledu práva a to zejména trestního, je jeho vymezení poněkud složitější. Původ slova pochází z latinského *victima*, pod které v širším smyslu zahrnujeme oběti všech druhů utrpení, kterým byl způsoben škodlivý následek. Jedná se tedy zejména o oběti trestných činů, přírodních katastrof, dopravních nehod, teroristických útoků apod..

Před platností zákona č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (dále jen zákon o obětech trestných činů), který „oběť trestného činu“ definuje v § 2 odst. 2 jako fyzickou osobu, které bylo nebo mělo být ublíženo trestným činem na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil (*tzv.: přímá oběť*) a v § 3 téhož zákona pod pojem oběť subsumuje též *oběť nepřímou*, tj. příbuzného, či jinou osobu blízkou přímé oběti, které byla v důsledku trestného činu způsobena smrt, přičemž je-li těchto osob více, považuje se za oběť každá z nich. A dále také vymezuje nově i pojem „*zvlášť zranitelné oběti*“², byl pojem oběti trestného činu v zákonné podobě zmiňován pouze v souvislosti se zákonem č. 209/1997 Sb. o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů v § 2 odst. 1 a 2³.

¹označení osoby, zvířete, věci, které si někdo vyhlédl, aby je zničil, nebo které podléhají něčemu, co způsobuje jejich zhoubu, zkázu“ viz. Slovník spisovného jazyka českého 1989

²§ 2 odst.4 zákona č. 45/2013 Sb. Zvlášť zranitelnou obětí je oběť, která je:

- a) dítětem (osobou mladší 18ti let),
- b) osobou, která je postižena fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem, případně smyslovým poškozením, které ve spojení s různými překážkami může bránit plnému a účelnému uplatnění této osoby ve společnosti ve srovnání s jejími ostatními členy,
- c) obětí trestného činu obchodování s lidmi podle § 168 trestního zákoníku,
- d) obětí trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti nebo trestného činu, který zahrnoval násilí či pohrůžku násilím, jestliže je v konkrétním případě zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy zejména s ohledem na její věk, pohlaví, rasu, národnost, sexuální orientaci, náboženské vyznání, zdravotní stav, rozumovou vyspělost, schopnost vyjadřovat se, životní situaci, v níž se nachází, nebo s ohledem na vztah k osobě podezřelé ze spáchání trestného činu nebo závislost na ní.

³„Jako fyzická osoba, které v důsledku trestného činu vznikla škoda na zdraví, a též osoba pozůstalá po oběti, která v důsledku trestného činu zemřela, byla-li rodičem, manželem nebo dítětem zemřelého a současně v době jeho smrti s ním žila v domácnosti, nebo osoba, které zemřelý poskytoval nebo byl povinen poskytovat výživu.“

Pro řádné pochopení terminologického hlediska je třeba též zmínit, jak v této souvislosti vymezují pojem oběť zákon č. 40/2009 Sb. (trestní zákoník) a zákon č. 141/1961 Sb. (trestní řád). Tyto zákony pojem oběť neznají, ovšem trestní řád (dále jen TR) pracuje v této souvislosti s termínem *poškozený*.⁴

1.2. Typologie obětí

Nejen z teoretického, ale i praktického hlediska, je účelné dělit oběti do určitých skupin, a to na základě různých kritérií. Každá oběť je jedinečná, různé oběti mohou mít v průběhu spáchání trestného činu různé role a u každé se mohou projevit rozdílné reakce na tento čin.

Z tohoto důvodu v průběhu let vznikla celá řada různých typologií obětí, žádná však nebyla všeobecně přijata. Již v počátcích viktimologie vedly mnohé výzkumy k poznání, že určité předpoklady stát se obětí trestného činu, mají spojitost se sociálním statutem jedince.

Jedna z prvních typologií, typologie H. von Hentiga, rozdělovala oběti do skupin podle sociálních charakteristik.

Naproti tomu B. Mendelsohn se zaměřil na vzájemnou interakci oběti a pachatele v okamžiku spáchání trestného činu. Mendelsohn též vytvořil soustavu obětí dle míry zavinění oběti na spáchání trestného činu. Pomocí této soustavy lze oběť na stupnici zařadit od oběti „ zcela nevinné“, která nenese žádnou vinu na spáchaném trestném činu, až po oběť, které lze přičíst větší míru zavinění než samotnému pachateli.⁵ Kritérium „viktimologické viny“ rozvíjel dále také B. Hołyst, který oběti, které si svou viktimizaci zavinily samy, rozlišuje dále dle *zavinění individuálního* (např. oběť- provokatér) a dále dle příslušnosti oběti k některé rizikové, či jinak negativně hodnocené skupině (např. drogový dealer napadený svými „zákazníky“). Na druhou stranu obětního spektra, u obětí „zcela nevinných“, obdobně jako u individuálního „nezavinění“, můžeme například zařadit osoby, které vystoupí na obranu primárně napadené oběti, kdy je tato osoba sama při útoku zraněna) a osoby s příslušností

⁴§ 43 TR, dále viz podkapitola 1.3. Poškození vs. oběť

⁵ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s.10. ISBN 978-807-3802-134.

rizikovou (tentokrát naopak náležící ke skupině hodnocené veskrze pozitivně), kde můžeme nalézt povolání policisty, zdravotníka, soudce apod..

Mezi nejpoužívanější a nejcennější typologie obětí patří⁶:

1.) Typologie obětí dle zažitého trestného činu

Tyto kopírují obvyklé kategorie deliktů používané v kriminologii s nejčastějším rozlišením na oběti přímého fyzického násilí, oběti sexuálního násilí, oběti domácího násilí, dále oběti s majetkovou újmou způsobenou vloupáním do soukromí a oběti podvodů.

2.) Typologie obětí podle reakce na trestný čin

Rozlišuje se zde např. oběť s expresivní a kontrolovanou reakcí podle intenzity vnějšího chování, nebo oběť pasivní, odevzdaná, či oběť aktivní.

3.) Typologie obětí dle interakce oběti a pachatele v době kolem spáchání trestného činu

a) **Zúčastňující se oběť** – typicky v případech, kdy se pachatel s obětí v době spáchání činu znají. Z kriminalistických statistik i dalších výzkumů vyplývá, že ve většině případů násilné trestné činnosti jsou pachatel a oběť osoby, jež si nejsou cizí. U vražd to bývá až 80% všech případů.⁷ (MUSIL, 2004) Skutečnost, že mezi obětí a pachatelem je určitý vztah pak výrazně ovlivňuje motivaci pachatele.

b) **Nezúčastňující se oběť** – oběť a pachatel se vzájemně neznají. Oběť nemá možnost vnímat potenciální ohrožení dříve než v momentu samotného útoku na svou osobu, případně svůj majetek. Pachatel tedy není motivován ke spáchání trestného činu v důsledku dřívějšího setkání s obětí.

c) **Provokující oběť** – již název kategorie napovídá, že oběť, v důsledku svého jednání, vytváří situaci vhodnou z hlediska útoku na svou osobu, či svůj majetek. Typickými vlastnostmi těchto osob bývají lehkomyšlnost či důvěřivost. S provokujícím chováním se však lze setkat i u osob emocionálně stabilních, které jsou například vystaveny nesnesitelnému ponižování apod..

⁶ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 2. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s.439 . ISBN 978-807-3802-134.

⁷MUSIL, Jan, Zdeněk KONRÁD a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika*. 2., přeprac. a dopl.vyd. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 67. ISBN 80-717-9878-9.

d) **Latentní oběť** – tato kategorie obětí je velmi rozporuplná. Z různých statistik a průzkumů je možné teoreticky zjistit, jak velkou část populace latentní oběti tvoří, otázkou však zůstává, nakolik tato data odpovídají skutečným. Obvykle se vyznačuje přítomností všech viktimogenních faktorů, role oběti ovšem není veřejně známa a újma zůstává formálně neznámá. Latence se v největší míře objevuje u obětí domácího násilí, sexuálního násilí, kde jsou oběti odrazovány od oznámení trestného činu veřejným míněním, obavami z posměchu okolí, případně z nepochopení.

e) **Nepravá oběť** – role oběti je získána omylem, či shodou nešťastných náhod. Typicky situace, kdy se oběť ocitne „v nesprávnou dobu na nesprávném místě“, či případ, kdy útok byl směřován jiným směrem „místo manželky schytá kulku mileneček“. Někteří autoři sem také řadí situaci, kdy se sama oběť subjektivně domnívá, že se stala obětí trestného činu, aniž by tomu tak objektivně bylo. Tyto „domnělé oběti“ však logicky nespádají pod pojem poškozeného v trestním řízení, jelikož z hlediska trestního práva pod pojem poškozeného spadají jen osoby na základě objektivní skutečnosti a nikoliv jejich subjektivního vnímání.

Tyto typologie neslouží jen k teoretickému bádání, ale v praxi je ocení zejména osoby setkávající se s oběťmi v rámci svých profesí. Nejčastěji se tak bude jednat o policisty, kteří se k obětem často dostávají jako jedni z prvních, kriminalisty, psychologické poradce, orgány činné v trestním řízení apod. Právě pro ně je přes jejich profesionální zkušenosti často obtížné jednat s oběťmi trestných činů a to zejména z důvodu, že viktimizace i oběť jsou již ze své povahy velmi individuální, což se může projevit jak u samotného spáchání trestného činu, tak u reakce oběti na tento útok na svou osobu/ majetek. Z tohoto hlediska je coby prostředek usnadnění práce s oběťmi možné vytvořit jen právě takové obecné návody, které tuto rozmanitost oběti a jí zažitého příkoří respektují co možná nejvíce.

Za nejproblematičtější skupiny lze považovat oběti latentní, provokující a nepravé.

Oběti latentní jsou dle mého názoru z pohledu prevence nejvíce problematickou kategorií, a to z toho důvodu, že není nijak možné přesně určit, kolik takto viktimizovaných osob se ve společnosti vyskytuje. Vzhledem k tomu, že se o nich policie a orgány činné v trestním řízení prakticky nemají šanci dozvědět, nemůže jim být ani následně poskytnuta náležitá pomoc. Z hlediska oficiálních statistik příslušných

orgánů se tak prakticky jedná o oběti neexistující. I proto je třeba vytvářet v naší společnosti takové prostředí, kde se oběti trestných činů nebudou obávat tento trestný čin oznámit. Bohužel, nehledě na to, jak příznivě je, či do budoucna bude, naše politika v oblasti ochrany obětí trestných činů nastavena, latentní kriminalitu vymýtit zcela není možné. Na druhou stranu, jakožto proveditelnou, spatřuji možnost, společnost a následně i samotnou oběť, příznivě motivovat profesionalitou a lidským přístupem, orgánů i konkrétních osob zapojených do jednání a poskytování pomoci.

U provokujících obětí je možné nebezpečí odsuzujícího přístupu OČTŘ i veřejnosti.. Přestože však viktimologie může hovořit o částečném zavinění oběti, nikdy není možné podlehnout dojmu, že je to oběť, která je zde skutečným viníkem. Jakkoliv oběť pachatele provokuje, projevuje svým chováním neopatrnost a vystavuje tak sebe i své okolí nebezpečným situacím, je to vždy pachatel, který páchá trestný čin. Je však pravdou, že při prevenci kriminality, je třeba věnovat pozornost nejen pachatelům, ale také obětem samotným.⁸

Co se týká obětí nepravých, jejich postavení se jeví jako problematické zejména s ohledem na to, že znesnadňují pozici ve společnosti obětem skutečným. V tomto směru hovoříme zejména o osobách, jež podávají nepravdivá trestní oznámení. V důsledku čehož se pak stává, že příslušné orgány jsou skeptické vůči jiným, skutečně závažným oznámením ze strany obětí „pravých“.

U obětí nepravých je třeba zmínit a rozlišit oběti simulující a agruující. Zatímco u simulace hovoříme o uvádění naprosto nepravdivých informací ze strany falešné, či klamné oběti⁹, při které jedinec falšuje všechny domnělé události, tak u tzv.: „parciální simulace“ – agravace – jsou skutečnosti a okolnosti trestného činu obětí pouze zveličovány.

Psychologické výzkumy se zaměřují především na zkoumání osobnosti falešných obětí a zjišťování motivů oznamování falešné viktimizace. Dle kontaktu údajné oběti s realitou tyto klamné oběti můžeme rozdělit na ty jedince, které svou viktimizaci **předstírají záměrně**, jednají zcela účelově a předstíráním viktimizace sledují vlastní prospěch (hlavním motivem zde bývá zisk výhody či odškodnění spojený

⁸ CÍSAŘOVÁ, Dagmar. K problematice právního statusu oběti trestného činu (poškozeného). *Trestní právo*. 2008, s. 24.

⁹ Tento termín se objevil již v pracích viktimologů Mendelsohna a Fattaha.

se statusem oběti, či snaha vyhnout se trestnímu stíhání za vlastní prohřešky. Nutno též dodat, že zájem médií může u vědomě předstíraných obětí sehrát také svou roli). A jejich protipól, který můžeme spatřovat v obětech, které jsou o své viktimizaci subjektivně přesvědčeny a které částečně či zcela ztratily kontakt s realitou. Motivace těchto dvou podskupin nepravých obětí jsou rozdílné. U falešných obětí, kde je kontakt s realitou zachován, mohou být pohnutky pro předstíranou viktimizaci poměrně srozumitelné. Ať již je tvoří alibi (předstíraná viktimizace má poskytnout vysvětlení pro určitou okolnost - u falešných obětí znásilnění to může být nechtěné těhotenství), pomsta, touha získat pozornost (bezprostředního okolí, širší veřejnosti), či získání určitých materiálních případně finančních výhod. Naproti tomu u motivace osob falešně viktimovaných, u nichž je kontakt s realitou více či méně narušen, sehrávají důležitou roli často pro okolí na první pohled nezřetelné psychické poruchy (mnohočetná osobnost, borderline, bludy, atp.).

Dle expertů je výskyt klamavých obětí nadhodnocován, a přestože při přijímání trestního oznámení je i na tuto možnost třeba brát ohled, není jejich výskyt důvodem k zásadní nedůvěře vůči všem obětem trestných činů. Obecně je zde pak při odhalování falešných obětí kladen důraz na zkušenosti a způsobilost konkrétních profesionálů citlivě vnímat signály předstírání a lži, přičemž by se však dle mého názoru mělo k těmto falešným obětem přistupovat nikoliv prvotně represivně, ale naopak jim poskytnout, či je odkázat na adekvátní formu pomoci psychologického, případně psychiatrického charakteru a k represii přistupovat až jako ultima ratio.¹⁰

¹⁰ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 2. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-807-3802-134.

1.3. Poškozený vs. oběť

Pojem *poškozený* spadá do terminologie práva trestního, kdy přesné vymezení obsahu tohoto právního výrazu najdeme v § 43 Trestního řádu. Poškozený je tedy *ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda*. Z této pozitivní definice vyplývá hned několik vlastností, kterými se poškozený vyznačuje. Především neomezuje osobu poškozeného pouze na osobu fyzickou, tudíž je pod tento pojem zahrnuta i právnická osoba, případně stát. Nicméně i toto poměrně široké vymezení pojmu je omezeno, a to ustanovením § 43 odst. 2 TŘ, dle kterého za poškozeného nelze považovat toho, kdo se sice cítí být poškozen morálně či jinak, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není s trestným činem v příčinné souvislosti.

Srovnáme-li oba pojmy, můžeme říci, že termín *oběť* je o to užší, že nezahrnuje právnické osoby. Na druhou stranu je však širší v tom, že pod pojem *oběť* zahrnuje i některé pozůstalé po oběti.

Odlišnosti obou pojmů pak dále komentuje důvodová zpráva k návrhu zákona o obětech trestných činů takto:

- 1.) poškozený je stranou trestního řízení s procesními právy a povinnostmi;
vs.
oběť je subjektem zvláštní péče poskytované státem;
- 2.) poškozeným může být osoba právnická i osoba fyzická;
vs.
obětí je pouze osoba fyzická, neboť právnická osoba nemůže jakožto právní konstrukce pociťovat újmu, přestože materiální újma právnické osobě vzniknout může, právnická osoba však není nositelem citů
- 3.) za oběti lze považovat i pozůstalé po oběti, která v důsledku trestného činu zemřela, a to i kdyby taková osoba postavení poškozeného neměla;
- 4.) poškozenému se nahrazuje újma vzniklá v příčinné souvislosti s trestným činem;
vs.
u oběti se předchází i újmě druhotné;

5.) poškozeným je z hlediska trestního řádu i právní nástupce (např. v případě postoupení pohledávky)

vs.

oběť nemůže svá práva jako subjektu zvláštní péče převést právním úkonem na jinou osobu.

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že zákon č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů (vynechejme pro tentokrát skupinu zvlášť zranitelných obětí, kterým se budu věnovat později) rozšířil pojem oběti nejen o další osoby, spadající do kategorie obětí, ale také o další důvody viktimizace¹¹, a to zejména o samotný pokus o ublížení trestným činem.

Pro vysvětlení pojmu „oběti“ je však možné vycházet z hlediska dvojího, a to nejen právního, ale též viktimologického, dle kterého se však význam tohoto slova liší.

Viktimologie se zabývá obětí samotnou, jejími biosociálními a psychologickými charakteristikami, viktimizací a jejími procesy a mnohými dalšími aspekty. Jedná se tedy o mnohovýznamový pojem. Viktimologie ke všemu není zdaleka jediným vědním oborem, který má pojem „oběť trestného činu“ jako objekt zkoumání. Jako příklad těchto dalších vědních disciplín bych uvedla kriminologii, kriminalistiku, forenzní disciplíny a v neposlední řadě i psychologii, která se snaží objasnit podstatu traumatizace, která je způsobena trestným činem, zjišťuje, jak oběť trestný čin prožívala, a jak se vyrovnává s jeho následky a dále mapuje dopady tohoto trestného činu na oběť i problémy, se kterými se potýká a ověřuje, co oběti pomáhá a co naopak blokuje její návrat do běžného života¹².

¹¹**Viktimnost** neboli souhrn dispozic člověka stát se obětí trestného činu, kdy samotný proces přeměny potenciální oběti v oběť skutečnou (resp. výsledek tohoto procesu) bývá označován jako **viktimizace**.

(NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie* [Novotný, O. - Zapletal, J.]. 2 přeprac. vyd. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 451. ISBN 8073570262.)

¹²ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, s. 11. ISBN 9788024720142.

2. Viktimologie

2.1. Viktimologie – nauka o obětech

Přestože trestná činnost škodí společnosti jako celku, naprostá většina konkrétních trestných činů působí újmu též jednotlivým osobám - poškozuje nebo ohrožuje je na životě, zdraví, majetku, cti, svobodě, či jiných právech. Osoba takto trestným činem dotčená se označuje jako oběť a právě jí se zabývá viktimologie, která je součástí kriminologické vědy. Z pohledu viktimologie je sporné, zda se má zabývat pouze osobou bezprostředně trestným činem dotčenou (např. napadenou, zraněnou, okradenou), či zahrnout do svého zkoumání též osoby blízké bezprostřední oběti, jíž se následek činu logicky dotýká zprostředkovaně (např. ztrátou živitele a s tím spojené snížení životní úrovně, psychické trauma a jiné). Z metodologického hlediska a v zájmu zachování homogenity objektu se však má za to, že čím širší okruh osob, řazených pod rozsah pojmu „oběť“, tím hůře se viktimologii daří nalézat společné specifické rysy, které oběť samotnou odlišují od zbytku populace. Každopádně, tato skutečnost však nebrání některé viktimologické poznatky vztáhnout i na tento širší okruh osob jako např. v problematice odškodňování, či sociální pomoci.

Tím, že viktimologie obrací pozornost na oběť, jako na účastníka procesu kriminogeneze¹³, viktimologie programově usiluje o praktickou aplikaci svých poznatků ve prospěch obětí – prosazuje jejich ochranu, účinnější pomoc i lepší postavení v trestním řízení. Nosnou ideou viktimologie jako takové byla tedy sociální angažovanost usilující o zlepšení pozice obětí, o něž nejen společnost a státní instituce, ale ani věda nejevila dříve dostatek zájmu.

¹³ Přispívá tak k obohacení kriminologických znalostí o etiologii trestné činnosti, přičemž velmi přínosné jsou též výsledky viktimologických bádání pro prevenci kriminality.

Mezi předmět viktimologie řadíme šest skupin jevů a to:

1. osobu pachatele
2. vztahy mezi obětí a pachatelem
3. proces viktimizace a zejména role oběti v něm
4. roli oběti v procesu odhalování, vyšetřování a soudního projednávání věci
5. pomoc oběti a dále způsoby jejího odškodnění a rehabilitace
6. ochrana občanů před viktimizací¹⁴

2.2. Kriminalistická viktimologie

Postupem času se však ukazuje, že viktimologické poznatky mají zásadní význam obdobně v procesu odhalování a vyšetřování trestné činnosti, což poskytuje kriminalistice podnět k vytvoření své více méně samostatné odnože – kriminalistické viktimologie.

Základními pojmy v kriminalistické viktimologii jsou oběť, újma a viktimizace. Pojem oběť kriminalistika vymezuje poměrně úzce, kdy jí rozumí pouze konkrétní fyzickou osobu, která utrpěla v souvislosti se spácháním trestného činu újmu na životě, na zdraví, na majetku, na cti nebo jiných subjektivních právech, a kolektivní oběti, jako jsou právnické osoby, zůstávají mimo její oblast zájmu. Oběti v kriminalistickém smyslu slova můžeme tedy nalézt jen u těch druhů trestných činů, jejichž objektem jsou statky osobní povahy.

Z kriminalistického hlediska jsou pak důležité zejména tyto viktimologické aspekty¹⁵

1. Podíl oběti na vzniku predeliktní situace – tzv. viktimogeneze

Hovoří se o tzv. viktimologickém zavinění, kdy chování oběti při vzniku a v průběhu trestného činu často ovlivní i následné chování oběti v průběhu vyšetřování.¹⁶

2. Vztah mezi obětí a pachatelem

U množství případů existuje mezi obětí a pachatelem blízký vztah (manželství, příbuzenství, sousedství), nebo se oběť s pachatelem znají již delší dobu před činem.

¹⁴/Cit./ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie* [Novotný, O. - Zapletal, J.]. 2. přeprac. vyd. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 139 a násl.. ISBN 8073570262.)

¹⁵MUSIL, Jan, Zdeněk KONRÁD a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika*. 2. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Beck, 2004, XXIII, s. 67-68. ISBN 8071798789.

¹⁶Např.: pakliže oběť svým jednáním pachatele vyprovokuje, ve velkém množství případů podává v tomto směru zkreslenou výpověď.

Vztah mezi obětí a pachatelem se rovněž promítá do ochoty oběti oznamovat trestný čin a spolupracovat s policií a orgány činnými v trestním řízení.¹⁷

3. Podíl oběti na vzniku stop

Oběť důkazní situaci ovlivňuje dvojím způsobem. V prvním případě, když svým aktivním jednáním vytváří stopy trestného činu (např. zraní pachatele při sebeobraně) a dále, když je sama nositelem stop (na svém těle, oděvu apod.)¹⁸

4. Podíl oběti na oznamování trestného činu

Úspěšnost odhalování a vyšetřování trestného činu je velmi významně ovlivněna aktivitou obětí při oznamování trestného činu. Důležitá je též včasnost oznámení, která zvyšuje šanci na dopadení pachatele.

5. Podíl oběti na vyšetřování

V průběhu vyšetřování má oběť velmi často významnou roli svědka a je tedy třeba věnovat pozornost její účasti na výslechu, konfrontaci a rekognici. V těchto situacích¹⁹ je oběť znova traumatizována a může podléhat tzv. sekundární viktimizaci, které je třeba se za každou cenu vyhnout.

¹⁷Významné zejména v případech, kdy pachatel není doposud znám a protože identita oběti je naproti tomu známa již od počátku vyšetřování, je zde možnost shromažďováním poznatků o jejích osobních a majetkových poměrech a o způsobu jejího života získat rozsáhlé informace napomáhající vytyčit vyšetřovací verzi samotného pachatele.

¹⁸Mimořádnou relevanci z kriminalistického hlediska má schopnost oběti přijímat a uchovávat sluchové a paměťové stopy trestného činu, což rozhodujícím způsobem determinuje kvalitu její svědecké výpovědi a rekognice.

¹⁹Oběť může být objektem expertiz, zejm. soudnělékařských, kriminalistických, ale i psychologických.

3. Viktimnost

Viktimností můžeme označit určitou schopnost jedince či skupiny osob stát se obětí trestného činu.

Je třeba podotknout, že v současné společnosti není nikdo absolutně vyloučen z potenciálního postižení trestným činem. Současná moderní společnost nabízí rozsáhlé možnosti páchaní kriminality, jejíž vinou se rozšiřují i řady potencionálních obětí. Na otázku proč se tedy právě určitý jedinec stane obětí trestného činu, lze sice odpovědět tak, že se na ni pachatel zacítil, nicméně ze zkušenosti se ukazuje, že tato pravděpodobnost, ať už „zacílení“ pachatele na oběť či jen samotná vulnerabilita neboli náchylnost se touto obětí stát, je ve společnosti natolik rovnoměrně rozložena, že se jednotná definice tohoto pojmu neprosadila.

Osobu, která se ještě nestala obětí trestného činu, ale u níž je díky jejím vlastnostem či projevům chování nadprůměrné riziko, že se touto obětí stát může, nazval německý pedagog a publicista Hentig *potenciální obětí* a polský profesor a významný právník specialista na problematiku forenzní vědy a kriminologie Holist v této souvislosti hovoří o tzv.: *viktimogenním potenciálu*.²⁰

Bohužel, zranitelnost oběti však může být, a často také skutečně je, zapříčiněna souhrnem mnoha okolností a interakcí rozmanitých faktorů, jak na straně oběti, tak na straně samotného pachatele a může být také situačně podmíněná. Jedinec tedy může být imunní vůči podvodníkům, ale zranitelný vůči domácímu násilí. Tentýž jedinec může být imunní vůči neznámým pachatelům, ale na straně druhé může být bezbranný vůči nekalostem, kterých se na něm dopouštějí osoby blízké. Pro forenzní praxi to tedy znamená přistupovat k obětem nepředpojatě a v problematických, důkazně slabých kauzách analyzovat i viktimologické stránky zločinu²¹.

²⁰NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie [Novotný, O. - Zapletal, J.]*. 2 přeprac. vyd. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 141 a násl.. ISBN 8073570262.

²¹ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2014, s. 25. ISBN 9788026205821.

3.1. Viktimogenní faktory

Současná viktimologie zmiňuje tři skupiny tzv. viktimogenních faktorů. Jedná se o výčty takových faktorů, které jsou specifické pro oběť a ovlivňují tzv. „zranitelnost“ určité osoby. Jedná se o faktory sociální, osobnostní a behaviorální.

Postavení ve společnosti, ať už úzké jako například rodina, či široké jako člen určitého společenství, je sjednoceno pod pojmem sociálního faktoru. Rodina je v tomto směru zásadní, protože zde se nacházejí základy výchovy, a tedy i předpoklady pro budoucí styl života každého jedince. Důležitá může být výchova, pořadí narození (nejstarší – nejmladší dítě), ale také případná patologie v rodině apod.

Co se pak týče širší společnosti, určující bývá velmi často sociální vrstva, příslušnost k menšině nebo povolání osoby. Z toho lze vyvodit i rizikovost povolání - policisté jsou trestným činem ohroženi více než např. pracovník městské knihovny. Častěji atakovány jsou též osoby trpící oligofrenií (šikana) a zvýšenou viktimnost lze očekávat též u alkoholiků a jedinců drogově závislých.

Osobnostní faktor zahrnuje osobnostní vlastnosti každého člověka, které někdy více, či méně předurčují osobu k viktimizaci. Například zvýšená agresivita, ať již brachiální či slovní, ohrožuje nejen nositele této vlastnosti, kdy dotyčného přivádí do častých konfliktů, ale také své okolí, popřípadě osoby třetí. V této souvislosti pochopitelně nelze hovořit obecně o všech trestných činech, ale pouze o určitých trestných činech, jako jsou například podvod či znásilnění, pro něž je příznačná lehkomyšlnost (např. autostop), dobrodružnost a nekritická důvěřivost. Zde je vysoce pravděpodobné, že si pachatel bude vybírat osobu, která dle jeho zhodnocení nebude schopna klást odpor, který by nebyl schopen překonat, čili osobu fyzicky slabou, případně osobu nad míru důvěřivou.

Posledním zmiňovaným faktorem je pak behaviorální, který vychází z rizikového chování jedince, které často spočívá v provokujícím jednání či vyhledávání lokalit, které jsou typické pro výskyt kriminality.²²

S viktimností koresponduje také věk, a to zejména u deliktů násilných, kdy se mladí lidé díky svému způsobu života ocitají častěji v nebezpečných situacích, během nichž jim hrozí ublížení na zdraví častěji, než osobám generačně starším.

²²ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, s. 203. ISBN 8086898733

Rizikové faktory však nelze chápat jako připisování viny obětem, analýza těchto faktorů může být pouze nápomocná k cílené prevenci, či případné intervenci, aby prostředky, kterými se může vulnerabilitě předejít, byly co nejvíce efektivní.

3.2. Viktimogenní situace

Kromě výše zmíněných faktorů hovoří odborníci i o tzv.: „viktimogenních situacích“, kterýmiž rozumíme časově a místně specifické prostředí, v němž se rapidně zvyšuje nebezpečí ohrožení trestným činem kterékoliv osoby. O takovýchto zvláštních situacích se hovoří především v souvislosti s velkoměsty, kde dokonce kriminologové vytvořili jakési pomyslné „viktimogenní zóny“, v nichž je riziko viktimizace velmi vysoké.

Obecně jsou shrnována specifika viktimogenních zón do těchto bodů:²³

1. lokality umístěné v blízkosti levných bytů, v nichž bydlí velké množství svobodných, nezaměstnaných mužů nad 15 let – toto specifikum pravděpodobně vychází z výzkumů Alberta K. Cohena (*1918), který v 50. letech minulého století přichází s *Teorií delikventní subkultury*, podle níž je kriminalita projevem sociální nerovnosti²⁴
2. lokality, které jsou propojeny sítí veřejných dopravních prostředků – je tedy usnadněn přístup a zároveň je poskytována větší anonymita osob
3. místa, kde nevznikly sousedské vztahy a vazby – což také nabízí více anonymní prostředí, které podporuje trestnou činnost
4. prostředí sociálně nepřehledné – souvisí s výše uvedeným, nejsou-li vybudovány sousedské vztahy, lidé se vzájemně neznají a lze jen těžko určit, kdo je místní/ domácí a kdo cizí
5. místa, která jsou v pravidelných intervalech opouštěny – ve dne bytové lokality, v noci naopak průmyslová, obchodní či administrativní centra

²³ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, s. 202. ISBN 8086898733

²⁴KUCHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: Beck, 2005, XXIV, s 85. ISBN 8071798134.

Pouhým zkoumáním viktimnosti však dozajista nelze předem určit, kdo se obětí stane, a kdo se do obdobné situace nikdy nedostane. Někdy postačí drobná změna okolností a výsledek činu se může diametrálně změnit. Je-li například potenciální oběť schopná ubránit se útoku, nemusí se obětí vůbec stát. Nebo může dokonce v určitých případech svojí sebeobranou ublížit útočnickovi natolik, že se postavení figurujících v trestném činu obrátí a útočník se stává obětí. A pochopitelně dochází též k případům, kdy oběť svým chováním dokonce zhorší svou již už tak dosti nebezpečnou situaci.

Viktimnost je tedy veskrze obecným odborným podkladem pro zkoumání postavení oběti před samotným trestným činem. A díky racionálnímu zhodnocení viktimogenních faktorů a předcházením potencionálně nebezpečným situacím by snad bylo možné mírně snížit riziko viktimizace, o plošné řešení se však jednat nebude.

4. Viktimizace (primární, sekundární, terciální)

Pod pojmem viktimizace rozumíme proces, v němž se z jedince stává oběť trestného činu. Jde o samotný proces poškozování oběti a způsobování újmy. Jako spouštěcí mechanismus slouží spáchání trestného činu. Viktimizace ale zpravidla samotným útokem na oběť bohužel nekončí. Praxe i výzkum dokládají, že újma způsobená trestným činem je nadále provázena množstvím událostí, které oběť často dále zraňují. Dalo by se tedy říci, že proces viktimizace má určitou dynamiku, která překračuje bezprostřední a přímé důsledky trestného činu²⁵. V procesu viktimizace rozlišujeme samostatné fáze – primární, sekundární a někdy také terciální viktimizace.

Při **primární viktimizaci** újma vzniká jako přímý a bezprostřední důsledek trestného činu a dochází k ní tedy vždy, když se jedinec stane obětí trestného činu. Z hlediska oběti je trestný čin svévolnou, nenadálou a krizovou událostí, způsobující oběti tzv. primární rány. Ty lze rozdělit na fyzické (lehčí či těžší zranění, usmrcení), finanční (majetková újma, ušlý zisk či náklady léčení) a emocionální, které bývají velmi rozmanité a těžko postižitelné či odstranitelné. Přitom právě tyto rány určují hloubku primární viktimizace a mohou mít pro oběť velmi ničivé následky. Mezi hlavní příznaky emocionální újmy patří mj. vnitřní napětí a nepohoda, labilita, strach z pachatele, či z opakování trestného činu, nedůvěra vůči okolí, neschopnost

²⁵ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, s. 12. ISBN 978-80-247-2014-2.

koncentrace na práci a další úkoly nebo neschopnost odpoutat se od události, jejíž detaily se mohou oběti stále vracet (Čírtková, 2007, s. 13–14).

Emocionální rány mohou u oběti zapříčinit i posttraumatickou stresovou poruchu, přičemž za vznik emocionálních ran může především fakt, že oběť trestného činu je připravena o dvě pro život klíčové iluze.

První z nich, iluze dobrého světa, vychází z potřeby bezpečí. Svět oběti trestného činu připadá jako zlé a nepřehledné místo, a proto přestává důvěřovat ostatním. Druhá iluze, iluze kontroly, souvisí s potřebou sebeprosazování a seberealizace. Člověku, který se stal obětí bezpráví, se najednou jeví zbytečně chtít ovlivňovat vlastní život, protože se bez vlastního přičinění stejně dostává do situací, které nemůže zvládnout a jejichž běh nemůže ovlivnit.

Příznaky emocionální újmy se někdy označují také jako „neviditelné rány“ a lze mezi ně zařadit pocit zneuctění, ztrátu pocitu důvěry a ztrátu pocitu autonomie (Čírtková, 2007, s. 15–16).

Sekundární viktimizace je sice častou, nikoliv však „povinnou“ fází viktimizace. Rozumí se jí újma vznikající v důsledku reakcí formálních instancí nebo sociálního okolí (bývá též označována jako sociální viktimizace). Dochází k ní zpravidla až v době po spáchání trestného činu a nesouvisí tedy již s jednáním pachatele.²⁶ Jedná se především o reakce nejbližšího okolí oběti, jednání policistů a projednávání věci před orgány činných v trestním řízení, což může oběť dodatečně traumatizovat více než následky viktimizace primární. Lidé v okolí oběti pocítují nad obětí lítost, ale zároveň je jim jeho zážitek odpudivý. Mají také často sklony chovat se k oběti, jako by si svou situaci zavinila sama.²⁷

K sekundární viktimizaci mohou přispívat i média, a to zejména necitlivým zveřejňováním detailů o oběti a činu. Oběť se pak musí vyrovnávat nejen s následky činu samotného, ale i s emocionálními ranami, které vznikly po zveřejnění (Čírtková,

²⁶ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, s. 191. ISBN 978-80-247-2014-2.

²⁷VESELÝ, Milan. *Vybrané kapitoly ze sociální patologie*. 1. vyd. V Českých Budějovicích: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2011. s. 39. ISBN 978-807-3942-724.

2007, s.13). Sekundární rány jsou výlučně psychologického rázu a spočívají především v pocitu nespravedlnosti, nedůstojnosti a izolace, který oběť prožívá.

Příčiny sekundární viktimizace lze dělit do tří skupin (Čírtková, 2007, s. 17–18):

- **strukturální** (vyplývají z formálních předpisů) např. nutnost opětovného setkání oběti s pachatelem
- **sociálně psychologické** (falešné mýty a stereotypy o obětech trestných činů) např. stigmatizace oběti
- **individuální** (postoje jednotlivců, kteří přicházejí do styku s obětí) např. tzv. fascinace, tedy zvrácené okouzlení zločinem, které se projevuje zájmem o detaily z průběhu trestného činu, nebere ale ohled na oběť
- Jako zvláštní skupinu původců druhotné viktimizace pak můžeme považovat média (tzv.: *byznys s lidským neštěstím*)

Ve většině případů se s ní oběti zločinů sice setkávají, nicméně v optimálním případě k ní dojít vůbec nemusí.²⁸

Pokud pak hovoříme o **terciální viktimizaci**, používá se jí jako označení pro zvlášť závažné procesy sekundární viktimizace, které výrazně komplikují oběti návrat do normálního života. Jde o následky primární a sekundární viktimizace, zejména tzv. procesu etiketizace, kdy oběť sama sebe jako oběť definuje a přisuzuje si tuto roli, a zároveň také o dlouhodobou újmu, se kterou se oběť není schopna plně vyrovnat.

Tyto problémy lze však do určité míry podřadit pod viktimizaci sekundární²⁹. Jedná se tedy o situaci, kdy z objektivního hlediska k nápravě jako takové již došlo, ale jedinec nadále není schopen se s traumatickou událostí vyrovnat.

Jádrem viktimizace je tedy reakce na újmu a proces s jejím vyrovnáváním se. Pro osobu oběti je tedy podstatné zejména to, do jaké míry budou následky viktimizace dlouhodobé a jakým způsobem bude následky možno eliminovat, či zcela napravit. Tyto skutečnosti mohou být ovlivňujícím faktorem pro určení výše odškodnění a někdy také pro výši trestu pro pachatele.

²⁸ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 103. ISBN 978-80-7380-213-4.

²⁹KUNCZIK, Michael a Wolfgang BLEH. *Kriminalitätsoffer in der Zeitungsberichterstattung: Folgen der Berichterstattung aus der Perspektive der Opfer*. 1. Aufl. Mainz: Weisser Ring Verl.-Ges, 1995. s. 12. ISBN 39-803-5260-9.

4.1. Újma způsobená obětí

Újmou se rozumí objektivně vzniklé poškození (zhoršení stavu) oběti vyvolané trestným činem. Nesejde na tom, zda oběť sama subjektivně pociťuje tento neblahý následek, či jej nepociťuje vůbec, případně, jak se sama staví k činu a pachateli. Rozhodující je objektivní, obecně společensky akceptované hledisko újmy, nikoli subjektivní náhled oběti.

Újmu lze klasifikovat z několika hledisek³⁰.

Podle své předmětné povahy může jít o újmu na životě, na zdraví, na majetku, na psychické stránce oběti, na cti, či jiných nemateriálních statcích. Psychické trauma však může být pro oběť často mnohem trýznivější než majetková škoda nebo újma na zdraví. Psychická újma se projevuje např. úzkostí, bázni, nedůvěrou k lidem, pocitem bezmoci, sebelítostí, či sebeobviňováním. Vážné a pro oběť velmi zraňující je poškození sociálního postavení oběti, ať už v rodině, zaměstnání, či v okolí oběti.

Dále zde rozlišujeme hledisko časové, kdy se některé újmy mohou projevit okamžitě po trestném činu, jiné se mohou vyjevit po uplynutí určité doby. Újmy také můžeme dělit dle délky jejich trvání na krátkodobé, dlouhodobé a celoživotní.

Důležité je hledisko napravitelnosti újmy. Majetkovou újmu můžeme vyčíslit poměrně snadno, ovšem u ostatních druhů škod je jejich zjištění nesnadné, jelikož mohou přetrvávat, či dokonce narůstat v nejhrošším případě i do konce života.

Z hlediska bezprostřednosti můžeme rozlišit újmu primární, mající přímou souvislost s trestným jednáním pachatele, a újmu sekundární, vznikající až v návaznosti na již ukončený trestný čin. Procesy, které tyto újmy způsobují, se označují jako primární a sekundární viktimizace, jimž jsem pozornost věnovala již výše ve své práci.³¹

4.2. Reviktimizace

S termínem viktimizace úzce souvisí také pojem reviktimizace, čímž rozumíme opakovanou viktimizaci, ať už osob, míst nebo objektů. O reviktimizaci se v minulosti hovořilo jako o řídce se vyskytujícím jevu a někdy byla dokonce označována jako

³⁰NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie [Novotný, O. - Zapletal, J.]. 2 přeprac. vyd. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 147 a násl.. ISBN 80-7357-026-2.*

³¹NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie [Novotný, O. - Zapletal, J.]. 2 přeprac. vyd. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 158 a násl.. ISBN 80-7357-026-2.*

špatná shoda náhodných neblahých okolností. Ovšem realita je v tomto směru zcela odlišná a reviktimizace tvoří poměrně zásadní problém zejména u druhů kriminality, jako jsou loupeže, domácí násilí, školní násilí (šikana), podvody s bankovními kreditními kartami, krádeže vozidel, vandalismus, sexuální delikty, hate crimes, stalking a další.

V této souvislosti byl ve Velké Británii proveden výzkum, jehož výsledkem bylo, že 4% obětí na sebe váže 44% trestných činů. Co se pak týká opakované viktimizace objektů, ta bývá považována dokonce spíše za pravidlo než výjimku. Z výzkumné studie vedené na základě rozhovorů vědeckých pracovníků s 21 usvědčenými pachateli z loupežných přepadení, 76% z nich uvedlo, že se vrací na místo činu, a to z důvodu znalosti objektu a možnosti skrytého lupu. Tito pachatelé předpokládají, že oběť si v určité časové lhůtě nepochybně pořídila věc novou, čímž se pro lupiče recidivistu/ pokračovatele v trestném činu otevírá možnost uloupit věc novou, a tedy snáze prodejnou.³²

V souvislosti s reviktimizací používá viktimologie termínů jako „kariéra oběti“ či „zranitelná oběť“. Teorie kariéry oběti vychází z předpokladu, že pachatel vyčkává na vhodnou příležitost spáchat trestný čin a ke spáchání se odhodlá až v okamžiku, kdy narazí na zranitelnou oběť, snadnou kořist, neboť jeho šance na úspěch se tak zvýší. Právě skutečnost, že určitá osoba již dříve byla obětí trestného činu, zvyšuje pravděpodobnost její opakované viktimizace v důsledku její zranitelnosti způsobené prvním útokem.³³ Vytváří se tak v podstatě jakýsi začarovaný kruh.

K hlavním charakteristikám opakované viktimizace patří (Pemberton, 2003)

- 1.) Viktimizace je nejlepším predátorem další viktimizace (jak u osob, tak u objektů).
- 2.) Riziko opakované viktimizace je o to vyšší v době těsně po činu (u osob) a v době po odstranění následku (u objektů).
- 3.) Ochota oběti oznamovat trestný čin klesá s každou další viktimizací.
- 4.) Stejně tak s každým dalším útokem klesá důvěra oběti v policejní orgány.
- 5.) S každou další viktimizací roste pravděpodobnost vzniku psychických obtíží.

³²ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie. 2.*, upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 119. ISBN 978-80-7380-213-4.

³³ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie. 2.*, upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 121 a násl. ISBN 978-80-7380-213-4.

Ačkoliv by se teoreticky mohlo předpokládat, že se již viktimovaná osoba stane k možným rizikům a signálům napovídajícím nebezpečí vnímavější a bude své chování v tomto směru více kontrolovat, nelze se na tuto skutečnost spolehnout. Pro oběť již samotná prvotní viktimizace může být natolik traumatizující zážitek, že oběť, byť předtím považována za osobu racionální, jedná rázem roztěkaně a nesoustředěně a do viktimogenní situace se tak může dostat bez ohledu na svou snahu vyhnout se možným rizikům. Z toho tedy můžeme vyvodit, že jednou či vícekrát viktimovaná oběť je zkrátka více zranitelná a pro vnímavého pachatele je tedy o to snadnější kořistí.

Dalším, neméně však závažným, problémem opakované viktimizace je tzv. „*naučená bezmoc*“. S tímto termínem přišel jako první psycholog M.E.P. Seligman, který jako výsledek svého experimentálního pozorování doložil, že časté konfrontace s nepříznivými zážitky, které se vyznačují nepředvídatelností a nekontrolovatelností, mohou u jedince vyvolat utlumení a pasivitu, ocitne-li se napříště v obdobně nepříznivé situaci (byť např. tentokrát mnohem bagatelnější). V praxi se naučená bezmoc může projevit například takto: Žena, která se v krátkém časovém horizontu stala obětí trestného činu loupeže, během níž ji na ulici napadl neznámý pachatel, pár dní na to, najde svůj byt vyloupený. Tato stejná žena pak při situaci, kdy přistihne při činu mladistvého, který se jí snaží z kabelky nepozorovaně vytáhnout krabičku cigaret, bezradně pustí kabelku za zem a uteče z „místa činu“.

Pro mnohé z nás se žena v případě krádeže krabičky cigaret zachovala nelogicky, pravděpodobně by stačilo mladistvého upozornit, že si jeho jednání všimla a dotyčný by od svého jednání ze strachu z odhalení upustil. Zohledníme-li však předcházející viktimizace s napadením a bytem, není z psychologického pohledu jednání ženy nijak výjimečné a M.E.P. Seligman toto jednání popisuje jako ztrátu motivace opakovaně viktimované osoby hledat řešení dané traumatizující situace.³⁴

³⁴ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2014, s. 37 a násl. ISBN 978-80-262-0582-1.

5. Dopad trestného činu na oběť

5.1. Psychologické prožívání újmy

Incident trestného činu představuje velmi stresující událost ohrožující samotné jádro osobnosti napadeného³⁵. Samotné prožívání újmy způsobené trestným činem je závislé zejména na osobnostním založení každého jedince. Události tohoto druhu jsou nepředvídatelné a neočekávané a zpravidla není možné se na ni dopředu připravit. I z tohoto důvodu je následná rekonvalescence (fyzická, ale zejména teď hovořím o psychické stránce) často velmi obtížná.

Obecně je možné vymezit několik bodů, které se ve většině případů opakují a v odborných kruzích se ustálily jako tzv. "součásti prožívání újmy".³⁶

S psychickou újmou po trestném činu (sekundární viktimizace) a současně tím pádem i po každé traumatické události, jako je např. náhlá smrt osoby blízké, přírodní katastrofa atd.) jsou spojeny především:

1. pocity stigmatizace
2. ztráty pocitu důvěry
3. ztráty pocitu autonomie.

Zneuctění a stigmatizace se projevuje jako pocit odlišnosti a vydělenosti oběti. Oběť cítí, že je s ní ve srovnání se zbytkem společnosti něco v nepořádku – toto však může být jak důvodem toho, že se jedinec stal obětí trestného činu, tak to může být důsledek viktimizace sekundární. Pocit důvěry v sebe sama je traumatickou událostí otřesen a oběť svět okolo sebe vnímá jako nepřátelský, nepředvídatelný. Jako častý problém nedůvěřivosti vůči blízkým lidem se vyskytuje zejména v případech útoku právě ze strany osoby blízké. Pocit důvěry má vliv i na pocit autonomie – tedy vlastní sebedůvěry a schopnosti ovlivňovat věci a situace kolem sebe. Člověk si po prožitém traumatu připadá bezmocný, zmítaný v neovladatelném světě a neschopen cokoliv ovlivnit.

³⁵ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, s. 205. ISBN 80-86898-73-3.

³⁶ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Čeněk, 2004, s. 120. ISBN 80-86473-86-4.

Tyto pocity jsou zpravidla spojeny s počáteční fází prožívání a mohou trvat i několik měsíců.

Závažnější formou, která může provázet všechny fáze prožívání, je pak tzv. Posttraumatická stresová porucha, která bývá často opožděnou reakcí na prožitek, a projevuje se poruchami chování, ale i fyziologickými reakcemi jako jsou poruchy spánku, nevolnost či třes.

Prožívání újmy má, stejně jako jiné události v životě člověka, svou dynamiku. Zpravidla prochází prožívání újmy třemi fázemi. Jsou to: fáze šoku (nárazu), hojení (nastupující, předběžná adaptace) a zhojení (konečná adaptace).³⁷

Fáze šoku: Nastává bezprostředně po útoku, jedinec je zaskočen kritickou událostí. V prvních okamžicích lze prožívání oběti popsat jako „ztuhnutí úlekem“, to je vystřídáno dezorganizací. Typické je následně popření („jde o sen“), či naopak regrese (oběť se projevuje ve svém chování způsoby odpovídající osobě mnohem mladší), někdy se projevuje také netečnost.

Tato celková psychická dezorganizace se projevuje neschopností srozumitelně se vyjadřovat, souvisle mluvit, racionálně uvažovat. Příznačné jsou též poruchy paměti, zejm. procesu vybavování. Délka této fáze je individuálně odlišná a může trvat od několika hodin po časové rozpětí několika dnů. Akutní reakce na krizové události mohou trvat bezprostředně až 36 hodin po spouštěcí události.

Jelikož se ve fázi šoku vyskytují prakticky jen dva hlavní vzorce chování: Expresivní (typické jsou rozjitřené emoce, silné, často protichůdné vnitřní emoce, jako strach, vztek, zoufalství – vše ventilované navenek, jedinec je i pro laika očividně otřesen) a kontrolované (oběti zpravidla chybí vnější výraz, oběť působí navenek strnule, strojeně, chladně- nepoučený laik může oběť podezřívat z fabulace, či se mylně domnívat, že se oběti událost vůbec nedotkla.

V této fázi se s obětí setkávají především policisté přijímající trestní oznámení, kriminalisté a vyšetřovatelé na místě činu. Ti jsou v tomto případě povinni využívat poznatky o dopadu trestného činu na oběť pro správné zacházení s ní. I proto je zde velmi citlivá otázka možné viktimizace ze strany právě policejních složek.

³⁷ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Čeněk, 2004, s. 121. ISBN 80-86473-86-4.

5.1.1. Viktimizace ze strany Policie ČR

Policie ČR tvoří zejména bezprostředně po ohlášení trestného činu základní článek celého trestního řízení. Nicméně z pozice oběti je jednání s policií často velmi nesnadné. Z důvodu obav ze sekundární viktimizace ze strany samotné policie oběti v některých případech trestnou činnost raději vůbec neoznámí. Jednou z hlavních příčin nespokojenosti s prací policie je dle Mezinárodního výzkumu obětí trestné činnosti v Praze necitlivé zacházení a nezájem policie o samotnou oběť trestného činu. Z výzkumu dále vyplynulo, že se dotazovaní domnívají, že policie neudělala ve věci vše, co bylo v jejích silách.³⁸ Takové jednání logicky vede ke zvyšování latentní kriminality. Bylo by však nespravedlivé veškeré nepříjemné zkušenosti oběti s vyšetřováním trestného činu přičítat (ne)profesionální práci policie, neboť stres plynoucí z kontaktu poškozeného s orgány činnými v trestním řízení je do jisté míry nevyhnutelný.

K negativním důsledkům pro oběť však částečně přispíval i samotný trestní řád, který v tomto ohledu, do doby vstupu v platnost zákona č. 45/2013 Sb., trpěl řadou nedostatků. Specifická situace oběti z hlediska psychické či morální újmy, která jí trestným činem vznikla, nebyla zohledněna. Osoba oběti byla chápána buď jako důkazní prostředek - svědek, který svou výpovědí může přispět k nalezení materiální pravdy a k odsouzení pachatele, nebo jako poškozený, který se, jakožto procesní subjekt – stranou nadanou určitými právy a povinnostmi³⁹, v rámci adhezního řízení domáhá odškodnění své majetkové újmy či škody na zdraví. Přestože trestní řád definuje poškozeného mimo jiné i jako osobu, které byla trestným činem způsobena morální újma, není možné za ni v trestním řízení přiznat náhradu, čímž je v praxi význam psychické újmy zatlačen do pozadí.⁴⁰

Problému možné necitelnosti ze strany orgánů činných v trestním řízení se věnuje ustanovení zákona o obětech trestných činů v § 3 odst. 2, kde je výslovně

³⁸Více viz Martinková, M.: Mezinárodní výzkum obětí trestné činnosti v Praze v roce 2000, Praha, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002, dostupné na: <http://www.ok.cz/iksp/docs/285.pdf>.

³⁹GRIVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, xv, s.520. ISBN 978-80-7400-513-8.

⁴⁰Kristková V., Langhansová H., Matiaško M.: Legislativní ochrana obětí trestných činů před druhotnou viktimizací a práva obětí na soukromí během trestního řízení, Liga lidských práv, 2007, s. 4.

(dostupné na WWW:<http://llp.cz/publikace/ochrana-obeti-trestnych-cinu-pred-druhotnou-viktimizaci/> ke dni 5. 1. 2014)

zakotvena zásada zvláštního přístupu k obětem trestných činů a konkretizována je dále v § 3 odst. 4 zákona, a to ve vztahu k právu na informace. Jelikož se do kontaktu s obětí nejčastěji dostanou právě orgány činné v trestním řízení, jsou zde uvedeny výslovně. Policie České republiky je pak, i z důvodů výše uvedených, na místě prvním.

Respektovat osobnost a důstojnost oběti, přistupovat k ní zdvořile a šetrně a podle možností jí vycházet vstříc, nebylo úředními procedurami vyloučeno ani v minulosti, bohužel však policejní orgány teprve v posledních letech, kdy se osoba oběti a jejích práv ocitla v popředí zájmu, začala své příslušníky odborně školit a výslovně k tomuto přístupu k obětem vézt. Profesionalita a nanejvýš delikátní přístup policie je nyní jako povinnost zákonem upravena a to zejména ve vztahu **k tzv. zvláště zranitelným obětem**, u kterých je počáteční kontakt s policistou zvláště citlivou záležitostí.

Důvody mohou být různé- nejen že při samotném rozhodování, zda trestný čin oznámit či neoznámit, může být strach ze sekundární viktimizace u těchto obětí citelnější než u ostatních obětí trestných činů, ale může též doslova rozhodnout o budoucím životě těchto osob. I proto tedy zařadil zákon o obětech na popud čl. 18 směrnice Evropského parlamentu a Rady zavádějící minimální standard práv, pomoci a ochrany, ty oběti, u nichž existuje zvýšené riziko sekundární či opakované viktimizace. Konkrétně tedy hovoříme o *dětech (osobách mladších 18 let) a osobách postižených fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem, nebo smyslovým poškozením, které ve spojení s různými překážkami může bránit plnému a účelnému uplatnění této osoby ve společnosti ve srovnání s jejími ostatními členy. Dále pak o obětech trestného činu obchodování s lidmi (§168 tr. zák), o obětech trestného činu proti důstojnosti v sexuální oblasti, nebo trestného činu, který zahrnoval násilí, či pohrůžku násilím, a to zejména v případech zvýšeného nebezpečí způsobení druhotné újmy s ohledem na věk, pohlaví, rasu, národnost, sexuální orientaci, náboženské vyznání, zdravotní stav, rozumovou vyspělost, schopnost vyjadřovat se, životní situaci v nichž se nachází, nebo s ohledem na vztah k osobě podezřelé ze spáchání trestného činu, nebo závislosti na této osobě. Ke zvláště zranitelným obětem (rozumějme pro účely zákona č. 45/2013 Sb.)*

řadíme i *kategorii oběti závislé na konkrétních podmínkách, které ji činí zvláště zranitelnou*^{41 42}.

Podle současné viktimologie je však pravým jádrem problému oznamování z pohledu oběti, delegování a ztráta kontroly nad vlastním životem. Oběť tuto kontrolu ztrácí poprvé již v průběhu zločinu, podruhé se tak však děje právě rozhodnutím oběti trestný čin oznámit. Z viktimizace si odnáší nepříjemnou zkušenost vydat se napospas pachateli. Oznámením, a tedy vystoupením z latence, kdy oběť souhlasí s tím, že se z anonymní oběti stane „poškozeným“, si tak svůj prostor na sebeurčení limituje sice sama, přesto to však může vnímat jako nepřekonatelný problém.

V průběhu trestního řízení se *poškozený* musí podrobit různým úkonům a musí též dostát svým povinnostem svědka. Dále musí strpět znalecká vyšetření a čelit dotazům obhajoby. To vše vyžaduje čas a energii, kterých se *oběti*, zejména po prožití traumatického zážitku spojeného s trestným činem, dostávat nemusí. Nemluvě o oficiální nálepce poškozeného, která může oběti potenciálně uškodit i v občanském životě.⁴³ Toto vše může mít potenciální oznamovatel trestného činu na paměti při rozhodnutí, zda trestní oznámení podat, či nepodat.

Z mého pohledu je tedy „lidský“ přístup policejních orgánů, ale i ostatních orgánů činných v trestním řízení jen malá služba oběti, která však může významně ovlivnit všeobecný názor společnosti nejen na otázku „účelnosti“ oznamování trestných činů, ale i pohled na samotnou osobu poškozeného.

Určité usnadnění této, pro oběť a následně i pro poškozeného, dost možná nejnáročnější fáze, předkládá zákon o obětech v díle pátém, věnujícím se právům na ochranu před druhotnou újmou, a to mimo jiné v § 18 odst. 1 a 2 a v § 20 – Podání vysvětlení a výslech oběti a zvláště zranitelných osob (jedná se o v tomto zákoně všudypřítomnou šetrnost a podmíněnou nezbytnost, tentokrát u otázek směřujících do intimních oblastí vyslýchané osoby, kdy mají být tyto otázky pokládány způsobem

⁴¹§2 odst. 2,3 zákona 45/2013 Sb.: Fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková újma nebo nemajetková újma, nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil.; Příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner, či druh (je-li osobou blízkou), v případě, že trestným činem byla oběti trestného činu způsobena smrt.

⁴²JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2. dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 35. ISBN 978-80-7502-016-1.

⁴³ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2014, s. 51. ISBN 978-80-262-0582-1.

vyčerpávajícím, leč formulovány tak, aby byly přiměřeny věku, zkušenostem a psychickému stavu oběti.

Zákon mimo jiné též v tomto ustanovení zmiňuje možnost námitek oběti proti těmto otázkám, kterým u zvláště zranitelných obětí musí být vyhověno, nebrání-li tomu důležité důvody. Tyto se pak poznamenávají do protokolu, a o jejich důvodnosti rozhodne vyslyšající orgán. Zvláště zranitelné oběti mají kromě toho právo být vyslyšány osobou *zvláště vyškolenou*, a této osobě, je-li to možné, podávat též vysvětlení. Zde mají na mysli zejména děti, u kterých je vyšší úroveň ochrany zaručena.⁴⁴ Dále v § 19 – Podání vysvětlení a výslech osobou stejného či opačného pohlaví (oběť může požádat, aby v přípravném řízení byla vyslechnuta osobou jiného pohlaví, přičemž této žádosti, pokud je tato vznesena obětí zvláště zranitelnou, musí být vyhověno). A v neposlední řadě též § 21 téhož zákona, kde je nově zakotveno právo na doprovod důvěrníkem - jedná se o procesní právo a týká se toho, že oběť má právo na to, aby ji k úkonům trestního řízení a k podání vysvětlení doprovázel důvěrník a příslušné orgány mají povinnost zaručit plnou realizaci tohoto práva, přičemž doprovodem se má na mysli možnost být přítomen po boku oběti či v její blízkosti.

Je třeba vyzdvihnout i fakt, že Policie ČR má v současné době k dispozici speciálně vyškolené policejní psychology, tzv. *policejní interventy*, kteří tvoří krizové intervenční týmy a jsou připraveni vyjet se svými kolegy na místo činu a poskytnout tak akutní psychologickou pomoc, zejména pokud se jedná o násilné trestné činy, kterými byla způsobena smrt nebo vážná újma na zdraví, či v případě sebevražd.

Policejní psychologové pečují nejen o oběti, ale i o jejich blízké, kteří jsou trestným činem rovněž zasaženi. K únoru 2011 měla Policie ČR k dispozici 27 lektorů a přes 160 takto vyškolených krizových interventů přiřazených ke Krajským ředitelstvím Policie ČR a v důsledku spolupráce s BKB¹ je od srpna 2010 Policie ČR schopna také odkázat oběti přímo na pracovníky této organizace nebo přímo zprostředkovat kontakt. Není tak vyžadována výhradní aktivita ze strany oběti při hledání pomoci.⁴⁵

⁴⁴Tímto není dotčeno ustanovení § 102 odst. 1 TR, dle kterého se k výslechu osoby mladší 18 let přibere orgán sociálně- právní ochrany dětí či jiná osoba mající zkušenosti s výchovou mládeže.

⁴⁵www.policie.cz (podrobněji na <http://www.policie.cz/clanek/pomoc-obetem-trestne-cinnosti-404389.aspx>)

Fáze hojení: V této fázi se již oběť začíná s událostí postupně vyrovnávat. Typické je kolísání mezi dvěma polohami. První, kdy se jedinec k prožité události navrácí a konfrontuje své pocity v komunikaci s ostatními v blízkém okolí, kdy ho znova zaplavují silné emoce smutku či zloby, strachu, odporu i pocitu viny. Druhá poloha je psychologicky opačná a oběť o traumatu odmítá hovořit a stahuje se do sebe. Tato dynamika se pro okolí oběti projevuje jako výkyvy nálad a chování poškozených a obětí. Jedinec se postupně smiřuje s vzniklou situací, projevuje se zde snaha zatlačit původní pocity zoufalství a smutku pochopením a racionálním zpracováním situace. Toto prožitkové zpracování však není stabilní a dochází k častým revokacím původního stavu a prožitků traumatu, a s tím spojené ztráty životní perspektivy.

Co do délky trvání této fáze, je opět individuálně odlišná. Svou roli zde hrají hrubost utržených ran a rozsah újmy. U obětí závažných trestných činů může trvat i rok.⁴⁶

Fázi hojení může zejména z hlediska délky ovlivnit, obdobně jako fázi šoku ovlivňuje možná viktimizace ze strany policejních složek, sekundární viktimizace ze strany dalších orgánů činných v trestním řízení. Za podstatnou považují zmínit viktimizaci při hlavním líčení u soudu a viktimizaci ze strany médií.

5.1.2. Viktimizace při hlavním líčení u soudu

Jak pro oběť samotnou, tak pro osoby pozůstalé je účast na hlavním líčení velmi náročná a stresující. Oběti i příbuzným jsou během něj znova ožívovány vzpomínky na traumatickou událost, a to často nevybíravým způsobem ze strany otázek obhájce obžalovaného, ale též v případě detailního líčení okolností k účelům dosažení materiální pravdy. To vše je u těchto osob velmi často spojeno s negativními emocemi. Po období relativního klidu, kdy se oběť se svým traumatem postupně sama srovnává, je předvolána k soudnímu jednání, kde se znovu setkává s pachatelem. I samotné procesní úkony vedoucí k hlavnímu líčení mohou opětovně vyvolat pocity, které osoba prožívala bezprostředně po dokonání trestného činu. To se odehrává v prostředí soudu, které na osoby mimo právní prostředí působí cize a nepřátelsky. Formalizovanost procesu, při kterém navíc obžalovaný nemusí vždy uvádět pravdu, dále přispívá k rozrušení a celkovému nepříjemnému pocitu vyslýchaného.

⁴⁶ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 107 a násl. ISBN 978-80-7380-213-4.

Ke zmírnění těchto negativních důsledků napomáhají zejména tyto zákonem stanovené instituty:

- 1.) **§ 200 odst.1 TR** – vyloučení veřejnosti při hlavním líčení, jestliže by veřejné projednání věci ohrozilo mimo jiné bezpečnost nebo důležitý zájem svědků. K témuž účelu může předseda senátu učinit i jiná přiměřená opatření.

Pod termínem „důležitý zájem svědka“ můžeme rozumět také přítomnost pachatele či veřejnosti, a to v případě, kdy vzniká podezření, že jejich přítomnost by mohla ovlivnit kvalitu výpovědi. Vzhledem k technické náročnosti tohoto institutu se však jedná spíše o výjimečné opatření. Veřejnost může být vyloučena na základě individuální žádosti svědka po domluvě s předsedou senátu. Vzhledem ke stávající zákonné úpravě a nevyhovujícímu technickému zázemí soudů, kdy stále nejsou k dispozici oddělené čekárny pro pachatele a oběti, je institut vyloučení veřejnosti prakticky jedinou možností oddělení těchto osob.

Zákon na ochranu obětí trestných činů toto upravuje v § 17 odst. 1 a 2, kde na základě žádosti má oběť právo na zabránění kontaktu s osobou, kterou označila za pachatele, dále s osobou podezřelou nebo s osobou proti níž se trestní řízení vede⁴⁷. A to kdykoliv před zahájením, v průběhu, ale též na konci trestního řízení. Žádosti zvláště zranitelného se vyhovět musí, pokud to ovšem nevyklučuje povaha prováděného úkonu. A v § 22 téhož zákona, kde se hovoří o tzv. „prohlášení oběti“. Prohlášení oběti k nám přišlo ze zahraničí, kde je známé jako tzv. victim impact (personal) statement, toto prohlášení je procesním právem oběti, a jako takové je i upraveno v ustanovení § 212a trestního řádu. Jedná se vlastně o fakultativní ústní či písemné vyjádření oběti o důsledcích spáchaného trestného činu na život oběti a může jej učinit kterákoliv oběť bez ohledu na druh či povahu trestného činu. Toto prohlášení může oběť učinit ústně i písemně kdykoliv během trestního řízení. Účel tohoto prohlášení je spatřován v tom, že může napomoci obětem psychicky se vypořádat s trestným činem a dále slouží jako lepší identifikace potřeb oběti z hlediska naplnění potřeb tohoto zákona.⁴⁸

⁴⁷V souladu s naukou a trestním řádem se jím rozumí *podezřelý, obviněný, obžalovaný a odsouzený*.

⁴⁸JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2. dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 118 a násl.. ISBN 978-80-7502-016-1.

- 2.) § 209 odst. 1 TŘ – právo vypovídat v nepřítomnosti obžalovaného v případech, kdy hrozí důvodná obava, že svědek (poškozený) nevypoví v přítomnosti obžalovaného pravdu, nebo mu nebo jeho osobě blízké hrozí z podaného svědectví újma na zdraví, smrt nebo jiné vážné nebezpečí. O vykázání obžalovaného z jednací síně, stejně jako o opatřeních s podobným účinkem, rozhoduje předseda senátu.
- 3.) § 211 odst. 1 TŘ - namísto výslechu svědka lze v hlavním líčení číst protokol o jeho výpovědi, jestliže soud nepokládá osobní výslech za nutný a státní zástupce i obžalovaný s tím souhlasí.

5.1.3. Viktimizace ze strany médií

Toto zvláštní postavení médií, coby jednoho z původců sekundární viktimizace obětí trestných činů, tkví zejména v tom, že média dnes hrají při informování veřejnosti o trestné činnosti, rizicích druhotného poškození obětí, ale také o možnostech ochrany před kriminalitou, důležitou roli.

I právě proto může být újma médií způsobená pro oběť velmi zraňující. V těchto situacích je třeba, aby byl být důraz kladen především na citlivé a vyvážené informování.

Za hlavní potenciální problémy zpravodajství o obětech lze považovat následující⁴⁹:

- Zvýšení míry utrpení oběti, i když to není patrné.
- Možnost zneužití pozice ve vztahu mezi novinářem a obětí.
- Tendence dohlížet na oběť v duchu myšlenky „Vím, co je pro oběť dobré“.

Pomineme-li fakt, že samotné zveřejnění osobních údajů oběti, na základě kterých ji lze identifikovat, oběť znovu viktimizuje, přispívá mediální zpravodajství o trestných činech k viktimizaci oběti také mimo jiné tím, že zejména bulvární média mají často tendenci odhalovat až příliš podrobností o případu. Tím podporují nejen obecnou fascinaci násilím, ale též znova traumatizují oběť či pozůstalé. Oběť může také trpět

⁴⁹KUNCZIK, Michael a Wolfgang BLEH. *Kriminalitätsoffer in der Zeitungsberichterstattung: Folgen der Berichterstattung aus der Perspektive der Opfer*. 1. Aufl. Mainz: Weisser Ring Verl.-Ges, 1995. s. 11. ISBN 39-803-5260-9.

přikrášlováním příběhu.⁵⁰ Zveřejnění podrobností o trestném činu totiž může vést ke stigmatizaci oběti nebo i k jejímu sociálnímu a kulturnímu vyloučení⁵¹. Další nemalý problém představují situace, kdy se v médiích objeví spekulativní, chybné nebo zavádějící verze případu. Lidé totiž mají tendenci věřit tomu, co se objeví v médiích a oběti pak nemají šanci jakékoliv spekulace vyvrátit.⁵²

Proto je třeba klást důraz na to, aby novináři odlišovali pravidla komunikace s jednotlivými osobami, zvláště pak s oběťmi trestného činu, se kterými je potřeba jednat velmi citlivě.

Některé oběti může medializace zranit snáze. Kromě opakovaně viktimizovaných obětí násilných trestných činů mezi ně obecně patří především oběti trestných činů jako je sexuální zneužívání, znásilnění nebo domácí násilí. Dále pozůstali po obětech, lidé zranění či nemocní, lidé s tělesným či duševním hendikepem a pak také lidé zranitelní z důvodu jejich věku, tedy děti a senioři⁵³

V těchto případech může zveřejnění identity a dalších podrobností k případu působit zvlášť nepřístojně, především pak u dětí. V únoru 2006 Komise pro etiku Syndikátu novinářů České republiky konstatovala, že *se množí případy, kdy média informují o deliktech nebo soudních sporech dospělých, a přitom publikují informace o dětech nebo mladistvých včetně jejich fotografií. Vystavují tak děti psychickému tlaku. Omluvou není ani to, pokud některý z rodičů s fotografováním nebo natáčením dětí souhlasí. Z hlediska etiky žurnalistické práce jsou práva dítěte prvotní...* (cit. Vymětal, Vitoušová a kol., 2008, s. 40).

Doba vyšetřování případu, je pro oběť a její blízké velmi náročná. Oběť se pokouší vyrovnat s tím, co se jí přihodilo, léčí se z tělesných i emočních zranění, a další viktimizace ze strany médií těžkou životní situaci obětem ještě více komplikuje.

⁵⁰VYMĚTAL, Štěpán a Petra VITOUŠOVÁ. *Novináři a oběti trestných činů*. Vyd. 1. Praha: Themis, 2008, s. 16. ISBN 80-7312-052-6.

⁵¹Kristková V., Langhansová H., Matiaško M.: *Legislativní ochrana obětí trestných činů před druhotnou viktimizací a práva obětí na soukromí během trestního řízení*, Liga lidských práv, 2007, s. 14. (dostupné na WWW:<http://lp.cz/publikace/ochrana-obeti-trestnych-cinu-pred-druhotnou-viktimizaci/> ke dni 5. 1. 2014)

⁵²VYMĚTAL, Štěpán a Petra VITOUŠOVÁ. *Novináři a oběti trestných činů*. Vyd. 1. Praha: Themis, 2008, s. 21. ISBN 80-7312-052-6.

⁵³VYMĚTAL, Štěpán a Petra VITOUŠOVÁ. *Novináři a oběti trestných činů*. Vyd. 1. Praha: Themis, 2008, s. 37. ISBN 80-7312-052-6.

Při poskytování informací o kriminalitě se do střetu dostávají zájem práva veřejnosti na informace s právem obětí a jejich rodin na soukromí. Zásady poskytování informací o kriminalitě a druhotném poškozování obětí jsou v některých zemích upraveny zákonem, v jiných etickými kodexy. V roce 1997 se touto problematikou zabývala rovněž Komise OSN pro prevenci kriminality a trestní soudnictví, kdy schválila Doporučení, v němž jsou zakotveny základní zásady, které by měly být při informování o kriminalitě dodrženy.

Zákon o obětech právo na ochranu soukromí upravuje v našich podmínkách v díle čtvrtém, § 15 – Zveřejňování informací o totožnosti oběti (zákaz zveřejnění informace umožňující zjištění totožnosti upravují § 8a až 8d trestního řádu, kdy tyto stanovují povinnost orgánů činných v trestním řízení nezveřejňovat v přípravném řízení informace o osobách zúčastněných na trestním řízení, které by mohly vézt k odhalení totožnosti obětí a svědků. Tyto ustanovení se vztahují nejen na osobu oběti, ale i na další osoby zúčastněné na trestním řízení. Jde o *ochranu osobních údajů oběti*, před zveřejněním v probíhajícím trestním řízení, která je v souladu s požadavky č. 21 směrnice. Zvláštní ochrana je opět poskytována osobám mladším 18 let, kdy informace ohledně této oběti/ tohoto svědka, z důvodu jejich ochrany, orgán činný v trestním řízení informačním prostředkům odepré. Dále pak nikdo nesmí v souvislosti s trestným činem spáchaným na poškozeném, jakýmkoliv způsobem zveřejnit informace vedoucí ke zjištění totožnosti poškozeného, osoby mladší 18ti let nebo oběti trestného činu vraždy (§140 trestního zákoníku), zabití (§ 141 trestního zákoníku), některého z trestných činů, jímž byla způsobena těžká újma na zdraví, trestného činu ohrožení pohlavní nemocí (§155 trestního zákoníku) a dalších, v trestním zákoníku taxativně vyjmenovaných, trestných činů⁵⁴; Dále je zakázáno zveřejňování obrazových snímků a zvukových záznamů, případně jiných informací o průběhu hlavního líčení nebo veřejného zasedání, které by mohly vézt ke ztotožnění poškozeného. Pravomocný rozsudek o uvedených trestných činech nesmí být zveřejněn ve veřejných sdělovacích prostředcích s uvedením jména, popř. jmen příjmení a bydliště poškozeného. V případě zákazu zveřejnění fotografií a obrazové dokumentace nepůjde jen o ně, ale též o

⁵⁴§ 8a odst. 3 TR, § 8b odst. 2 tr. řádu: §159 až 162, § 185 až 193, § 195, § 198, § 199, § 200, § 354- vše TZ

kreslené podobizny, fotografie přátel, rodiny a bydliště poškozeného, protože i takové informace mohou umožnit zjištění totožnosti.

Porušení zákazu zveřejnění osobních údajů je postihováno jako přestupek (u fyzické osoby) nebo správní delikt (u právnické osoby nebo podnikající fyzické osoby), a to podle zákona o ochraně osobních údajů se sankcí (pokutou) do 1 milionu korun, a u zvláště přitěžujících okolností, kdy ke zveřejnění došlo tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem-pokutou až do 5 milionů korun.⁵⁵ Samozřejmě i v případě chráněných informací lze učinit výjimku, a tyto informace, za předpokladu, že je zde **a)** veřejný zájem (např. nezvěstná oběť, která je dítětem), **b)** slouží-li k dosažení účelu trestního řízení (např. svědek) nebo v případě, že **c)** poškození k tomuto zveřejnění udělí souhlas, zveřejnit. (Jelínek & kolektiv, 2014)

A dále pak v §16 téhož oddílu i zákona je upraveno *poskytování osobních údajů oběti*, které je realizováno tak, že na požádání oběti, jejího opatrovníka, zákonného zástupce či důvěrníka jsou údaje o bydlišti, doručovací adrese, místě výkonu zaměstnání, povolání, podnikání a jiných osobních, majetkových a rodinných poměrech, vedeny tak, aby se s nimi mohli seznamovat pouze orgány činné v trestním řízení, policisté a úředníci Probační a mediační služby. Jakékoliv jiné povolené zpřístupnění se zaznamenává do spisu.⁵⁶

Pravda je ovšem taková, že nelze s jistotou tvrdit, že sebelidšnější jednání ze strany médií zaručí to, že se oběť sekundární viktimizaci vyhne. Pokud by se nicméně vytvořil jakýsi návod vhodného chování ze strany žurnalistů, zcela určitě by měl zahrnovat větší míru empatie, vnímavosti, citlivého kladení vhodných otázek, trpělivosti při naslouchání, ovládnutí vlastních negativních emocí a pravdivosti veškerých informací, které oběti žurnalista podává. V žádném případě by žurnalista neměl slibovat nic, co nemůže splnit, a rozhodně by neměl využívat při získávání informací lsti, nenaléhat a netlačít na oběť. (Vymětal, 2008)

Fáze zhojení – konečné adaptace: V jejím průběhu jedinec dospívá ke konečnému zpracování prožitého traumatu, kdy si dotyčný zvolil svůj individuální způsob náhledu

⁵⁵zákon č. 101/2000 Sb. v platném znění

⁵⁶JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2. dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 319. ISBN 978-80-7502-016-1.

na prožitou újmu, kdy ovšem často jedinec vzniklou újmu bagatelizuje, a je k ní až lhostejný. Podstatou této fáze je psychická reorganizace oběti, což si můžeme vysvětlit jako určité „navrácení do života“, či integraci oběti zpět do společnosti a ke svému osobnímu životu. V této fázi je z hlediska oběti velmi často nezbytná odborná psychologická pomoc, protože jak se ukazuje, akceptace prožité krizové situace může být subjektivně natolik obtížná, že se oběť bez této odborné, psychologické, případně psychiatrické péče neobejde.⁵⁷

Na závěr bych k psychickému prožívání újmy a jejím fázím uvedla, že oběť v žádném případě nemusí procházet všemi fázemi tak, jak mnou bylo v této práci podáno. Odborníci se naopak shodují na tom, že oběť některé části může dokonce přeskočit, či se do fáze již překonané propadnout zpět.⁵⁸

⁵⁷ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 108. ISBN 978-80-7380-213-4.

⁵⁸ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, s. 31. ISBN 978-80-247-2014-2.

6. Poskytování pomoci obětem trestné činnosti

Stejně jako by se stěžela nalézt osoba, jejíž chování a prožívání by bylo naprosto stejné jako chování a prožívání osoby jiné, liší se také prožívání následků trestných činů pro jejich oběti. Někteří jedinci se s traumatem dokáží vyrovnat snáze, jiní si následky trestného činu mohou nést po celý zbytek života. V každém případě je třeba si uvědomit, že oběť trestný čin sama nezavinila, a je tedy nezbytné, aby společnost tímto způsobem k oběti také přistupovala. Pomoc obětem sice můžeme chápat jako projev určité sociální solidarity, je třeba si však uvědomit, že na místě oběti se může kdykoliv ocitnout každý z nás. Domnívám se, že každý by si v této nesnadné a často až bezvýchodné situaci přál, aby mu pomoc, jíž se mu dostane, byla co nejprofesionálnější, ale zároveň též pojatá co možná nejindividuálněji a vůbec natolik lidsky, aby se co nejvíce oběti, v co možná nejkratším čase, bylo schopno navrátit ke svému běžnému způsobu života.

V následujících kapitolách se blíže zaměřuji na jednotlivé druhy pomoci (jak pomoc nepeněžitého charakteru, tak pomoc peněžitou), které jsou obětem poskytovány a to na základě hlediska autenticity z pohledu možné oběti. Bude se tedy jednat o pomoc laickou, které se oběti dostane nejčastěji jako první, dále se pak oběť může setkat s tzv.: psychologickými intervencemi a následnou psychologickou péčí. Následuje pomoc sociální a na závěr bych se ráda podrobněji věnovala pomoci právní, která se se všemi výše zmíněnými druhy prolíná a sekunduje jim.

6.1. Laická pomoc

Ačkoliv je viktimizace statisticky celkem vzato běžnou událostí, je bezradnost nejbližšího okolí oběti v kontaktu s ní velmi častá. Snad nejčastěji se vyskytujícím problematickým chováním okolí je *strategie ignorování faktu trestného činu*, kdy okolí s obětí jedná tak, jako by se nic nestalo a oběť samotnou ponouká, aby na kritický incident zapoměla. Tato a jí podobné „kontraproduktivní“ strategie blokují přirozené mechanismy vyrovnávání se s traumatem a jeho zpracování do přijatelné vzpomínky. Nevhodné reakce okolí na primární viktimizaci významně posilují negativní dopad trestného činu na oběť.

Jako demonstraci tohoto nanejvýš nevhodného přístupu k oběti můžeme uvést případ znásilnění, kdy pachatel je oběti znám a při svěřeni se rodině, ji ta přesvědčí, že

trestním oznámením by na sebe i na rodinu upoutala nežádoucí pozornost a sebe zostudila i do budoucna. Oběť znásilnění o události tedy na radu rodiny pomlčí, ovšem po rozpadu několika jejich vztahů se rozhodne vyhledat poradnu.⁵⁹

Pro tyto kontraproduktivní strategie jsou typické zejména dva mýty:

- Oběť musí co nejdříve zapomenout. Je třeba se k ní chovat jako by k trestnému činu ani nedošlo.
- Oběť je „nemocný člověk“, vyléčí ji odpočinek, klid (nečinnost) a farmaka.

Pochopitelně pravdou je přesný opak, oběť nikdy zcela nezapomene a pasivně očekávat změnu je naivní. Do zhojení je třeba investovat energii a rodina by měla být místem, kde se jí této energie v podobě podpory dostane. – Odborníci se v tomto shodli na tom, že pro oběť je v tomto stádiu nejlepší samotná komunikace s rodinou a podpora okolí oběti v jejich zdravých způsobech vyrovnávání se s traumatem a na základě toho formulovali určitá doporučení (Čírtková L. V., 2007):

1.) Zpracování pocitu viny

- Téměř každá oběť se v různých fázích viktimizace zabývá otázkou, proč se trestný čin přihodil právě jí a snaží se racionálně si událost vysvětlit. Traumatické události tohoto druhu však žádné uspokojivě logické vysvětlení nemají a oběť se uchyluje k sebeobviňování.
- Členové rodiny by tedy měli, v rámci komunikace, oběti dát jasně na srozuměnou, že ona sama zločin nespáchala. Je-li toto podáno jasně a pro oběť srozumitelně, je zde šance pro oběť jednoduššího hledání nové sebejistoty.

2.) Normalizace následků viktimizace

- Viktimizace může u oběti odstartovat různé poruchy prožívání a chování (poruchy spánku; poruchy příjmu potravy; příznaky vyhýbání se kontaktu se vším, co zločin připomíná; vtíravé myšlenky na čin; velká únava; podrážděnost apod.)

⁵⁹ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, s. 127 a násl.. ISBN 978-80-247-2014-2.

- Je tedy podstatné, aby rodina a okolí oběti věděli, že takové chování je běžnou reakcí na nestandardní situaci. Někdy stačí ujištění blízkých, že popsané potíže jsou způsobeny otřesným zážitkem, jindy si mohou oběť i její okolí vypomoci vhodnou literaturou, či webovými stránkami organizací pomáhajícím obětem a nabízejícím v tomto ohledu cenné informace.
- Pokud potíže a příznaky přetrvávají, je vhodné obrátit se na odbornou psychologickou pomoc, přičemž i v tomto směru může podpora rodiny sehrát pozitivní roli.

3.) Obnova pocitu bezpečí a schopnosti důvěřovat

- Duševně vyrovnaný člověk potřebuje ke svému životu důvěru ve své přátele a známé, věřit v relativní uspořádanost a bezpečnost světa. Toto vnímání je však prožitkem kriminální události silně otřeseno, následkem čehož se oběť cítí dezorientovaná a uzavírá se v ústraní a omezuje své sociální kontakty.
- V tomto směru je třeba trpělivosti nejbližších a z jejich strany poskytnutí oběti zázemí k rekonvalescenci a obnovení pocitu bezpečí.

4.) Podpora vyjadřování emocí a obnova víry ve vlastní schopnosti (obnova iluze kontroly)

- Viktimizace je pro většinu obětí silný zážitek vyvolávající silné emoce. Tyto emoce jsou velmi často spojeny též s fyziologickými pochody, které se projevují v tělových stavech a změnách (křik, pláč apod.). Pokud však oběť dokáže své emoce ventilovat, postupem času slábnou i tyto fyziologické pochody.
- K tomuto procesu oběť potřebuje důvěryhodného člověka, který jí bude oporou během celého procesu ventilace.
- Co se týká obnovy tzv.: „iluze kontroly“, je třeba pomoci oběti získat zpět svůj pocit dosavadní autonomie. K obnově víry ve vlastní schopnosti přispívá jednak podněcování aktivity (drobné úkoly a činnosti, které oběť zvládne), jednak podpora těch aktivit, do kterých má sama oběť chuť.

5.) Podpora při řešení hlavních problémů oběti

- Jedná se o problémy, které za hlavní považuje sama oběť a s nimiž jí mohou její blízcí a přátelé vypomoci různými formami asistence.
- např.: doprovod oběti při podávání trestního oznámení na policii, při různých vyšetřovacích úkonech od výslechu po například rekognici.

K laické pomoci bych ještě ráda dodala, že přestože přístup k oběti a obecně chování rodiny této oběti může být v překonávání viktimizace důležitým faktorem, tuto podporu mohou poskytnout jen ti nejbližší, kteří nejsou sami, byť nepřímo, traumatizováni. Typickým příkladem jsou v tomto případě partneři znásilněných žen, kteří nejsou schopni se s viktimizací partnerky srovnat. Tyto problémy mohou vést k partnerské krizi a je tedy vhodné vyhledat odbornou pomoc.⁶⁰

6.2. Psychologická intervence a následná psychologická pomoc

Každý proces viktimizace znamená obrovský zásah do psychiky oběti. Psychologická pomoc je tedy vždy na místě, zejména v situacích, kdy je trestným činem způsobena smrt nebo vážná újma na zdraví. Tyto situace jsou považovány za nejzávažnější, což však neznamená, že by u méně závažných trestných činů byl dopad na oběť menší. Bohužel opak je pravdou a psychické problémy se mohou rozvinout i u obětí méně závažné kriminality jako je třeba trestný čin krádeže⁶¹.

Dle mého názoru tvoří psychologická pomoc nejdůležitější složku v komplexní péči o oběti trestných činů, protože na rozdíl od nepříznivé sociální či finanční situace vzniklé následkem spáchání trestného činu, je narušení psychické pohody oběti mnohem hůře obnovitelné.

Psychologickou pomoc obětem trestných činů můžeme dělit na pomoc akutní, která by měla následovat okamžitě po viktimizaci, a psychologickou pomoc následnou, které je třeba v dlouhodobějším časovém horizontu po viktimizaci.

⁶⁰ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, s. 130 a násl.. ISBN 978-80-247-2014-2.

⁶¹§205 TZ

6.2.1. Oběť v akutním stavu těsně po činu

Napadení pachatelem je traumatickou událostí, která se vymyká zátěži, na níž je lidská psychika vystavěna. Trauma radikálním způsobem zraňuje psychiku oběti, a pokud tyto psychické rány nejsou řádně a včas ošetřeny, mohou mít pro další život oběti nedozírné následky ve formě tělesných, psychických i sociálních potíží či poruch. Doba těsně po události je proto často rozhodující, protože tehdy je oběť nejsuggestibilnější a fragilní zároveň.

Právě z tohoto důvodu se v posledních letech intenzivně rozvíjí tzv. *psychologie neodkladné (první) péče*, v rámci níž se rozlišují dvě oblasti:

- První psychologická pomoc
 - probíhá přímo na místě tísňe a poskytují ji přivolaní psychologové a ostatní profesionálové na místě, jako jsou lékaři, policisté a další členové záchranných složek.
- Terapie akutního traumatu
 - je záležitostí specialistů a poskytují ji přivolaní specialisté (psychologové a psychoterapeuti), tato terapie může začít do dvou dní po incidentu či v průběhu několika navazujících týdnů.

Obě oblasti však sledují stejné cíle. Usilují o stabilizaci oběti a ke zmírnění stresových stavů a příznaků, kdy se zároveň snaží nastartovat přirozené pochody zpracování zážitků a zaměřují se na povzbuzení vlastních sil oběti. (Čírtková L. V., 2007)

Obecně lze úlohu psychologické intervence při akutní psychologické intervenci shrnout tak, že je třeba oběť ujistit o bezpečí, ve kterém se nyní nachází, o tom, že krizová situace pominula a není se tedy čeho bezprostředně bát. Krom ujištění o bezpečí oběti je velmi důležité oběť informovat o následném průběhu- tedy „co ji čeká“, a to jak z hlediska následného vyšetřování trestného činu a případného trestního řízení, ale zejména také ohledně reakcí na trestný čin, které se u oběti mohou objevit (psychického i fyzického rázu). V této chvíli je na místě oběť informovat o možnostech různé asistence a pomoci, která je obětem nabízena. Rozhodně by nemělo docházet ke zlehčování situace, popírání, svalování viny na oběť nebo vyčítání. To vše může závažným způsobem zhoršit stav oběti a vůbec možnost její stabilizace. Osoby, které poskytují psychologickou pomoc v kritické chvíli na místě činu, by měly být vnímavé k

náznakům, které svědčí o rizikovosti dané osoby. Tedy zda u těchto osob může dojít k závažné a prudké psychické nebo i tělesné reakci v důsledku viktimizace. Ke znakům, které by měly odborníka varovat, patří předchozí viktimizace, nezvykle silná reakce po spáchání činu, předchozí alkoholismus nebo jiná závislost, či nepřítomnost blízkých osob a rodinných příslušníků.⁶²

Akutní psychologická intervence je tedy směřována zejména na uklidnění oběti, zajištění její bezpečnosti, a na pomoc zorientovat se ve vzniklé zátěžové situaci a dále oběť nasměrovat k další pomoci vedoucí k zotavení oběti.

6.2.2. Oběť v různých fázích po činu

Co se týká následné psychologické péče, jedná se o velmi individuální záležitost. Některé oběti ji vzhledem ke svým schopnostem vyrovnat se se vzniklou nepříjemnou situací nepotřebují, u jiných je naopak vysoce žádoucí a nezbytná. Jedná se o jakoukoliv formu odborné pomoci, která je poskytována opakovaně. Dlouhodobý kontakt s obětí dává možnost oběť lépe poznat a získat si tak důvěru potřebnou pro další práci. Oběť tuto pomoc buďto vyhledá sama, nebo je poskytována z iniciativy odborníků. Tento druh pomoci je určen zejména obětem závažných trestných činů.⁶³

Co považuji za problematické, je skutečnost, že doposud v České republice neexistuje žádný program či instituce, která by v tomto směru nabízela dlouhodobější psychologickou péči určenou přímo obětem trestných činů a oběti jsou tak odkázány na péči poskytovanou v ordinacích běžných psychologů. V extrémních případech, je-li nutná hospitalizace na psychiatrickém oddělení nebo v psychiatrické léčebně, je zde oběť umístěna společně s ostatními pacienty, léčícími se například ze závislosti na návykových látkách. Tento stav nelze pokládat za žádoucí a z dosavadních zkušeností vyplývá, že i samotné oběti tuto skutečnost nevnímají příliš pozitivně.⁶⁴

Organizace Bílého kruhu bezpečí (dále jen BKB), které se budu věnovat podrobněji dále, v roce 2007 rozjela dvouletý program s názvem „HRÁZ“. Tento

⁶² ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, s. 141. ISBN 978-80-247-2014-2.

⁶³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, s. 126-140. ISBN 978-80-247-2014-2.

⁶⁴ Téhož str. 141.

program se zaměřoval právě na následnou terapeutickou péči těžce traumatizovaných obětí, které vyhledaly u BKB pomoc.

Cílem následné péče je pomoci oběti, které se sice dostalo akutní pomoci, avšak tato pomoc oběti k znovunabytí duševní rovnováhy a návratu k běžnému režimu nedostačovala. K typickým představitelům těchto obětí patří oběti úmyslného násilí (přepadení, znásilnění, domácí násilí, pozůstalí po obětech vražd apod.) Tyto oběti bývají po psychické stránce nejvíce zasaženy a psychologická pomoc těmto osobám vychází z následujících zásad: 1.) podpora ventilace emocí, 2.) normalizace následků trestného činu, 3.) podpora ozdravných pochodů, 4.) poskytnutí informací, 5.) mobilizace vlastních zdrojů oběti a orientace na budoucnost. (Čírtková L. V., 2007)

Psychologická pomoc, zejména v kontaktu s oběťmi (nejen) násilných trestných činů využívá tyto ustálené postupy:

1. Od oběti k survivorovi – snahou terapeuta je, aby se ze slabé, poškozené a ublížené a celkově zdevastované oběti stala osoba určitým způsobem posílená zažitou hrůzou. Oběť by měla získat pocit, že jí bylo ublíženo, ale že ji tato událost nesrazila na dno a je tedy schopná sebrat své síly a pokračovat dále ve svém životě.

Tento postup, či spíše jakýsi „návod“, je stěžejní pro dále zmiňované body, které tento postup, dalo by se říci, spíše konkretizují.

2. Na trauma orientovaná terapie – péče o oběť trestného činu musí být přímo zaměřená na samotnou viktimizaci a doporučuje se zaměřit na kritické momenty zločinu, nejlépe snášenou technikou je v tomto případě tzv.: *vyprávění příběhu*

3. Restaurování pocitu kontroly – cílem je zde obnovit u oběti pocit, že je opět sama za svůj život zodpovědná a sama jej také řídí. Pocit znovunabytí kontroly lze také podpořit informacemi o bezpečném chování v krizových situacích a zvyšováním vnímavosti na signály ohrožení.

4. Terapie zjevných následků traumatu – častá a do jisté míry i pochopitelná je u obětí trestných činů snaha vyhýbat se místu činu a jiným situacím připomínajícím daný incident (hovoří se o tzv.:“escape syndromu“). Úkolem terapeuta je v tomto případě

pomoci klientovi tento syndrom odstranit, nikoliv tím, že se bude místům a situacím vyhýbat, ale naopak, že se do nich pomalu bude vracet a bojovat se svým strachem.⁶⁵

6.3. Sociální pomoc

Sociální pomoc poskytovaná obětem by měla být celistvým systémem organizací nebo státních orgánů a programů pomoci, které budou poskytovat asistenci a podporu. Vhodným systémem se tak zdá být síť viktimologických poraden, na jejichž provozu by se podílel jak stát, tak nestátní sektor. V tomto směru si můžeme vzít příklad ze zahraničí, kde model, kdy poradny provozují nestátní organizace s výraznou finanční podporou státu a spolupráce s policií, či sociálními úředníky zařazenými do státních orgánů není ojedinělá. Jako příklad tohoto modelu můžeme uvést *Victim Support* ve Velké Británii. Činnost *Victim Support* je rozdělena do třech oblastí. První oblast se věnuje psychologickému a právnímu poradenství přímo na svých pobočkách. Pod další oblast spadá doprovod klientů k trestnímu řízení a svou účastí a poskytováním informací jim přináší podporu. A třetí okruh je realizován nonstop telefonní linkou, na kterou se mohou klienti kdykoliv obrátit a speciálně proškolení dobrovolníci jim poskytnou okamžitou pomoc a poradenství. Financování této organizace je pak zajištěno především prostřednictvím dotací ministerstva spravedlnosti a z příspěvků dobrovolných dárců.⁶⁶

U nás se tento druh provázané spolupráce dosud plně nerozvinul, i když již v mnoha oblastech spolu stát a nestátní organizace spolupracují za účelem rozvoje a podpory pomoci obětem trestných činů. Za demonstraci těchto snah může posloužit Asociace občanských poraden ve spolupráci s Probační a mediační službou ČR, které v roce 2006 uvedly projekt „Specializované komplexní poradenství obětem trestných činů“. V rámci tohoto projektu byli školeni odborníci pro poskytování komplexního poradenství obětem trestných činů, kteří následně byli obětem k dispozici v občanských poradnách a ve střediscích Probační a mediační služby. Na tento úspěšný program pak

⁶⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, s. 135 a násl. ISBN 978-80-247-2014-2.

⁶⁶ Podrobněji na WWW: <http://www.victimsupport.org.uk/>.

navázal projekt s názvem „Restorativní justice“ spočívající v podpoře a poradenství obětem trestných činů, a který byl zahájen k 1.1.2011.⁶⁷

V souvislosti se sociální pomocí je třeba zmínit i Zákon o sociálních službách č.108/2006 Sb., který mezi základními zásadami v §2 odst. 1. uvádí nárok každé osoby na bezplatné poskytnutí základního sociálního poradenství ohledně možností předcházení a řešení nepříznivé sociální situace. Ustanovení §37 tohoto zákona pak blíže specifikuje sociálního poradenství a odborné sociální poradenství. Odborné sociální poradenství také zahrnuje služby poskytované obětem trestného činu.

Těmto osobám jsou ze zákona poskytovány tři typy služeb. Jedná se o zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutickou činnost a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. Sociální služby lze poskytovat jen na základě rozhodnutí o registraci, o které rozhoduje příslušný krajský úřad (§78 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách).⁶⁸

Jestliže se oběť trestného činu rozhodne využít odborné pomoci, nabízí se jí řada možností poradenských služeb, které v této oblasti poskytují především nevládní organizace, občanská sdružení a další dobrovolnické organizace. Tyto subjekty zaměstnávají odborníky, kteří jsou v dané problematice patřičně proškoleni a jsou připraveni reagovat na potřeby obětí. Zpravidla jsou zde poskytovány dva druhy služeb, a to psychologická a právní pomoc.⁶⁹

6.4 Organizace poskytující služby obětem trestných činů

Nestátní organizace tvoří dlouhodobě součást moderní občanské společnosti a v mnoha oblastech doplňují služby nabízené jinými subjekty, díky čemuž jsou považovány za nepostradatelné poskytovatele různého druhu poradenství, péče a podpory různých skupin občanů. Obdobně je tomu tak i v oblasti pomoci obětem trestných činů. Jejich význam tkví zejména v jejich schopnosti uspokojovat potřeby

⁶⁷Dostupné na WWW: <http://www.obcanskeporadny.cz/poradenstvi-obetem-tc/> (navštíveno 14. 6. 2014)

⁶⁸Viz zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, v úplném znění.

⁶⁹Hofrichter, Tomáš: *Viktimizace a pomoc obětem trestného činu*. Diplomová práce.

Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2012. Vedoucí práce: doc. JUDr. Tomáš Gřivna, Ph. D.

společnosti, které „nemůže nebo nedokáže zabezpečit stát ani trh“.⁷⁰ Výhody nestátních organizací pak spočívají zejména v jejich nezávislosti na státu a jeho orgánech, a to jak po stránce institucionální, tak finanční. Zároveň ale tyto organizace aktivně spolupracují s policií a dalšími OČTŘ. Další výhodou spatřuji v možnosti reagovat pružněji na vzniklé situace a problémy, s nimiž se oběti potýkají a to naproti formalizovanému postupu orgánu činných v trestním řízení, neformálně.

Nesporným plusem je také individuální přístup, který si nestátní organizace mohou dovolit a to po dobu, která je dle potřeb konkrétního „uživatele jejich služeb“ třeba, čímž se jim dostává více času najít řešení na míru a mohou se tak věnovat i případům neobvyklým, na jejichž řešení stát a jeho příslušné orgány potřebné kapacity nemají.

Hovořme ale již jen o obětech trestných činů v souvislosti s těmito organizacemi. Potřeby obětí jsou velmi různorodého charakteru, od potřeby lékařského ošetření, přes finanční výpomoci, poskytování informací, zajištění ubytování až po psychologickou pomoc, a právě nestátní organizace jsou schopny nejen vyhovět těmto potřebám, ale též poskytují obětem trestných činů komplexní asistenci.

Neopomenutelnou činností těchto organizací je rovněž šíření informací a osvěta veřejnosti – může se jednat o letákové kampaně, vydávání periodik nebo veřejné přednášky, všechny tyto činnosti zvyšují povědomí veřejnosti o problematice obětí trestné činnosti a tím zlepšují pro tyto osoby podmínky. Nestátní organizace bývají rovněž přizvány ke konzultaci návrhů nových právních úprav týkajících se práv a postavení obětí trestných činů. Z tohoto hlediska tedy nelze na sféru nestátních organizací a státu hledět jako na zcela oddělenou, což nepřímo vyplývá i z dotací, které stát těmto organizacím poskytuje.⁷¹

Nestátním organizacím se věnuje i zákon č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů, konkrétně v hlavě třetí.⁷²

⁷⁰ HOLUBOVÁ, B. Obete kriminality a úloha mimovládnych organizácií. In ZÁHORA, J., KERT, R.(sest.). Obete kriminality: Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej 25. novembra 2010 na Paneurópskej vysokej škole v Bratislave. Bratislava: Eurokódex, 2010, str. 315-316.

⁷¹ Téhož str. 316.(obojí dostupné na WWW: http://www.paneurowni.com/files/sk/fp/konferencie/obete-kriminality/obete_kriminality_zbornik_web_2010.pdf)

⁷² zákon 45/2013 Sb. úplné znění § 38 až § 45 (dále jen „ZOTČ“)

Zákon zde deklaruje právě tyto podpory činností subjektů poskytujících pomoc obětem trestných činů prostřednictvím dotací ze státního rozpočtu, přičemž *pojem odborné pomoci a podmínky pro její poskytování obětem trestných činů, a doba po kterou mají oběti na tuto pomoc nárok* lze v tomto zákoně nalézt také a to konkrétně v § 4. Mezi tyto subjekty poskytující pomoc obětem trestných činů zákon řadí:

- Subjekty akreditované pro služby poskytování právních informací či restorativní programy (§ 39 odst. 1 ZOTČ)
- Subjekty poskytující psychologické a sociální poradenství dle zákona o sociálních službách (§ 39 odst. 2 ZOTČ)
- Advokáti poskytující obětem právní pomoc (§ 47 ZOTČ)
- Střediska Probační a mediační služby (§ 48 ZOTČ)

Tyto subjekty se zapisují do registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, který je veden Ministerstvem spravedlnosti (§ 48 ZOTČ). Komentáře k tomuto zákonu uvádějí, že smysl těchto státních podpor si klade za cíl vytvoření sítě účinných mechanismů a procesů na pomoc obětem, aby oběť byla co nejdříve rozpoznána a aby jí byla poskytnuta pomoc odpovídající jejím individuálním potřebám, z čehož vyplývá snaha o prevenci reviktimizace a zmenšení či dokonce zamezení následků sekundární viktimizace a minimalizace důsledků trestného činu jako takového⁷³. (Jelínek J. a., 2014)

Dále je třeba zdůraznit, že tyto nestátní organizace fungují zejména⁷⁴ na bezplatném principu a dostupnosti všem, kdo jejich služby potřebují.

Nestátní organizace můžeme rozlišovat dle jejich zaměření na konkrétní skupinu obětí, například organizace specializující se na dětské oběti, na oběti domácího násilí, oběti násilných trestných činů, ale také organizace se zaměřením všeobecným.⁷⁵ Určitý rámec pro dělení těchto nestátních subjektů poskytujících pomoc obětem trestných činů

⁷³JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2. dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 173 a násl.. ISBN 978-80-7502-016-1.

⁷⁴Bezplatnost se dle § 5 ZOTČ nevztahuje na oběti trestného činu zanedbání povinné výživy (§ 196 trestního zákoníku a nevzniklo-li tímto činem nebezpečí nouze či trvale nepříznivý následek)

⁷⁵Mutinová, Radka: *Pomoc obětem trestného činu*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2011. Vedoucí práce: doc. JUDr. Tomáš Gřivna, Ph. D.

poskytuje § 39 ZOTČ , kdy možnost dotace ze státního rozpočtu je podmíněna nutností akreditace ať už pro poskytování informací právního charakteru (důvodová zpráva v tomto směru nepříliš sdílně uvádí, že se jedná o poskytování informací o právní úpravě, čím se může rozumět informační povinnost (§ 9 ZOTČ) a poskytování poradenství v oblastech, které jsou pro oběť v dané chvíli potřebné), či pro poskytování restorativních programů (pod tzv. obnovujícími programy se rozumí procesy směřující k obnovení stavu narušeného v důsledku spáchání trestného činu⁷⁶), případně pro obě tyto služby.

6.4.1. Bílý kruh bezpečí -BKB⁷⁷

BKB byl založen v roce 1991, kdy byla zřízena první poradna v Praze a od té doby rozšířila síť svých působišť na celé území republiky s roční evidencí téměř 12 000 kontaktů obětí trestných činů. BKB poskytuje jak právní a psychologické poradenství, tak sociální asistenci. Pomoc v BKB poskytují odborně způsobilí poradci, konkrétně právníci, psychologové, sociální pracovníci, lékaři, kteří jsou zpravidla všichni ve svém oboru uznávanými experty. Celkem pro BKB pracuje přes 200 odborníků, kteří tuto nelehkou práci vykonávají ve svém volném čase. BKB na svých internetových stránkách ke své činnosti uvádí toto: „*Služba pro oběti je kombinací standardního odborného poradenství, nadstandardních služeb (psychoterapie, doprovody k procesním úkonům, příprava na líčení u soudu, peněžitá pomoc, víkendové psychorekondiční pobyty, fyzioterapie) a nestandardních situací (výjezdy do nemocnice ke zraněným obětem, do místa bydlíšťe pozůstalých, přeshraniční pomoc).*“⁷⁸ Tato komplexní pomoc a podpora BKB je poskytována prostřednictvím:

- Celostátní síť poraden BKB
- Centrály BKB
- Linky BKB - nonstop pomoc obětem a svědkům trestných činů
- DONA linky - nonstop pomoc obětem domácího násilí
- Intervenčního centra BKB

⁷⁶ Restorativní programy tvoří jeden z prvků tzv. Restorativní justice.viz. podkapitola 6.3. Sociální pomoc

⁷⁷ Podrobněji na: www.bkb.cz

⁷⁸ www.bkb.cz (citace)

- Klíčových sociálních pracovníků (případových manažerů) pro zvlášť zranitelné oběti a pozůstalé

Samozřejmostí je pak bezplatnost, nestrannost a nezávislost v celém spektru rozsáhlých služeb a činností, které BKB vyvíjí. BKB na svých internetových stránkách uvádí výčet těchto služeb demonstrativně, což jenom dokládá individuální přístup ke každé oběti. Mezi těmito činnostmi bych vyzdvihla zejména tyto, protože mapují psychologickou pomoc obětem, které jsem se věnovala výše ve své práci: 1.) poskytování bezpečného prostoru a podpory při ventilaci emocí (stud, ponížení, lítost, hněv, zármutek, pocit viny aj.); 2.) zmapování individuální situace, utřídění cílů a problémů; 3.) pomoc při hledání strategií (krátkodobých i dlouhodobých); znovuoobnovení pocitu bezpečí; 4.) prověření základních potřeb (zdraví, bydlení, finance, zaměstnání, vztahy aj.); 5.) informování o navazujících službách, event. doporučení nebo zprostředkování takové služby; 6.) stanovení priorit, první nezbytné kroky k nápravě škod.

Kromě uvedených služeb se BKB věnuje osvětě ve formě přednáškové činnosti, seminářů, konferencí a publikačních aktivit (vydává vlastní čtvrtletník, v němž informuje o aktualitách z oblasti pomoci obětem). Dále předkládá podněty zákonodárným iniciativám a spolupracuje na návrzích příslušné právní úpravy (např. zákon č. 135/2006 Sb., na ochranu před domácím násilím nebo zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti, zákon č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů). BKB se též zabývá řadou vlastních projektů a od roku 1996 je BKB členem Evropského fóra pro služby obětem (The European Forum for Victim Services, nyní Victim Support Europe) spolu s dalšími 25 organizacemi z 21 evropských států. Navazování takovéto spolupráce a mezinárodních partnerství je vnímáno jako velmi přínosné pro rozvoj asistenčních služeb poskytovaných obětem v rámci nestátního sektoru.⁷⁹ Zúčastněným odborníkům je tím umožněno být součástí rozsáhlejších nadnárodních projektů a čerpat cenné zkušenosti od jejich zahraničních kolegů.

⁷⁹HOLUBOVÁ, B. Obete kriminality a úloha mimovládních organizací. In ZÁHORA, J., KERT, R.(sest.). Obete kriminality: Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej 25.novembra 2010 na Paneurópskej vysokej škole v Bratislave. Bratislava: Eurokódex, 2010, str. 321.
(dostupné na WWW:http://www.paneurouni.com/files/sk/fp/konferencie/obete-kriminality/obete_kriminality_zbornik_web_2010.pdf)

Ohledně provázanosti, mimo výše zmíněné skutečnosti, BKB se snaží spolupracovat s nestátními organizacemi, státní správou a místní samosprávou ČR, snaží se též rozvíjet aktivní spolupráci s Policií ČR. Dne 13. 8. 2010 byla mezi BKB a Policií ČR uzavřena dohoda o společném postupu při poskytování pomoci obětem zvláště závažných trestných činů. Na základě této dohody policejní psycholog okamžitě zajistí prvotní krizovou intervenci a následně předá potřebné informace o možnosti kontaktovat pracovníky BKB, případně může asistenci telefonicky rovnou zprostředkovat.

Ve spolupráci s Policií ČR je BKB schopen aktivně poskytnout okamžitou pomoc oběti bez nutnosti, aby sama oběť vyhledávala kontakty a informace. BKB vede s jeho souhlasem o každém klientovi záznamový list, což mu umožňuje vytvářet vlastní statistiky týkající se obětí trestné činnosti.⁸⁰

Co se týká dalších nestátních organizací působících v oblasti poskytování služeb obětem trestné činnosti, jedná se zejména o tyto subjekty: **Liga lidských práv** (mezi oblastí působnosti této organizace tvoří oběti trestných činů jen jednu z částí, dále se věnuje též právům dětí, v oblasti soudnictví a policie se soustředí na pomoc proti soudním průtahům a zneužití pravomocí v případech policejního násilí, kdy v těchto případech zajišťuje bezplatné právní zastoupení před orgány činnými v trestním řízení a nakonec oblast zdravotnictví, kde působí zejména ve snaze zvýšit povědomí pacientů a lékařů o jejich právech); **Persefona o.s.**, **Magdalenium o.s.**, **Rosa o.s.**⁸¹(zaměřující se na oběti domácího násilí).

Do organizací, jejichž zaměření spočívá zejména na problematiku dětských obětí, patří namátkově organizace: **SPONDEA** (Krizové centrum pro děti a mládež pro oběti domácího násilí), **Sdružení Linka bezpečí dětí a mládeže**, **Dětské krizové centrum**, **Nadace Naše dítě**, **Česká společnost na ochranu dětí a Růžová linka a Fond ohrožených dětí**⁸². Dále **Elektra**⁸³ (pomoc obětem znásilnění a sexuálního

⁸⁰VITOUŠOVÁ, P. Tříletá zkušenost z poradenské pomoci obětem trestných činů v ČR. In VITOUŠOVÁ, P. (sest.). *K problematice obětí trestných činů: Sborník příspěvků ze semináře konaného v Praze dne 15.3.1995 s mezinárodní účastí*. Praha: Bílý kruh bezpečí, 1995, str. 78.

⁸¹Podrobněji na WWW: <http://www.persefona.cz/>; <http://www.magdalenium.cz/>; <http://www.rosa-os.cz/> (navštíveno 22. 6. 2014)

⁸²Více na WWW: [www.spondea.cz.](http://www.spondea.cz/); [www.linkabezpeci.cz.](http://www.linkabezpeci.cz/); [www.dkc.cz.](http://www.dkc.cz/); <http://www.nasedite.cz/webmagazine/kategorie.asp?idk=232>; [www.ruzovalinka-praha.cz.](http://www.ruzovalinka-praha.cz/); www.fod.cz (vše navštíveno 19. 6. 2014)

zneužívání), EVA⁸⁴- Poradna pro ženy a dívky v nouzi, Diecézní charita, **La Strada** (pomoc obětem obchodování s lidmi) a mnohá další intervenční centra.

Liga lidských práv v rámci své publikační a osvětové činnosti vydala, a na svých internetových stránkách zpřístupnila, praktickou příručku „*Jak si poradit v pozici oběti trestného činu*“, která obsahuje mimo jiné přehled nestátních organizací poskytujících pomoc s přímými kontakty⁸⁵ a řadu, pro oběť ale i její okolí, praktických informací a vzorů podání (např. vzor trestního oznámení, vzor návrhu poškozeného na uložení povinnosti obžalovanému nahradit škodu apod.)⁸⁶

6.5. Právní pomoc

Právní pomoc je další službou poskytovanou obětem trestných činů, která doplňuje služby psychologického poradenství a sociální pomoci a řadí se tak spolu s nimi do kategorie nepeněžitě pomoci poskytované, jak orgány státními, tak převážně nestátními organizacemi, které v poskytování pomoci obětem hrají nezastupitelnou roli. V souvislosti s právní pomocí obětem trestných činů hovoříme především o užití trestního zákona, trestního řádu, zákona o přestupcích, zákon o ochraně před domácím násilím, zákona o Policii České republiky, zákona o sociálních službách, občanského soudního řádu a relativně nově též zákona o obětech trestných činů⁸⁷. Dalo by se říci, že příslušníci všech právnických profesí a zejména pak advokáti, soudci a státní zástupci, by měli při výkonu svého povolání vždy dbát na to, aby se oběti dostalo pomoci a pokud možno i zadostiučinění na potrestání pachatele trestného činu. Ano, v případě advokáta zastupujícího obžalovaného je třeba brát v potaz jeho loajalitu ke klientovi, kterou mu ukládá zákon o advokacii. Ovšem i od něj by se mělo očekávat slušné a „lidské“ jednání s obětí, byť to z povahy činnosti, jakožto zástupce obžalovaného,

⁸³Viz WWW: <http://www.centrumelektra.cz/> (navštíveno 21. 6. 2014)

⁸⁴Viz WWW:<http://www.dchcb.cz/> (navštíveno 21. 6. 2014)

⁸⁵Více na

WWW:http://www.obcanskeporadny.cz/component/option,com_poradny/Itemid,8/view,poradny/ (navštíveno 20. 6. 2014)

⁸⁶Podrobněji dostupné na WWW:<http://lp.cz/typ-publikace/manualy/page/3/> (navštíveno 20. 6. 2014)

⁸⁷zákony postupně v uvedeném znění: 40/2009 Sb.; 141/1961Sb.; 200/1990 Sb.; 135/2006Sb.; 273/2008Sb.; 108/2006 Sb., 99/1963 Sb. a 7/2009 Sb.; 45/2013 Sb.

nevyplývá.⁸⁸ Stejně tak policie jako OČTŘ má povinnosti ve vztahu k oběti trestného činu, přičemž je třeba zmínit zejména právo na informace⁸⁹. *Dá se tedy říci, že každý příslušník výše uvedené profese může svou činností s využitím svých odborných znalostí přispět k odčinění porušení práva, kterým došlo ze strany pachatele spácháním trestného činu.*⁹⁰ V tomto případě se však nemusí jednat jen o poskytnutí konkrétní rady v konkrétní věci. Například státní zástupce, či soudce již z povahy svého postavení, jako orgánu činného v trestním řízení, nebudou poskytovat oběti právní poradenství v pravém smyslu. Nicméně i oni však mohou oběti prospět, či přinejmenším neprohlubovat její újmu, budou-li se v rámci svého jednání s touto osobou chovat korektně, profesionálně a zároveň lidsky, a plnit své povinnosti tak, jak jim ukládá zákon.

Právní pomoc obětem trestných činů je velmi specifická a to rovnou v několika oblastech. První specifikum právní pomoci je její odlišnost od běžných právnických profesí. Role právního poradce je náročná zejména tím, že je zde poradce vystaven osobám nacházejícím se často ve špatném psychickém stavu, proto se od něj vyžaduje, aby své dosavadní zkušenosti a znalosti využíval často poněkud nestandardně, vždy však s maximálním respektem k potřebám oběti trestného činu. Úkolem poradce je citlivě zjistit potřebné informace, a zároveň počítat s jejich možnou neúplností nebo nepřesnostmi, které však ve valné většině případů nejsou obětmi způsobovány záměrně. Poradce se musí oprostít od svých profesních návyků, které si s sebou nese v rámci své předešlé a často v denním životě souběžně vykonávající profese⁹¹. Důležitým úkolem právního poradce je oběti trestného činu srozumitelně vysvětlit postup, který bude následovat, potřebné kroky, které bude nutné učinit a jejich možné důsledky, přičemž je třeba upozornit zejména na možná problematická místa. Dále je třeba si však uvědomit, že poradce je v pozici, kdy bez přípravy či možnosti porady, je nucen bezprostředně odpovídat na otázky pokládané obětmi, a jehož odpovědi musí být natolik odborné a současně srozumitelné, že oběť, byť právní laik, porozumí řečenému a bude schopna se

⁸⁸ **Viz §16 ods. 1 a 2 zákona 85/1996 Sb.**

⁸⁹ Viz § 8 zákona 45/2013 Sb.

⁹⁰ Mutinová, Radka: *Pomoc obětem trestného činu*. Diplomová práce.

Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2011. Vedoucí práce: doc. JUDr. Tomáš Gřivna, Ph. D

⁹¹ Například odborníci BKB vykonávají svou činnost bezplatně vedle své běžné profese.

radou právního poradce úspěšně řídit, což může vézt k významnému usnadnění postavení oběti. To vše by měla osoba – právník, poskytující právní pomoc obětem trestného činu ovládat. Tyto osoby poskytující právní pomoc v rámci své činnosti lze rozdělit dle jejich dobrovolnosti na pomoc prostřednictvím nezávislých organizací a pomoc, které se oběti dostane ze strany orgánů činných v trestním řízení.

Trestní řízení, které v ideálním případě následuje po spáchání trestného činu je složitým procesem, ve kterém se osoba mimo právní prostředí jen stěží orientuje. Pokud jsou to advokáti, kdo obětem poskytují právní poradenství, vystupují buď v roli zmocněnce poškozeného v trestním řízení v souladu s ustanovením § 50 TR, nebo v roli poradce v některé z nestátních organizací poskytujících pomoc obětem trestných činů.⁹² Jak už jsem zmínila výše, právní pomoc poskytovaná obětem trestných činů se v mnohém liší od běžného právního poradenství poskytovaného v rámci advokátní praxe.⁹³ Právníkovi poskytujícímu právní pomoc může v jednání s obětí rovněž významně pomoci přítomnost psychologa. BKB, tohoto spojení psychologa a právníka ve svých poradnách využívá.

Oblasti poskytování právní pomoci obětem trestných činů se zákon o obětech trestných činů věnuje zevrubně v § 6, kdy se tato právní pomoc na žádost oběti poskytuje bezplatně akreditovanými subjekty⁹⁴, za podmínek a v rozsahu stanoveném v jiném právním předpise⁹⁵, a úplatně mohou tuto právní pomoc poskytovat jen advokáti (Jelínek J. a., 2014).

Abych tuto oblast právní pomoci shrnula, role právního poradce v nestátní organizaci je nepochybně náročnou prací, a to nejen po psychické stránce. Přestože je právní poradenství dnes běžně dostupnou službou, právní pomoc poskytovaná nestátními organizacemi je pro oběti i z hlediska své bezplatnosti a rozšířenosti (intervenční centra lze nalézt prakticky v každém městě) často jedinou možností, jak se k této jinak poměrně nákladné službě dostat. Proto, co do náročnosti se toto povolání

⁹² Poškozenému, který je subjektem adhezního řízení, může být za určitých podmínek (§ 51a TR) poskytnuta právní pomoc bezplatně nebo za sníženou odměnu.

⁹³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, s. 150 a násl.. ISBN 978-80-247-2014-2.

⁹⁴ Viz § 39 odst. 1 ZOTČ a střediska Probační a mediační služby (§ 48 odst. 1 písm. d) ZOTČ.

⁹⁵ Na mysli se má zejména trestní řád (zákon č. 141/ 1961 Sb.) v § 51 a umožňuje oběti v roli poškozeného domoci se bezplatné právní pomoci zmocněnce.

může jevit jako jedno z nejnáročnějších, domnívám se, že jen těžko by se hledalo povolání z hlediska pomoci obětem trestných činů vděčnější.

6.5.1. Práva obětí trestných činů

Přestože jsem se již některých práv obětí trestných činů ve své práci dotkla, je z mého pohledu v souvislosti s kapitolou Právní pomoci, soubor práv obětí nezbytnou součástí, a proto si zde dovolím tato práva shrnout.

Práva obětí trestných činů byla až do účinnosti zákona o obětech trestných činů⁹⁶ k nalezení ve specifické podobě v trestním řádu. Specifickou podobou mám na mysli zejména to, že trestní řád pojem oběti pochopitelně nezná a v trestním řízení je tak oběť označena jako poškozený, svědek či oznamovatel. Oznamovatelem rozumíme fyzickou, či právnickou osobu podávající trestní oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že došlo ke spáchání trestného činu. Svědkem naproti tomu může být pouze fyzická osoba, a to ta, která vlastními smysly vnímala určité okolnosti pro trestní řízení podstatné.

A) Práva „obětí“ v rolích dle trestního řádu⁹⁷:

1.) Právo podat trestní oznámení (§ 158 TR)

Kdokoliv je oprávněn podat oznámení o spáchání trestného činu. Policejní orgán či státní zástupce je z moci úřední povinen toto oznámení přijmout a to i v případech, kdy je subjektivně přesvědčen, že se o trestný čin nejedná. Trestní zákoník taxativně vyjmenovává trestné činy, u nichž je stanovena povinnost oznámení pod sankcí trestního stíhání. Jedná se o případy nepřekažení trestného činu (§367 TZ) a

⁹⁶ V důvodové zprávě k zákonu o obětech trestných činů je mimo jiné proklamováno odstranění stávajících nedostatků v implementaci rámcového rozhodnutí Rady 2001/220/SVV ze dne 15. března 2001 o postavení oběti v trestním řízení.

(Úplný text rámcového rozhodnutí Rady 2001/220/SVV ze dne 15. 3. 2001 je dostupný z WWW:<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32001F0220:cs:HTM>) Během legislativního procesu byla však schválena směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje zmiňované rámcové rozhodnutí a kterou, dle důvodové zprávy, zákon o obětech trestných činů zohledňuje. S tímto se však neztotožňuje J. Jelínek. (více viz JELÍNEK, Jiří et al. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 12 a 13.)

(Text směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. 10. 2012 je dostupný na WWW: <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:L:2012:315:SOM:CS:HTML>)

⁹⁷ zákon č. 141/1961 Sb.

neoznámení trestného činu (§368 TZ). Při podání vysvětlení má každý právo na pomoc advokáta. Současně lze písemným či ústním podáním zažádat orgán, který oznámení přijal, o vyrozumění o učiněných opatřeních, a daný orgán je povinen do jednoho měsíce od žádosti oznamovatele o učiněných opatřeních informovat.

S právem (případně povinností) podat trestní oznámení je spojeno právo oznamovatele, v postavení poškozeného, na udělení souhlasu s trestním stíháním u taxativně vyjmenovaných trestných činů a v těch případech, u nichž by přicházelo do úvahy možné odepření výpovědi poškozeného jakožto svědka⁹⁸. Tento svůj souhlas může poškozený vyjádřit do protokolu, případně svůj souhlas předloží policejnímu orgánu či státnímu zástupci v písemné podobě, přičemž k tomuto souhlasu orgány činné v trestním řízení poskytují dle povahy věci přiměřenou lhůtu, nejdéle však 30 dní. Souhlas s trestním stíháním však rozhodně není možné dovozovat konkludentně, například právě ze samého trestního oznámení.⁹⁹ Souhlas s trestním stíháním smí poškozený vzít výslovným prohlášením kdykoliv zpět, a to až do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě¹⁰⁰. Pokud však poškozený souhlas výslovně odepře, nelze tento udělit opětovně a trestní stíhání je tak navždy vyloučeno.

Trestní řád též v § 43 odst. 4 dává oznamovateli v současném postavení poškozeného možnost vzdání se svých procesních práv, které mu jakožto poškozenému trestní řád přiznává, a to výslovným prohlášením orgánům činných v trestním řízení.

Oznamovatel může, a praxi se tomu tak poměrně často děje, vystupovat v trestním řízení v postavení svědka¹⁰¹. V takových případech pak oznamovateli (poškozenému) náleží též některé další procesní práva, jimž se dále věnuji v kapitole 7.

1. Role poškozeného jako svědka v trestním řízení.

2.) Přezkum postupu policejního orgánu nebo státního zástupce (§ 157a TŘ)

Poškozený má právo kdykoliv v průběhu přípravného řízení požádat státního zástupce, aby byly odstraněny průtahy v řízení a upozornit na závady v postupu policejního orgánu. Tato žádost pak není vázána žádnou lhůtou.

⁹⁸ § 163 odst. 1 TŘ

⁹⁹ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 3. července 2002 sp. zn. 5 To 31/02 publikováno též pod č.R54/2003 Sb. rozh. tr.

¹⁰⁰ § 163 odst. 2 TŘ

¹⁰¹ K postavení poškozeného jakožto svědka v trestním řízení podrobněji viz usnesení Ústavního soudu ČR sp. zn. III. ÚS 587/04 ze dne 9. listopadu 2004. Dostupný z WWW:<http://nalus.usoud.cz/Search/Search.aspx>

3.) Právo být přítomen u hlavního líčení (§ 199 TŘ, § 200 TŘ)

Toto právo vzniká poškozenému na základě zásady veřejnosti hlavního líčení. Pochopitelně však i zde jsou stanoveny výjimky a v případech ohrožení utajované informace chráněné zvláštním zákonem, ohrožení mravnosti či nerušeného průběhu jednání, ohrožení bezpečnosti, případně jiného důležitého zájmu svědků, může soudce veřejnost vykázat.

4.) Právo jednat před soudem v mateřském jazyce (§ 2 odst. 14 TŘ)

5.) Právo podávat opravné prostředky, návrhy a podněty (§ 44 odst. 1 TŘ)

6.) Právo udělit souhlas k rozhodnutí o schválení narovnání (§ 309 TŘ)

7.) Právo na doručení opisu obžaloby a vyrozumění o konání hlavního líčení

8.) Právo na informace

- Právo na informace o propuštění či útěku pachatele (§ 44a TŘ),
- Právo nahlédnout do spisu (§ 65 TŘ),
- Poučení o procesních právech a povinnostech (§ 46 TŘ)

9.) Právo zvolit si zmocněnce (§ 50 TŘ an.)

Zastoupení poškozeného zmocněncem umožňuje trestní řád u zákonem stanovených úkonů (podání návrhů, žádostí a opravných prostředků). Osoba zmocněnce má dále možnost účastnit se všech úkonů, kterých má nárok účastnit se poškozený. Trestní řád pak neklade na osobu zmocněnce žádné zvláštní požadavky. Postačuje, aby měl plnou způsobilost k právním úkonům. Jedinou překážkou u zmocněnce tvoří okolnost, že při hlavním líčení a veřejném zasedání nemůže být zmocněncem ten, kdo je v témže zasedání předvolán jako svědek, znalec či tlumočník. Poškozený může z důvodů nemajetnosti podat návrh na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně, případně za sníženou odměnu.

10.) Právo na utajení identity svědka (§ 55 odst. 2 TŘ)

Toto právo je spojeno s protokolací svědecké výpovědi. Orgán činný v trestním řízení učiní opatření k utajení totožnosti i podoby svědka spočívající v nezaprotokolování jeho jména, příjmení a dalších osobních údajů. Tyto údaje se pak vedou odděleně a možnost seznámit se s nimi mají jen orgány činné v trestním řízení. K utajení identity však dochází pouze v případech, kdy svědku nebo osobě jemu blízké, v souvislosti s podáním svědectví, hrozí újma na zdraví,

případně jiné vážné nebezpečí porušení jejich základních práv. K uplatnění tohoto práva je potřeba podání ústní žádosti před zahájením výpovědi svědka.

B) Práva oběti trestných činů dle zákona č. 45/ 2013 Sb.

Mimo práva garantovaná oběti vystupující v roli oznamovatele, poškozeného a svědka trestním řádem, předkládá zákon o obětech trestných činů i soubor práv náležející oběti trestného činu jen v rámci své role oběti. Tyto práva jsou upravena v hlavě druhé a jsou rozdělena na díly 1 až 6. Tyto práva zde pouze pro úplnost vyjmenuji, protože jsem se jim věnovala, jak již jsem v úvodu zmínila, u konkrétních druhů viktimizace a ostatních nepeněžitých druhů pomoci obětem, a podrobněji vyjmenuji jen specifika práva na informace, práva na ochranu před hrozícím nebezpečím a práva na peněžitou pomoc, již se má práce prozatím nedotkla.

- Právo na poskytnutí odborné pomoci

- Právo na informace¹⁰²

- u těchto práv bych se ráda zmínila o povinnosti jiných orgánů veřejné moci a zdravotnických zařízení poskytnout oběti i bez žádosti informace dle § 8 odst.1 písm. a) a b)¹⁰³
- dále pak povinnosti poskytovat tyto informace s ohledem na individuální stav a potřeby oběti se zohledněním věku a rozumové a mravní vyspělosti této osoby a možnosti podat tyto informace i písemně
- co do dalších informací, na žádost oběti poskytne příslušný orgán činný v trestním řízení informace o pravomocném rozhodnutí, kterým se trestní řízení končí, popřípadě informaci, že trestní řízení nebylo zahájeno, nebo informaci o stavu trestního řízení, s výjimkou případů, kdy by tato informace mohla ohrozit dosažení účelu trestního řízení.

A zároveň oběť na její žádost informují i věznice, poskytovatel zdravotních služeb, v jehož zdravotnickém zařízení odsouzený vykonává ústavní ochranné léčení, nebo ústav pro výkon zabezpečovací detence o propuštění,

¹⁰² zákon č. 45/ 2013 Sb.

¹⁰³ zákon č. 45/ 2013 Sb, § 8 odst. 1 a) u kterého konkrétního orgánu může podat oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a předá oběti kontakt na tento orgán,

b) na které subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů se může obrátit s žádostí o odbornou pomoc, a za jakých podmínek má právo na poskytnutí bezplatné odborné pomoci, a předá oběti kontakty na tyto subjekty,

uprchnutí, o změně (formy ochranného léčení z ústavní na ambulantní, změně zabezpečovací detence na ochranné léčení), či jakémkoliv vydání obviněného či odsouzeného. Tyto informace musí být poskytnuty bezodkladně a nejpozději do 24 hodin od oznamované skutečnosti

- žádost se podává v přípravném řízení policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci a v řízení před soudem soudu, který rozhoduje nebo rozhodoval v prvním stupni.

- Právo na ochranu před hrozícím nebezpečím

- Jedná se o případy, kdy dochází k ohrožení bezpečí oběti a policista provede úkon nebo přijme jiné opatření k zajištění jejího bezpečí. Stejnou povinnost mají celníci, příslušníci Vězeňské služby, vojenští policisté a strážníci obecních policií za podmínek stanovených jiným právním předpisem.¹⁰⁴
- Zákon zde na speciální úpravu postupu Policie ČR odkazuje v případech krátkodobé ochrany oběti a vykázání osoby ze společného obydlí.
- Taktéž soud vydá na žádost oběti předběžné opatření v občanském soudním řízení v případě vážného ohrožení jejího života, zdraví, svobody nebo lidské důstojnosti za podmínek stanovených jiným právním předpisem (zákon č. 99/ 1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů).
- Náleží sem i ochrana svědků, utajení totožnosti i podoby oběti v postavení svědka a možnost vydání předběžných opatření v trestním řízení za podmínek stanovených trestním řádem.

- Právo na ochranu soukromí

- Řadí se sem zveřejňování informací o totožnosti oběti a poskytování osobnostních údajů oběti (více viz. podkapitola Viktimizace ze strany médií)

- Právo na ochranu před druhotnou újmou (více viz. sekundární viktimizace)

- Zabránění kontaktu oběti s osobou, kterou označila za pachatele a osobou, proti níž se řízení vede.
- Upraveno je též podání vysvětlení a výslech oběti v otázkách intimních a na žádost oběti je výslech veden osobou stejného či opačného pohlaví a dále pak citlivé zacházení s obětí zvláště zranitelnou.

¹⁰⁴ Jiným právním předpisem se má na mysli zejména zákon č. 273/ 2008 Sb. o Policii České republiky ve znění pozdějších předpisů.

- Právo na doprovod důvěrníka.
- A právo prohlášení oběti o dopadu trestného činu na její život.¹⁰⁵
 - Právo na peněžitou pomoc
- Práva na peněžitou pomoc obětem trestného činu byla do účinnosti ZOTČ upravena zákonem o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestného činu, který zavedl pojem oběti do právního řádu České republiky¹⁰⁶, který je tímto v oblasti peněžité pomoci od 1. 8. 2013 nahrazen zákonem o obětech trestných činů.
- Primárním účelem této pomoci je překlenutí zhoršení sociální situace způsobené obětí trestným činem, a to bezprostředně po trestném činu, a záležitosti okolo ní řeší jménem státu ministerstvo na základě žádosti podané nejpozději do 2 let ode dne, kdy se oběť dozvěděla o újmě způsobené trestným činem, nejpozději však do 5 let od spáchání trestného činu, v opačném případě právo zaniká. Co se týká náležitostí žádosti, je i z důvodu psychického rozpoložení oběti zvolen způsob formulářového znění. Tato žádost je dostupná na webových stránkách Ministerstva spravedlnosti¹⁰⁷
- Peněžitá pomoc dle tohoto zákona se poskytne jen tehdy, pokud újma způsobená trestným činem nebyla nahrazena, případně byla nahrazena jen z části. Tato újma pak mohla být nahrazena jak pachatelem, tak například ze strany pojišťoven v rámci úrazového pojištění.¹⁰⁸
- Oběti, jimž stát tuto pomoc poskytne, musejí splňovat podmínku státního občanství České republiky, trvalého pobytu či se oběť na území České republiky obvykle zdržuje, nebo pokud se na území České republiky stala obětí trestného činu, jedná se o cizince, případně o oběti dle mezinárodních smluv, jimiž je Česká republika vázána.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Oběť má právo v kterémkoliv stadiu trestního řízení učinit prohlášení o tom, jaký dopad měl spáchaný trestný čin na její dosavadní život. Oběť může učinit prohlášení i písemně.

¹⁰⁶ zákon č.209/1997 Sb.

¹⁰⁷ Podrobněji na WWW:www.justice.cz ; S řádným vyplněním žádosti může oběti trestného činu pomoci též i odpovědný pracovník Probační a mediační služby více viz § 4 odst. 3 zák. č. 257/2000 Sb.

¹⁰⁸ JELÍNEK, Jirí. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2. dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 142. ISBN 978-80-7502-016-1.

¹⁰⁹ zákon č. 45/ 2013 Sb. § 23 odst. 2 b),c),d) a § 23 odst. 3 téhož zákona:

Oběť je cizincem, pokud má trvalý pobyt nebo oprávněně pobývá na území jiného členského státu Evropské unie a stala se obětí trestného činu na území České republiky;

- Zákon dále vymezuje okruh oprávněných žadatelů peněžité pomoci a řadí sem oběti primární (jim samotným byla způsobena újma na zdraví či jim bylo na zdraví ublíženo), sekundární (pozůstalé) a oběti trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti a dítě, které je obětí trestného činu týrání svěřené osoby.¹¹⁰

V tomto směru mění zákon o obětech trestných činů podstatným způsobem dosavadní koncepci při posuzování, kdo je oprávněným žadatelem o peněžitou pomoc z důvodu ublížení na zdraví. Zákon nově, po vzoru trestního zákoníku rozlišuje ublížení na zdraví a těžkou újmu na zdraví, nejdůležitější změnu však představuje opuštění od kritéria bodového hodnocení pro určení oběti, které bylo ublíženo na zdraví.

Dle zákona č. 209/ 1997 Sb. se peněžitá pomoc za újmu na zdraví poskytovala oběti, jejíž výše bodového ohodnocení za bolest dosahovala alespoň 100 bodů.¹¹¹ (Jelínek J. a., 2014, str. 129 a násl.)

„Bodová vyhláška“ byla nicméně zrušena novým občanským zákoníkem, a to s účinností od 1. 1. 2014. Určitou nevýhodu této změny můžeme spatřovat v tom, že posuzování podmínek pro poskytnutí peněžité pomoci je nyní složitější. Dřívější „bodování“ prováděl lékař, což bylo pro odbor Ministerstva spravedlnosti s ohledem na odškodňování jednodušší. Nicméně výhody nové úpravy jsou nepopíratelné, možnost lepšího zohlednění konkrétních okolností případu bodový systém nedovoloval a jako následek tohoto zohlednění se tak rozšířil i okruh oprávněných žadatelů.¹¹²

- Mezi předpoklady poskytnutí peněžité pomoci zákon uvádí předpoklady:
 - a) pachatel trestného činu, kterým byla způsobena škoda na zdraví nebo nemajetková újma, byl uznán vinným nebo zproštěn obžaloby pro

Je cizincem, pokud na území České republiky v souladu s jinými právními předpisy pobývá nepřetržitě po dobu delší než 90 dnů a stala se obětí trestného činu na území České republiky, nebo

je cizincem, který se stal obětí trestného činu na území České republiky a který požádal o mezinárodní ochranu, kterému byl udělen azyl nebo kterému byla udělena doplňková ochrana na území České republiky.

(3) Obětem, kterými jsou cizí státní příslušníci neuvedení v odstavci 2, se peněžitá pomoc poskytuje pouze za podmínek a v rozsahu stanoveném vyhlášenou mezinárodní smlouvou, kterou je Česká republika vázána.

¹¹⁰ Dle §198 TZ

¹¹¹ Dle vyhlášky č. 440/ 2001 Sb. o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění

¹¹² JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2. dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014, S. 129 a násl..ISBN 978-80-7502-016-1.

nepříčetnost a dále pokud tato rozhodnutí dosud nebyla vyhlášena, případně nenabyla právní moci.

- b) Dále pak případ, kdy na základě výsledku šetření orgánů činných v trestním řízení nejsou důvodné pochybnosti o tom, že se stal trestný čin, v důsledku kterého byla oběti způsobena smrt, škoda na zdraví nebo nemajetková újma.
 - c) A případy, kdy byla věc odložena z důvodu podle § 159a odst. 2 až 4 trestního řádu, nebo za předpokladu, že se pachatele nepodařilo zjistit, nebo je pachatel trestně neodpovědný pro nepříčetnost, trestní stíhání bylo zastaveno.¹¹³
- *Peněžítá pomoc naproti tomu nemůže být poskytnuta osobě stíhané jako spoluobviněné v trestním řízení, dále pak z důvodů, že tato osoba nedala k trestnímu stíhání souhlas¹¹⁴, či neposkytla orgánům činným v trestním řízení součinnost, jež se od ní ze zákona vyžadovala. Dále pak obětem, kterým byla majetková újma, škoda na zdraví, případně škoda vzniklá v důsledku smrti způsobené trestným činem, plně uhrazena a dále, je-li v konkrétním případě vyhodnoceno, že zde existuje určité spoluzavinění oběti, či s přihlédnutím k sociální situaci oběti. V tomto posledním případě pak lze peněžitou pomoc i snížit.*
 - Co se týká výše peněžité pomoci, je tato obětem poskytována buď a) ve výši paušální částky stanovené zákonem, či b) ve výši, kterou oběť prokáže jako ztrátu výdělku, náhrady nákladů spojených s léčením nebo s poskytnutím odborné služby zaměřené na nápravu vzniklé nemajetkové újmy, a to až do limitu 200 000 Kč. (Jelínek J. a., 2014, str. 149)

6.6. Peněžítá pomoc

6.6.1. Náhrada škody v trestním řízení

U práva na peněžitou pomoc obětem bych se ráda zastavila podrobněji. Je třeba si uvědomit, že peněžítá pomoc je v České republice primárně upravena trestním řádem,

¹¹³ Z důvodu podle § 172 odst. 1 písm. d) nebo e) nebo podle § 172 odst. 2 TŘ

¹¹⁴ Jde-li o stíhání trestných činů dle § 163 a násl. TŘ

a to jako náhrada škody.¹¹⁵ Do této náhrady škody jsou zahrnovány jak náklady na léčení¹¹⁶, tak případně i náklady na pohřeb a výživu pozůstalých¹¹⁷, a může tak být obětí výrazně nápomocná v době, kdy se vyrovnávají s dopady trestného činu.

Jednou z možností, která se oběti v tomto směru nabízí, je žádat o tuto náhradu přímo v trestním řízení, což pro ni vlastně znamená, připojit k tomuto řízení návrh na náhradu škody. Tato část řízení, ve kterém se projednává nárok poškozeného na náhradu škody, se nazývá řízení adhezní a tvoří nedílnou součást celého řízení.

Takový návrh musí být učiněn nejpozději před zahájením dokazování. V ustanoveních trestního řádu je dokonce výslovně zakotvena povinnost soudce dotázat se poškozeného, zda navrhuje uložení povinnosti obžalovanému k náhradě škody. Pokud v této chvíli poškozený náhradu škody nenavrhne a nenavrhl ji ani dříve, např. ve spisu, ztrácí právo ji v trestním řízení požadovat.

Uplatnit právo na náhradu škody má ten poškozený, jemuž vznikla v přímé souvislosti s projednávaným trestným činem majetková škoda.¹¹⁸

Během adhezního řízení má poškozený právo na dokazování škody a její výše. Existuje-li odůvodněná obava, že by mohl obžalovaný tuto náhradu škody mařit, například prodejem, nebo darováním či převodem svého majetku, může mu být jeho majetek zajištěn a obžalovanému je tak znemožněna s tímto majetkem jakákoliv dispozice.¹¹⁹

Za předpokladu, že byly splněny všechny zákonné podmínky, soud v rozsudku o vině obžalovaného stanoví povinnost k náhradě škody poškozenému. Výrok o náhradě škody bude obsahovat přesné určení oprávněného a nárok, který mu byl přisouzen.

¹¹⁵ Podle ustanovení § 43 a násl. TŘ je poškozený, který má dle zákona proti obviněnému nárok na náhradu škody, jenž mu byla trestným činem způsobena, oprávněn soudy navrhnout, aby ten v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost tuto škodu nahradit. Nevýhodou tohoto institutu je tedy pochopitelně to, že pakliže pachatel není znám, není možné tuto náhradu vymáhat.

¹¹⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 2 Tz 2/62 ze dne 23. 8. 1962

¹¹⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 5 Tz 36/81 ze dne 10. 11. 1981

¹¹⁸ *Tedy škoda, kterou je možné vyjádřit v penězích. Nejde však jen o přímé poškození jeho vlastnictví, ale i ušlý zisk, léčebné náklady a další. Je to taková škoda, kterou lze odčinit nebo zmírnit buď jejím uvedením v původní stav, nebo peněžitou náhradou.*

STRÍŽ, Igor. Trestní zákoník a trestní řád: průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou. Praha: Linde, 2010. ISBN 978-807-2018-024.

¹¹⁹ Celkovou úpravu zajištění majetku obžalovaného najdeme v zákoně č. 279/2003 Sb. o výkonu zajištění majetku a věci v trestním řízení.

Pokud nebyla poškozenému přiznána celá částka, je-li nutné další dokazování, nebo byl obžalovaný zproštěn obžaloby, odkáže soud poškozeného na občanskoprávní řízení. Soud odkáže vždy poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních, příp. na řízení před jiným příslušným orgánem, dojde-li ke zproštění obžaloby. Prostřednictvím občanskoprávního řízení může uplatnit nárok na náhradu škody i osoba, u níž soud rozhodne usnesením, že osobu s tímto požadavkem na náhradu škody nepřipouští k hlavnímu líčení, z důvodu nepříslušnosti tohoto práva.

6.6.2. Náhrada škody v občanskoprávním řízení

Další možností, o níž jsem se zmínila již výše, je uplatnění náhrady škody v občanském soudním řízení. Toto řízení není předmětem této diplomové práce, tedy k němu jen krátce. Podmínkou zahájení řízení je podání žaloby podle § 2956 a násl. zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku¹²⁰, přičemž odpovědnosti za škodu se zproští ten, kdo prokáže, že tuto škodu nezpůsobil. Vymáhání náhrady škody prostřednictvím občanskoprávního řízení však může být pro oběť velmi problematické, jak z důvodu psychické náročnosti, tak i z důvodu nákladnosti. Ke všemu je třeba mít z hlediska oběti na paměti, že přiznání nároku na odškodné, ani vykonatelný rozsudek vždy nemusí vést k úspěchu, neboť odsouzený mnohdy pro nemajetnost nemá možnost odvádět odškodné.

¹²⁰ Dle § 2956 NOZ vznikne-li škůdci povinnost odčinit člověku újmu na jeho přirozeném právu chráněném ustanoveními první části tohoto zákona, nahradí škodu i nemajetkovou újmu, kterou tím způsobil; jako nemajetkovou újmu odčiní i způsobené duševní útrapy.

7. Osoba oběti v trestním právu – vybrané aspekty

7. 1. Role poškozeného jako svědka v trestním řízení

Za předpokladu, že se oběť trestného činu rozhodne vystoupit z anonymity a trestný čin oznámí, ať už u orgánů Policie České republiky či prostřednictvím státního zástupce, dostává se tímto okamžikem do sféry působnosti trestního řádu, kde kromě postavení poškozeného zastává oběť trestného činu velmi často i roli svědka v trestním řízení. Z tohoto hlediska je tato role pro oběť jednou z nejnáročnějších zkoušek, které musí na své cestě „návratu do normálu“ absolvovat. Z toho důvodu je její svědectví velmi často klíčové pro obžalobu při prokázání viny obžalovaného, a také proto, že je s výjimkou pachatele, jedinou osobou, která ví, co se v době činu skutečně odehrálo.

Obdobně jako ostatním osobám účastným na trestním řízení, jsou také oběti v roli svědka propůjčena určitá práva:

- právo odepřít výpověď,
- právo na zvláštní zacházení, nedovršil-li svědek 15 let,
- právo na svědečné
- právo na ochranu svědků.

1.) Právo odepřít výpověď a zákaz výslechu

Toto právo je dle mého názoru nepochybně jedním z nejdůležitějších práv poškozeného vůbec, jelikož alespoň částečně navrácí oběti do rukou moc ovlivňovat své postavení v trestním řízení, které „pasivně“ odevzdala orgánům činným v trestním řízení v okamžiku podání trestního oznámení a následného pomyslného rozjetí vlaku trestního řízení.

Přestože na rozdíl od znalce či tlumočníka je svědek nezastupitelný, a jako takový může být dokonce předveden, tak za předpokladu, že se před soud po řádném předvolání dostaví, má právo samotnou výpověď odepřít. Toto odepření je však možné pouze v situaci, kdy jsou splněny zákonné předpoklady stanovené § 100 TR.

Odepřít svědeckou výpověď může pouze osoba, která by svojí výpovědí způsobila trestní stíhání sobě či osobě blízké. Osobou blízkou se pro účely tohoto zákona rozumí příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel,

partner nebo druh, nebo osoba, jejíž újmu by svědek využívající právo odepření výpovědi, pocíťoval jako újmu vlastní.¹²¹

Toto právo však nemůže využít ten, jemuž oznamovací povinnost vyplývá ze zákona. Trestný čin neoznámení trestného činu je pak upraven v § 368 TZ a jeho trestní sazba odnětí svobody je až tříletá.¹²²

Využití tohoto práva je také podepřeno povinností soudu řádně svědka poučit a zjistit jeho vztah k projednávané věci a stranám řízení. Po poučení soudem se pak svědek musí výslovně vyjádřit, zda tohoto práva odepřít výpověď chce využít, či nikoliv. Pouze po takovém vyjádření bude výpověď hodnocena jako důkaz využitelný pro účely trestního řízení.¹²³

¹²¹ Vyňaty jsou též osoby požívající diplomatických imunit a výsad, osoby, jejichž výslech je zakázán s ohledem na utajované skutečnosti či státem uloženou a uznanou povinnost mlčenlivosti (toto se nevztahuje na trestné činy, u nichž je zákonná oznamovací povinnost), dále pak poslanci a senátoři (o skutečnostech, jichž se jim doneslo v souvislosti s výkonem jejich mandátu- i poté, co přestali být ve funkci) a obdobně jako poslanci a senátoři, též soudci Ústavního soudu.

¹²² (1) Kdo se hodnověrným způsobem dozví, že jiný spáchal trestný čin vraždy (§ 140), těžkého ublížení na zdraví (§ 145), mučení a jiného nelidského a krutého zacházení (§ 149), obchodování s lidmi (§ 168), zbavení osobní svobody (§ 170), brání rukojmí (§ 174), zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193), týrání svěřené osoby (§ 198), padělání a pozměnění peněz (§ 233), neoprávněného opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku (§ 234), neoprávněné výroby peněz (§ 237), porušení předpisů o kontrole vývozu zboží a technologií dvojího užití (§ 262), porušení povinností při vývozu zboží a technologií dvojího užití (§ 263), provedení zahraničního obchodu s vojenským materiálem bez povolení nebo licence (§ 265), porušení povinnosti v souvislosti s vydáním povolení a licence pro zahraniční obchod s vojenským materiálem (§ 266), obecného ohrožení (§ 272), vývoje, výroby a držení zakázaných bojových prostředků (§ 280), nedovolené výroby a držení radioaktivní látky a vysoce nebezpečné látky (§ 281), nedovolené výroby a držení jaderného materiálu a zvláštního štěpného materiálu (§ 282), získání kontroly nad vzdušným dopravním prostředkem, civilním plavidlem a pevnou plošinou (§ 290), zavlčení vzdušného dopravního prostředku do ciziny (§ 292), vlastizrady (§ 309), rozvracení republiky (§ 310), teroristického útoku (§ 311), teroru (§ 312), sabotáže (§ 314), vyzvědačství (§ 316), ohrožení utajované informace (§ 317), válečné zrady (§ 320), přijetí úplatku (§ 331), podplacení (§ 332), účasti na organizované zločinecké skupině podle § 361 odst. 2 a 3, genocidia (§ 400), útoku proti lidskosti (§ 401), apartheidu a diskriminace skupiny lidí (§ 402), přípravy útočné války (§ 406), použití zakázaného bojového prostředku a nedovoleného vedení boje (§ 411), válečné krutosti (§ 412), perzekuce obyvatelstva (§ 413), plenění v prostoru válečných operací (§ 414) nebo zneužití mezinárodně uznávaných a státních znaků podle § 415 odst. 3, a takový trestný čin neoznámí bez odkladu státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu nebo místo toho, jde-li o vojáka, nadřízenému, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta; stanoví-li tento zákon na některý z těchto trestných činů trest mírnější, bude potrestán oním trestem mírnějším. (citace zákon č. 40/ 2009 Sb. trestní zákoník § 368 odst. 1,2,3)

¹²³ FRYŠTÁK, Marek. *Trestní právo hmotné - obecná část*. Vyd. 2. zcela přeprac. a dopl. Ostrava: Key Publishing, 2009, s. 157. Právo (Key Publishing). ISBN 978-807-4180-392.

V praxi může také dojít k situaci, kdy je výslech svědka zákonem zakázán. Podmínkami pro zákaz výslechu se zabývá § 99 Trestního řádu. Předmětem zákazu výslechu jsou utajované skutečnosti v zájmu České republiky, případně státem uložená povinnost mlčenlivosti (např. § 21 zákona o advokacii nebo § 7/1 f zákona o svobodě náboženského vyznání). V obou případech je možné zproštění povinnosti mlčenlivosti, ovšem nemůže tak učinit sám soud nebo orgán činný v trestním řízení, nýbrž vždy příslušný orgán.

A dále též nemá oznamovací povinnost trestného činu obchodování s lidmi podle § 168 odst. 2 a zbavení osobní svobody (§ 170) osoba poskytující pomoc obětem trestných činů.

2.) Právo na zvláštní zacházení pro svědka mladšího 15 let

Osoba mladší 15 let je s ohledem na svůj věk zvláště citlivá na jakékoliv nestandardní situace, kriminální chování nevyjímaje, tím spíše, jedná-li se o svědka-oběť. I z tohoto důvodu je třeba s těmito svědky jednat se zvláštním zřetelem nejen na jejich duševní a mravní vývoj, ale též s přihlédnutím k tomu, že se toto dítě¹²⁴ může nacházet v rozličném stavu, a skutečnosti, které vnímá a následně interpretuje, mohou být tímto jeho stavem ovlivněny daleko více, než u osoby zletilé. Jestliže se tato osoba mladší 15 let v roli svědka ocitne, je úkolem orgánů činných v trestním řízení, aby se postaraly o co nejmenší možné další poškození psychiky dítěte, samozřejmě v souladu s potřebami vyšetřování a objasňování zločinu.

Trestní řád upravuje zvláštní podmínky pro výslech svědků mladších 15 let v §102. Hlavní zvláštností takového úkonu je povinné přibrání pedagoga, případně osoby s obdobnou specializací. Při výběru tohoto pedagogického odborníka musí být zohledňován věk a stupeň duševního vývoje vyslychaného a samozřejmě účel výslechu, tedy i druh trestné činnosti, kvůli níž je vedeno trestní řízení. Jeho přítomnost má podle zákona přispět k řádnému vedení výslechu, a také by měla garantovat dodržování všech práv vyslychaného dítěte. Vyslychající musí vyhovět návrhu takto přibrané osoby v případě jejího doporučení odložení nebo přerušování výslechu, a to z důvodu zohlednění psychického stavu vyslychaného dítěte. Jedinou výjimkou je hrozící nebezpečí z prodlení. Stejně právo mají i rodiče dítěte, byli-li přibráni. Ti mohou být u výslechu

¹²⁴ Děti- osoby, které neovršily 15. rok svého věku (zákon č. 218/2003 Sb. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, dále jen ZSMV) – dle TZ je dítětem osoba do 18 let)

přítomni, avšak ne vždy je jejich přítomnost žádoucí. Proto má vyslychající orgán právo nepovolit jejich účast a jejich úlohu pro účely výslechu dítěte zajišťuje pracovník Orgánu sociálně- právní ochrany dětí.¹²⁵ Zde se především zohledňuje druh spáchaného trestného činu, zvláště typické jsou případy sexuálního násilí na dětech.

Kromě přítomnosti dalších osob při výslechu jsou zvláštní podmínky stanoveny také pro výslech samotný. Ten má být předem dobře připraven, popřípadě konzultován s pedagogicko-psychologickými odborníky tak, aby byl následně prováděn bez nutnosti opakování. Při samotném hlavním líčení pak postačuje přečtení protokolu o výslechu bez nutnosti souhlasu státního zástupce nebo poškozeného podle § 211/1 a 2 TŘ.

Ustanovení na ochranu těchto osob vychází z Úmluvy o právech dítěte¹²⁶, která je v českém právním řádu realizována právě § 102 odst. 1 a 2 trestního řádu. Účelem tohoto ustanovení je zamezení zbytečné traumatizace dítěte a případné sekundární viktimizace. Striktní zákaz opakovaného výslechu stanoven není, je však pedagogy i dětskými psychology považován za nevhodný a v praxi dochází ke střetům práv vycházejících z tohoto ustanovení. Zejména problematický je střet práva obžalovaného klást vyslychaným otázku a „pouhé“ čtení protokolu o výslechu svědka u hlavního líčení. Judikatura však vychází z rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva a Ústavního soud, která zdůrazňují posouzení převažujícího společenského zájmu, který je v daném případě na straně ochrany dítěte¹²⁷.

Osoba, která byla k výslechu přibrána, má právo vyjádřit se k průběhu výslechu a zápisu o něm provedeném, jedná se tak o odborné stanovisko k průběhu výslechu, popřípadě i způsobu, jakým vyslychaná osoba odpovídala. Běžnou praxí je také jistá „neformálnost“ výslechu dítěte, která je psychology velmi vítána. Na policejních služebnách tak existují zvláštní místnosti pro výslech dětí vybavené hračkami (např. panenky užívané k demonstraci situace při vyšetřování sexuálního zneužívání), oblečení vyslychajících je neformální a rozhovor je taktéž přizpůsoben věku, mentálnímu vývoji a aktuálnímu stavu vyslychaného dítěte. U dětí velmi nízkého věku je třeba přizpůsobit i poučení o právech rozumové a mravní vyspělosti.

¹²⁵ více na <http://www.mpsv.cz/cs/7241>

¹²⁶ Úmluva o právech dítěte, publikovaná pod č. 104/1991 Sb.

¹²⁷ Například Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 3 TDO 966/2009 ze dne 26. 8. 2009, či náleží pléna Ústavního soudu publikovaný pod č. 214/1994 Sb. ze dne 12. 10. 1994

3.) Svědečné

Mezi práva svědka- oběti- patří též kompenzace nutných výdajů, která je prováděna institutem svědečného. Ačkoliv se to z pohledu traumatizované oběti může zdát triviální, oběť se může například nacházet v existenčně nelehkých podmínkách, a proto jí právo na svědečné náleží stejně jako ostatním neviktimizovaným svědkům.

Svědečné zahrnuje náhradu cestovních nákladů a prokázaný ušlý zisk. Pokud však svůj nárok svědek, v našem případě poškozený, neuplatní do tří dnů od své výpovědi, nemůže mu být svědečné vyplaceno. O této lhůtě musí být však svědek poučen. Výši této kompenzace pak určuje orgán, který osobu předvolal, přičemž v řízení před soudem je to předseda senátu nebo samosoudce.

7.1.1. Ochrana svědků dle zákona č. 137/2001 Sb.

Zákon o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením tvoří vedle trestního řádu další možnost ochrany v průběhu trestního řízení. Ochrana svědků dle trestního řádu jsem se věnovala v podkapitole 6.5.1. Práva obětí trestných činů, a proto se v této části diplomové práce zaměřím na zákon č. 137/2001 Sb.

Uplatnění tohoto zákona je podmíněno případy, kdy těmto osobám nelze zajistit bezpečnost způsobem jiným. Má tedy subsidiární charakter. Touto zvláštní ochranou se rozumí soubor opatření zahrnující osobní ochranu svědka, znalců a osob jim blízkých. Zákon zohledňuje a řeší také situace, které se jeví natolik vážnými, že vyvstane potřeba tyto nanejvýš ohrožené osoby přestěhovat na bezpečné místo. Na tomto místě je osobám zajištěna pomoc při socializaci v novém prostředí a zastírání skutečné totožnosti chráněné osoby je prověřováno. Provádění této ochrany je v kompetenci policie, případně Vězeňské služby ČR. Podmínkou pro zvláštní ochranu je souhlas chráněné osoby s ochranou a způsoby jejího provádění, přičemž tento souhlas následuje po podání podrobných informací, způsobu a podmínkách ochrany chráněné osobě. Návrh na zvláštní ochranu musí být schválen ministrem vnitra a náklady, které vzniknou při provádění této ochrany, nese stát.

Bohužel však na poskytnutí zvláštní ochrany a pomoci podle tohoto zákona chybí právní nárok.¹²⁸ Mezinárodní spolupráce na základě mezinárodních smluv je dle

¹²⁸ Zákon č. 137/2001 Sb. o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením.

§ 21 tohoto zákona realizovatelná a není-li jiné řešení možné, je ohroženým osobám umožněn také přesun do jiného státu.

7.2. Role poškozeného při použití odklonů v trestním řízení

Alternativní způsoby trestního řízení, neboli odklony, které byly zákonem zakotveny v letech 1993 a 1995, jsou v posledních letech v souvislosti s koncepcí „restorativní justice“ čím dál více oblíbeny. Je třeba však již na úvod této podkapitoly zmínit, že jejich užití není plošné a odklony mohou být využívány pouze u případů přečinů a posouzení jejich případného využití je prováděno vždy *ad hoc*. Důvodem jejich zavedení byla snaha o zrychlení mnohdy zdlouhavého vyřízení trestní věci a také snaha o možné vylepšení vztahu mezi pachatelem a obětí se současným morálním zadostiučiněním samotné oběti (například omluvou pachatele), což může pozitivně působit v oblasti prevence sekundární viktimizace, či případné reviktimizace. Podmínkou těchto odklonů je pak vždy náhrada škody nebo alespoň dohoda o ní.¹²⁹

Nejčastěji se s odklony můžeme setkat v rámci uplatnění ZSVM. Odklony umožňují dosáhnout výraznějšího výchovného působení na pachatele, a zároveň lépe do procesů trestního řízení zapojují poškozeného, který jejich prostřednictvím rychleji dosáhne svého odškodnění.¹³⁰

Mezi odklony podle českého trestního práva řadíme podmíněné zastavení trestního stíhání a jeho obdobu, podmíněné odložení návrhu na potrestání, narovnání a odstoupení od trestního stíhání mladistvého. Je otázka, zda lze na odklony jako takové pohlížet nejen jako na sankční opatření, ale též jako na hmotněprávní sankce. Použití odklonů je stejně jako sankce podle hmotného práva následkem spáchání trestného činu, rozdíl se ovšem může spatřovat v tom, že na rozdíl od ostatních druhů trestů dle trestního řádu, jsou odklony postaveny na dobrovolnosti převzetí takové sankce ze strany pachatele.¹³¹

¹²⁹ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie: průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008, s. 164. ISBN 978-807-3573-775.

¹³⁰ CÍSAŘOVÁ, Dagmar, Jaroslav FENYK a Tomáš GŘIVNA. *Trestní právo procesní*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2008, s. 678. ISBN 978-807-3573-485.

¹³¹ ŠČERBA, F. Odklon jako sankční opatření. http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/trestni-pravo/art_5781/odklon-jako-sankcni-opatreni.aspx (navštíveno dne 15. 6. 2014)

1.) Podmíněné zastavení trestního stíhání

Prvním typem odklonu je podmíněné zastavení trestního stíhání upravené v § 307 a § 308 TŘ, tento typ odklonu státní zástupce či soudce aplikuje se souhlasem obviněného, kterýžto se ke spáchání trestného činu doznal a nahradil škodu či bezdůvodné obohacení, případně se dohodl s poškozeným o její náhradě. Obviněnému je rozhodnutím o podmíněném zastavení trestního stíhání stanovena zkušební doba v délce 6 měsíců až 2 roky, během níž má obviněný možnost dokázat, že je schopen a ochoten vést řádný život, a během níž má nahradit způsobenou škodu. Poté je vydáno rozhodnutí soudu, případně, jsme-li ve fázi přípravného řízení – rozhodnutí státního zastupitelství o tom, že se pachatel osvědčil. Takové rozhodnutí má účinky zastavení trestního stíhání. V případě, že však obviněný podmínky odklonu nesplnil a neosvědčil se, trestní řízení pokračuje.

2.) Podmíněné odložení návrhu na potrestání

Naproti tomu podmíněné odložení podání návrhu na potrestání se liší od prvního uvedeného odklonu tím, že je možné jej použít pouze ve zkráceném přípravném řízení a rozhoduje o něm proto výhradně státní zástupce. § 179g TŘ stanoví podmínky souhlasu podezřelého, doznání podezřelého k činu a dále nahrazení způsobené škody nebo vydání bezdůvodného obohacení. Dohodou o náhradě škody nebo vydání bezdůvodného obohacení však v tomto případě s poškozeným uzavřít nelze, či tak alespoň zákon výslovně neuvádí.

3.) Narovnání

Třetí variantou odklonu je narovnání upravené v § 309 a násl. TŘ. Jedná se o dohodu mezi obviněným a poškozeným, v níž se na základě svobodného a vážného a určitého prohlášení pachatele o spáchání přečinu dohodnou o výši náhrady škody a peněžní částce, která je určena k obecně prospěšným účelům. Soud či případně státní zástupce v přípravném řízení tuto dohodu schválí poté, co obviněného i poškozeného poučí o významu a podstatě narovnání, a oba vyslechne, především, co se týká dobrovolnosti úkonu. Obecně prospěšnými účely jsou zde myšleny obce a jiné právnické osoby v České republice, které se věnují např. vzdělání a péči o mládež. Nejméně však polovina z této částky však musí být povinně určena státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti podle zákona č. 209/1997 Sb. Obecně se dá říci, že narovnání je pro poškozeného zřejmě nejhumánnějším ze všech odklonů v českém trestním právu, a to zejména z důvodu, že vyžaduje jeho souhlas s tímto procesním

postupem, a současně účinně zajišťuje jeho odškodnění a zadostiučinění v plném rozsahu. V rámci odčinění jiné újmy způsobené přečinem totiž může být odškodněna jakákoliv újma způsobená poškozenému, a to jakýmkoliv vhodným způsobem, kterého obviněný bude schopen a který poškozený přijme.¹³²

4.) Odstoupení od trestního stíhání mladistvého

Posledním z odklonů je odstoupení od trestního stíhání mladistvého upraveného v § 70 ZSVM. U tohoto druhu odklonu je více než u jiných kladen důraz na výchovné působení na mladistvého pachatele, spíše než na zájmy poškozeného. Ovšem i zde je jednou z podmínek použití úplné nebo částečné nahrazení škody způsobené proviněním, případně úplné nebo částečné vydání bezdůvodného obohacení a souhlas poškozeného s tímto odškodněním. U práv poškozeného je zde patrné jejich určité ponížení, spočívající v nemožnosti poškozeného podat opravný prostředek proti usnesení o odstoupení od trestního stíhání.

Naproti tomu je toto právo poškozeného zachováno například u podmíněného zastavení trestního stíhání, kde v případě, že poškozený nesouhlasí s použitím tohoto druhu odklonu, je mu dána možnost podat stížnost proti usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání.

Použití narovnání a odklonů je poměrně využíváno, avšak je třeba při jejich ukládání brát zřetel na to, že jejich použití není ve všech případech zcela vhodné a je tedy třeba případy posuzovat *ad hoc*, a to i s ohledem na poškozeného. Možná i z toho důvodu se objevují i kritiky, přestože jsou odklony za léta jejich užívání povětšinou kvitovány, z nichž většina míří na problém, nečekaných a nestejných výsledků v rámci obdobných případů, což má neblahý vliv na právní jistotu.

¹³² RŮŽIČKA, Miroslav, František PŮRY a Jana ZEZULOVÁ. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 572. Beckova edice právní instituty. ISBN 9788071795599.

8. Konkrétní pomoc obětem a její aplikace v případech domácího násilí

V této kapitole bych se ráda zaměřila na praktickou stránku pomoci a demonstrovala tak, jaké má vlastně oběť reálné možnosti ochrany a jakým způsobem je tedy taková „pomoc obětem trestného činu“ vlastně realizována. K této demonstraci jsem si vybrala poměrně specifický trestný čin *týrání osoby žijící ve společném obydlí*, u něhož se domnívám, že prevence, ochrana a následná pomoc jsou pro osobu oběti nepostradatelné i z důvodu stále častějšího výskytu této dlouhou dobu latentní kriminality.

8.1. Zákonné vymezení domácího násilí

Od 1. 6. 2004 je domácí násilí trestným činem označeným v § 199 jako *týrání osoby žijící ve společném obydlí* a dále trestní zákoník formuluje též skutkové podstaty trestných činů s „domácím násilím“ souvisejících, jako je například v § 354 *nebezpečné pronásledování* (stalking) či *nebezpečné vyhrožování* v § 353 trestního zákona, které, jak ukazuje praxe, je až příliš častým pokračováním domácího násilí v jiných podmínkách.¹³³

Dne 1. ledna 2007 nabyl účinnosti zákon na ochranu před domácím násilím (zákon č. 135/2006 Sb.), který zásadním způsobem změnil situaci osob ohrožených domácím násilím. Návrh tohoto zákona vypracovala expertní skupina Aliance proti domácímu násilí, která vznikla na půdě Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v roce 2004 z iniciativy Bílého kruhu bezpečí. Zákon zavedl systémový, komplexní přístup k prevenci a ochraně před domácím násilím a upravuje a hlavně propojuje postupy policie, justice a sociálních služeb při řešení případů domácího násilí.

*Zákon zavádí též tzv. institut vykázaní, který dává policistům pravomoc vykázat násilnou osobu na 10 dní ze společného obydlí. Kdy se po tuto dobu ohroženým osobám věnují pracovníci intervenčních center, která jim poskytují psychosociální a právní pomoc, v rámci které nastíní možné způsoby řešení ohrožující situace.*¹³⁴

¹³³ VOŇKOVÁ, Jiřina. *Vaše právo!: první právní pomoc ženám, obětem domácího násilí*. 7., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: proFem, 2012, s. 51. ISBN 978-80-904564-0-2.

¹³⁴ <http://www.bkb.cz/aktuality/n144-zakon-na-ochranu-pred-domacim-nasilim/> (navštíveno 28. 6. 2014)

Tento zákon se opírá o **tři pilíře**, které zajišťují jeho vyváženost, jak ve složce zákonného omezení (vykázání násilné osoby policejním orgánem ze společného obydlí na 10 dnů), tak při sociální pomoci ohrožené osobě v intervenčním centru a v právní ochraně poskytované občanskými soudy tzv. zvláštním předběžným opatřením, které je určeno k ochraně ohrožené osoby.

Soudní ochrana je pak poskytována také v eventuálním pokračujícím občanskoprávním řízení. V případě porušení omezení uložených vykázáním nebo usnesením soudu, mohou nastoupit i sankce trestněprávní upravené v trestním zákoníku.

- **Domácím násilím** se rozumí dlouhodobé, opakované a stupňující se fyzické, či psychické týrání osob žijících ve společném obydlí nebo osob blízkých, či jejich ponižování, vydírání a zavražďování; nejedná se pouze o násilí mezi dospělými členy rodiny a životními partnery, ale spadá sem také špatné zacházení s dětmi a seniory.
- **Týrání** se týká osob blízkých a jiných žijících ve společném obydlí. Soudní praxe pod tímto pojmem rozumí zlé nakládání s osobou, vyznačující se vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti a určitou trvalostí, které tato osoba pociťuje jako těžké příkoří (může jít o bití, pálení či jiné tělesné poškození, ale i psychické a sexuální násilí, vydírání nebo zneužívání, vyhrožování, nucení k ponižujícím úsluhám, k žebrotě nebo činnostem, které týranou osobu neúměrně fyzicky nebo psychicky zatěžují apod.)¹³⁵
- **Mezi základní formy domácího násilí řadíme:** 1.) fyzické násilí (které zanechává zpravidla viditelné stopy ve formě tělesných poranění) 2.) psychické (emocionální) násilí¹³⁶ (hovoří se o něm, jako o tzv. neviditelném násilí) 3.)

¹³⁵ <http://www.domacinasili.cz/pravni-uprava/trestni-zakonik-tyrani-osoby-zijici-ve-spolecnem-obydli-199/> (navštíveno 28. 6. 2014)

¹³⁶ Vymezit psychické násilí není jednoduché. Jedná se o opakované, zpravidla eskalující, slovní, či jiné nekontaktní projevy agrese, které vytvářejí jasně asymetrický partnerský vztah a poškozují duševní stabilitu, případně přímo duševní, ale i tělesné zdraví oběti (například se jedná o vyšší nemocnost v důsledku ztráty imunity). Rozhodující je přitom úmysl násilné osoby devalvovat, terorizovat, či zavražďovat partnera, a subjektivní pocit ohrožené osoby (cítí se deptána, ponižována ve své lidské důstojnosti a z týrajícího partnera má intenzivní strach)

- Zdaleka ne každé psychické týrání splňuje znaky trestného činu, proto tak, kde o trestný čin nejde, je třeba volit cesty civilního práva (např. podat návrh na rozvod manželství)
- Pakliže se o trestný čin jedná a řešení je v gesci policie, je vždy nezbytné zajistit řádné důkazy o psychickém týrání (např. svědectví přítelkyně, či poradkyně intervenčního centra o opětovném ztěžování si na ponižování partnerem apod.)

sexuální násilí (projevuje se omezováním osobní svobody, až po znásilňování v partnerském vztahu 4.) sociální násilí (projevující se kontrolou a omezováním sociálních kontaktů a celkovým sociálním omezováním oběti) 5.) ekonomické násilí (excesivní kontrola či odnímání finančních prostředků oběti, její nucení, aby násilníka finančně dotovala, příp. kompletně zajišťovala)¹³⁷

8.2. Možné kroky oběti k vlastní ochraně¹³⁸:

Cílem oběti domácího násilí, po rozhodnutí oběti samotné tuto deliktní situaci změnit, by dle všeobecného názoru odporníků měla být:

a) snaha vytvořit si vlastní obranný systém (při fyzickém napadení či ohrožení na životě)

- Volání o pomoc (při napadení během volání na policii se doporučuje nechat vyvěšený telefon)
- Otevření oken a dveří (pro případný útěk i pro upoutání pozornosti případných svědků)
- Dochází-li k násilným scénám opakovaně, poučení dětí (s ohledem na jejich rozumovou a mravní vyspělost), jak se v situacích napadení chovat- volat sousedy, příbuzné, policii, utéci, schovat se.

b) snaha shromáždit důkazy svědčící o násilném chování

- Ukládání jakýchkoliv důkazů o fyzickém násilí, či zničení bytu (roztrhaný oděv, vytrhané vlasy, fotografie modřin a jiných zranění, rozbitého nádobí, zničeného nábytku, oken dveří, apod.)
- Seznam důvěryhodných osob, které lze v krizové situaci kontaktovat a které budou případně i ochotny vypovídat. (Pokud takové osoby ve

-
- Je třeba si uvědomit, že v případě psychického týrání bude vždy posuzována též věrohodnost výpovědi poškozené a obviněné (týrající) osoby a proto je možné, že po podání trestního oznámení, nebude chování problematického partnera (momentálně) hodnoceno jako trestný čin, nýbrž vztahové problémy, jež jsou v kompetenci spíše psychologických poraden a civilních soudů. (ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, s. 23. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4722-078.)

¹³⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, s. 10. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4722-078.

¹³⁸ VOŇKOVÁ, Jiřina. *Vaše právo!: první právní pomoc ženám, obětem domácího násilí*. 7., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: proFem, 2012, s. 11 a násl. ISBN 978-80-904564-0-2.

svém okolí obět' nemá, může využít osob z intervenčních center,¹³⁹ například telefonát na linku důvěry či specializovanou DONA linku (nonstop linka)¹⁴⁰.

- Není-li možnost fotodokumentace, postačí důvěryhodný svědek, který dosvědčí bezprostřední následky napadení.

c) návštěva lékaře

- Při jakémkoliv zranění je v co v nejkratším možném intervalu nezbytná návštěva praktického lékaře, chirurga, či gynekologa (i pohotovost). Lékařskou zprávu je třeba pečlivě uchovat a doporučuje se poříditi její opis, protože bude sloužit jako listinný důkaz v případě trestního řízení i k řízení o náhradě škody, která oběti vznikla.¹⁴¹
- Zranění, která mají podobu delší dobu trvající poruchy zdraví, případně jiného vážného onemocnění, či pokud obět' prodělala mučivé útrapy, které vedly ke ztrátě nebo podstatnému snížení pracovní způsobilosti, či měly jiné následky kvalifikované jako těžká újma na zdraví, mohou mít za následek stíhání pachatele pro trestný čin dle § 146 TZ ublížení na zdraví, příp. dle § 145 TZ těžkého ublížení na zdraví.
- V případě méně závažného následku může být jednání pachatele posouzeno jako přestupek proti občanskému soužití podle § 49 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích.
- V situacích, kdy mezi pachatelem a poškozeným existuje vztah příbuzenský nebo příbuzenskému obdobný (například druh - družka), je třeba, aby dle § 163 trestního řádu dal poškozený souhlas s trestním stíháním podezřelého (pachatele). Tento souhlas může poškozený vzít zpět, a to až do doby závěrečného odebrání k poradě soudu prvního stupně. Výslovně odepřený souhlas nelze znovu udělit. Poškozený je

¹³⁹ Viz podkapitola: **6.4.1. Bílý kruh bezpečí**

¹⁴⁰ <http://www.bkb.cz/pomoc-obetem/domaci-nasili/dona-linka-nonstop-telefonicka-pomoc/> (navštíveno dne 29.6. 2014)

¹⁴¹ Postup lékařů při poskytování zdravotní péče osobám ohroženým domácím násilím je dán metodickým pokynem Věstníku Ministerstva zdravotnictví č. 3. /2006- Mezi povinnosti lékaře dle tohoto pokynu patří vyhotovení lékařské zprávy s podrobným popisem zranění, označením osoby, která je způsobila a předpokládanou dobou léčení.

(VONKOVÁ, Jiřina. *Vaše právo!: první právní pomoc ženám, obětem domácího násilí*. 7., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: proFem, 2012, s. 11 a násl. ISBN 978-80-904564-0-2.)

povinen se ve lhůtě stanovené orgánem činným v trestním řízení (nejdéle do 30 dnů) vyjádřit, zda s trestním stíháním ve smyslu § 160 trestního řádu souhlasí. Po marném uplynutí uvedené lhůty již souhlas udělit nelze.¹⁴²

- Pro oběť problematickou okolnost může představovat skutečnost, že podle § 68 odst. 2 TR nelze vzít do vazby toho, kdo je obviněn z trestného činu Ublížení na zdraví ve smyslu základní skutkové podstaty (hrozí zde trest nejvýše dvou let odnětí svobody). Do vazby lze obviněného v takových případech vzít pouze za předpokladu, že se trestnímu stíhání vyhýbal tím, že uprchl, skrýval se, nedostavil se na předvolání a následně se ho nepodařilo předvést, je neznámé totožnosti, kterou se nepodařilo běžným postupem zjistit, působil na svědky nebo spoluobviněné s cílem mařit trestní řízení, nebo v trestné činnosti, pro níž je stíhán, pokračuje.¹⁴³

8.3. Pomoc policie

Policie má při řešení problémů násilí v rodině mimořádně důležitou úlohu vyplývající ze skutečnosti, že jsou to právě oni, na koho se oběť jako první obrátí s prosbou o pomoc. A protože útočník, který se páchání domácího násilí dopouští, se často domnívá, že za jeho čin mu nehrozí žádné následky, může policista svým profesionálním jednáním násilníka přesvědčit o opaku a dát mu tak jasně najevo, že pocit beztrestnosti je klamný.

*Výzkum BKB provedený mezi oběťmi domácího násilí prokázal, že oznámení na policii snižuje riziko opakovaného napadení oběti pachatelem až o 62%.*¹⁴⁴

¹⁴² Souhlasu poškozeného však není třeba, pokud:

- byla skutkem způsobena smrt,
- poškozený není schopen dát souhlas pro duševní poruchu nebo chorobu,
- poškozeným je dítě mladší 15 let,
- z okolností je zřejmé, že souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět v tísní vyvolané výhrůžkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností.

¹⁴³ <http://www.bkb.cz/pomoc-obetem/trestne-ciny/ublizeni-na-zdravi/>
(navštíveno dne 29. 6. 2014)

¹⁴⁴ SZCZEPANIKOVÁ, Alice, Hana LANGHANSOVÁ a Martina ŽÁKOVÁ. *Jak jednat v případech domácího násilí?: praktická doporučení pro příslušníky, příslušnice Policie ČR : kampaň proti domácímu násilí na ženách*. V Brně: Liga lidských práv, 2004, 24 s. ISBN 80-239-2207-6.

- Úkoly, povinnosti a oprávnění policie jsou stanoveny zejména zákonem o Policii České republiky a pro účely obětí domácího násilí jsou stěžejní zejména tyto¹⁴⁵: **a)** chránit bezpečnost osob, majetku a veřejný pořádek a předcházet trestné činnosti; **b)** dbát, aby žádné osobě v důsledku jejich postupu nevznikla bezdůvodná újma; **c)** postupovat tak, aby případný zásah do práv a svobod osob, vůči nimž policejní úkon směřuje, nepřekročil míru nezbytnou k dosažení účelu sledovaného úkonem; **d)** při plnění svých úkolů a povinností jsou policisté povinni dodržovat pravidla zdvořilosti, dbát cti, vážnosti a důstojnosti osob i své vlastní; **e)** dále je policista povinen prokázat se služebním průkazem či služebním stejnokrojem a musí též poučit osobu dotčenou úkonem před jeho provedením o právních důvodech, které k úkonu vedou a o jejich právech. **Mezi další neméně důležité povinnosti spadá podpora, péče a pomoc obětem trestných činů a zmírňování jejich následků.**
- *Stát má povinnost řešit prostřednictvím svých orgánů každé porušování lidských práv a svobod. Zásah policie do soukromé sféry je přípustný, pakliže je nezbytný při ochraně zdraví, života, práv a svobod ohrožených osob. Policie má tedy nejen právo, ale též povinnost vstoupit do rodiny, kde se domácí násilí vyskytuje.*¹⁴⁶

8.3.1. Institut vykázání¹⁴⁷

Právní institut „vykázání“ opravňuje příslušníky policie k vykázání násilné osoby ze společného obydlí a jeho bezprostředního okolí na dobu 10 dnů ode dne jeho provedení, lze-li důvodně předpokládat, zejména s ohledem na předcházející útoky, že se osoba dopustí nebezpečného útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo zvláště závažného útoku proti lidské důstojnosti.

Desetidenní lhůta pak běží ode dne následujícího po dni, kdy k vykázání došlo. Během těchto 10 dnů¹⁴⁸ je osobě vykázané zamezen formou zákazu jakýkoliv kontakt

¹⁴⁵ Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR, v platné znění

¹⁴⁶ Závazný pokyn policejního prezidenta, kterým se stanoví postup policistů v případech domácího násilí, č. 179 z roku 2006.

Dostupné na WWW: http://www.mpsv.cz/files/clanky/9466/metodika_3.pdf (dne 1.10. 2014)

¹⁴⁷ Hlava VII. § 44-47 zákona č. 273/ 2008 Sb.

¹⁴⁸ Lhůtu nelze zkrátit

s osobou ohroženou, na což policie dohlíží formou fyzických kontrol na vykázaném místě.

Vykázání provádí příslušník policie bez ohledu na vůli ohrožené osoby (nepotřebuje její souhlas). Vykázaná osoba má právo podat proti vykázaní námitky, ty však nemají odkladný účinek (vykázaná osoba je tedy povinna toto vykázaní respektovat do doby, než dojde k jeho zrušení).

Pravomoc mají civilní soudy,¹⁴⁹ v jejichž gesci je vydání předběžného opatření, a to buď v návaznosti na policejní vykázaní, nebo zcela samostatně. K aktivaci systému soudní ochrany je však třeba písemného návrhu ohrožené osoby (čili soud o stanovení, či případném prodloužení vykázaní nerozhoduje automaticky z úřední povinnosti.)¹⁵⁰

Dle statistik, bylo celkem od roku 2007 vykázano více než 6 210 lidí, přičemž ve většině případů musí domácnost opustit agresivní manžel, druh nebo syn a jen zřídka je to žena.¹⁵¹

Postup:

1.) Vykázání oznámí policista ústně vykázané i ohrožené osobě a vyhotoví potvrzení o vykázaní, které jim předá proti podpisu. Součástí tohoto potvrzení o vykázaní je i vymezení prostoru, na nějž se vykázaní vztahuje, totožnost osoby násilné i ohrožené, poučení obou stran o právech a povinnostech v době vykázaní a možných sankcích při jejich porušení. Předpokládá se i skutečnost, že osoba násilná nebude chtít potvrzení o vykázaní převzít, tato skutečnost se pak zaznamenává do úředního záznamu.

2.) Osobu ohroženou policista poučí o možnostech podání návrhu na předběžné opatření, využití psychologických, sociálních, případně jiných služeb¹⁵² a o následcích plynoucích z případných vědomě nepravdivých údajů.¹⁵³

3.) Policie má povinnost doručit úřední záznam o vykázaní pracovišti Intervenčního centra v místě bydliště (kraj) poškozené osoby, proto se

¹⁴⁹ Nově od 1.1. 2014 rozhoduje civilní soud o vykázaní podle ustanovení § 400 až § 414 a § 492 až § 496 **zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.**

¹⁵⁰ [AUTORI PETRA VITOUŠOVÁ, Vladimír Vedra]. *Domáci násilí: (informace a praktické rady pro ohrožené osoby)*. 3., upr. vyd. Praha: MJF, 2009. ISBN 978-808-6284-828.

¹⁵¹ <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/238936-novinka-pro-obeti-domacihonasilibarvy-a-kvetiny-misto-chladne-kancelare/> (navštíveno 29. 6. 2014)

¹⁵² § 60a zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění (Intervenční centra)

¹⁵³ § 337 a § 345 TZ

doporučuje kontaktovat toto Intervenční centrum z iniciativy oběti samotné. Pokud tak oběť neučiní sama, centrum ji kontaktuje samo. Zde odborné proškolení sociální pracovníci poskytnou oběti od dostatku informací o vykázaní samotném, přes sociálněprávní pomoc, až po psychologickou podporu a zprostředkují pomoc dalších pomáhajících služeb.

4.) V případě přítomnosti nezletilých dětí v rodině, zpravuje o vykázaní policie ve lhůtě 24 hodin i orgán sociálněprávní ochrany dětí.¹⁵⁴

grafické znázornění vykázaní – viz příloha č. 2

8.4. Právní ochrana

Zákon o ochraně osob před domácím násilím významně přispěl ke zvýšení právní ochrany takto ohrožených osob. Podstatným právním nástrojem je pak podání návrhu na tzv. *zvláštní předběžné opatření*¹⁵⁵, jehož podstatou je dočasné opuštění bytu či domu ze strany osoby, proti které toto opatření směřuje a která jej společně s navrhovatelem obývala, jakož i bezprostředního okolí bytu či domu a povinnosti násilné osoby zdržet se kontaktu a jeho navazování s navrhovatelem.

- Toto může uložit předseda senátu, je-li vážným způsobem ohrožen navrhovatelův život, zdraví, svoboda, či lidská důstojnost.
- Podáním návrhu v průběhu vykázaní se doba vykázaní prodlužuje do dne nabytí právní moci předběžného opatření. Návrh na zvláštní předběžné opatření lze však podat, aniž by k vykázaní došlo.
- Maximální doba trvání předběžného opatření (vykázaní) je zkrácena na 6 měsíců od jeho vydání. Až do 31. 12. 2013 to byl 1 rok. K prodloužení předběžného opatření stačí pouze podání návrhu na jeho prodloužení, není tedy již nutné podání návrhu na zahájení řízení ve věci samé.
- Navrhovatelem může nově být i nezletilé dítě, přičemž v takovém případě návrh na vydání předběžného opatření může za dítě podat zákonný zástupce, opatrovník, OSPOD nebo advokát, kterému nezletilé

¹⁵⁴ VOŇKOVÁ, Jiřina. *Vaše právo!: první právní pomoc ženám, obětem domácího násilí*. 7., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: proFem, 2012, s. 15 a násl. ISBN 978-80-904564-0-2.

¹⁵⁵ Více viz § 400 až § 414 a § 492 až § 496 **zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních**.

dítě udělí plnou moc. Je-li dítě starší 16 let, může podat návrh samo (bude-li mít pro dané řízení přiznánu plnou procesní způsobilost).

- K vydání předběžného opatření je příslušný obecný soud navrhovatele, který rozhoduje bezodkladně, nejpozději do 48 hodin od podání návrhu. Při podání návrhu se neskládá jistina ve výši 10 000,- Kč a neplatí se ani soudní poplatek.
- Pro návrh předběžného opatření je **nutné uvést skutečnosti**, které osvědčí, že **společné bydlení** účastníků v obydlí, ve kterém se nachází společná domácnost, je pro navrhovatele z důvodu tělesného nebo duševního násilí vůči jeho osobě (nebo vůči jiné osobě, která v této domácnosti žije) **nesnesitelné**, anebo uvedení skutečností, které osvědčí nežádoucí sledování nebo obtěžování navrhovatele. Ovšem protože se jako navrhovatel předpokládá i nezletilý, v případě, že návrh nebude obsahovat všechny náležitosti, soud vyzve navrhovatele k doplnění. Nedojde-li však ve stanovené lhůtě k doplnění, soud návrh odmítne (z toho důvodu se doporučuje uvést do návrhu telefonický kontakt).¹⁵⁶

8.5. Trestněprávní ochrana¹⁵⁷

V souvislosti s domácím násilím může dojít i k jiným trestným činům, aniž by došlo ke stíhání pachatele pro trestný čin „týrání osoby žijící ve společném obydlí nebo osoby blízké“ podle § 199 TZ. V těchto případech se tak může jednat o:

- a) trestné činy proti životu a zdraví (např. zabití dle § 141 TZ)
- b) trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství (např. zbavení osobní svobody dle § 170 TZ)
- c) trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti (např. sexuální nátlak dle § 186 TZ)
- d) trestné činy proti rodině a dětem (např. týrání svěřené osoby dle § 198 TZ)

¹⁵⁶ <http://www.bkb.cz/aktuality/n390-aktualni-zmeny-od-ledna-2014-v-rozhodovani-o-vykazani-nasilnych-osob/> (navštíveno dne 8. 6. 2014)

¹⁵⁷ VOŇKOVÁ, Jiřina. *Vaše právo!: první právní pomoc ženám, obětem domácího násilí*. 7., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: proFem, 2012, s. 21 a násl. ISBN 978-80-904564-0-2.

- e) trestné činy proti majetku (např. neoprávněný zásah do práva k domu či bytu dle § 208 TZ)
- f) trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných (např. maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle § 337 TZ)
- g) trestné činy narušující soužití lidí (např. nebezpečné vyhrožování dle § 353 TZ)
 - Je třeba si také uvědomit, že trestné je i neoznámení, či nepřekažení trestných činů vyjmenovaných v § 367 a 368 TZ, mezi které patří právě i zmíněné týrání svěřené osoby.

Jedná-li se o násilí páchané osobou blízkou, tato povinnost zde však není.

- Pokud je týráno, fyzicky, případně psychicky napadáno či šikanováno dítě, je třeba zvážit, zda se obrátit nejdříve na orgány sociálněprávní ochrany dětí, nebo přímo na orgány činné v trestním řízení.
- Pokud osoba poškozená podala trestní oznámení u Policie ČR a není spokojena s rozhodnutím policejního orgánu (věc byla např. odložena a předána k přestupkovému řízení), je možné obrátit se se stížností na příslušné stání zastupitelství.¹⁵⁸
- Vystupuje-li oběť jako poškozená, může též kdykoliv v přípravném řízení žádat o přezkoumání postupu policejního orgánu nebo státního zástupce z důvodů odstranění průtahů v řízení, či závad v postupu policejního orgánu.¹⁵⁹

Závěrem této kapitoly bych připojila pár sdělení, co vše oběť může v souvislosti s trestním řízením očekávat, a na co je tedy třeba brát zřetel, v případě, že se rozhodne svou situaci oběti tohoto patologického jevu řešit pomocí práva. Dá se říci, že se jedná o jakýsi souhrn „varování“ pro osobu poškozenou.

Řada mnou výše zevrubně shrnutých postupů a návodů pomoci, je všeobecně proklamována množstvím nestátních organizací, které se problematice domácího násilí

¹⁵⁸ § 174 TŘ

¹⁵⁹ § 157a TŘ (Proti postupu policejního orgánu- věc adresovat příslušnému státnímu zástupci; proti postupu státního zástupce věc adresovat nejbližšímu vyššímu státnímu zástupci)

věnují, a proto zde zmíním jen ty, které jsou pro oběť podle mého názoru v situaci zvažování podání trestního oznámení stěžejní.

- Ve většině případů domácího násilí bude oběť (vystrašená, nejistá, někdy i hystericky působící) stát proti pachateli (sebejistému, klidnému, někdy i sympatičtějšímu než oběť samotná), který na rozdíl od oběti, jejíž výpověď může být zmatená, nesrozumitelná a odporující si, bude velmi pravděpodobně svou vinu popírat, případně celou věc zkreslí. I když se tedy pachatel dopouští násilí, může mluvit spíše o hádce, neshodě, konfliktu.
- Oběť dále nesmí být zaskočena případným odložením trestního stíhání ze strany orgánů činných v trestním řízení. Je možné, že se podezření z trestného činu sice neprokázalo, není však vyloučeno, že věc bude řešena jako přestupek, či kárné opatření.
- Pokud výsledky vyšetřování budou postačující k podání obžaloby, státní zástupce o této skutečnosti poškozenou oběť vyrozumí.
- K hlavnímu líčení se pak poškozená oběť může i nemusí dostavit, ovšem, je-li v pozici svědka, je povinna svou přítomnost zajistit.
- Po vynesení rozsudku se může poškozená osoba odvolat, ovšem jen co do výše náhrady škody, kterou soud v řízení uznal.
- Policie, případně státní zástupce, je ze zákona povinna oběť již při prvním kontaktu, a bez ohledu na žádost, informovat o pomoci obětem trestných činů a předat na tyto poskytovatele kontakt.¹⁶⁰ Nutno podotknout, že tuto pomoc se velmi doporučuje vyhledat.

¹⁶⁰ § 8 odst. 1 zákona 45/ 2013 Sb. o obětech trestných činů

9. Závěr

Jeví se být jako pochopitelná snaha každé trestněprávní politiky státu pokud možno snížit počet trestných činů páchaných na jeho území. Protože se však prakticky není možné kriminálního jednání a s tím spojené viktimizace vystříhat zcela, je v silách státu tuto kriminalitu v nejlepším případě jen nepatrně snížit. Pokud však k takové situaci dojde, a trestná činnost je dokonána, je právě oběť ta, která rozhoduje, zda vystoupí z anonymity a přenechá svůj osud v rukou orgánů činných v trestním řízení, nebo se rozhodne, že si trestný čin spáchaný na ní, či osobě blízké, nechá pro sebe a pokusí se s touto situací vyrovnat sama. Povinností společnosti je tuto volbu oběti respektovat. Oběť může mít pro utajení své viktimizace rozličné důvody. Ať už se jedná o strach ze zostuzení, pomsty, či sekundární viktimizace, nebo se jí jeví jako nejlepší východisko na prožité trauma spojené s viktimizací zapomenout. Je třeba si uvědomit, že oběť je stranou poškozenou, a proto s ní musí být tímto způsobem také nakládáno bez ohledu na to, zda si toto zvláštní nakládání přeje či nikoliv.

Cílem mé práce nebyla snaha potírat práci orgánů činných v trestním řízení, ani osob v pomáhajících profesích, ale naopak je jím pokus o podání základního souboru informací o postavení oběti v procesu její viktimizace a současně podání přehledu těch problematik, s nimiž se oběť na své cestě k normálnímu způsobu života může potkat. Zákon o obětech trestných činů vymezil a ucelil do té doby roztráštěné a nekompletní práva obětí trestné činnosti, a zároveň stanovil základní požadavky na činnost orgánů činných v trestním řízení a organizací poskytujících pomoc obětem trestné činnosti při jednání s obětí, popřípadě poškozeným. Nicméně zákon presumuje již fakt, že oběť se ke svému statutu oběti přihlásí a o svá práva se bude zajímat. Je třeba si uvědomit, že tomu tak však být nutně nemusí. I proto je z mého pohledu třeba vzdělávat veřejnost také mimoprávními prostředky, které budou laické veřejnosti permanentně přístupné v nenásilné formě. A to ať už se jedná o informativní spoty mezi pořady odkazující na organizace na pomoc obětem trestných činů v masmédiích, či činnost vyškolených pedagogicko-psychologických pracovníků ve školských zařízeních, až po lékaře poučené, jak a kam případnou oběť odkázat k profesionální pomoci. A neméně podstatnou úlohu by zde měly hrát policejní složky, vysvětlující oběti její možnosti při

prvotním zásahu, jak se chránit proti opakovanému útoku, a to i za předpokladu, že oběť odmítne pachatele obvinít.

Je nepopíratelné, že řádný právní rámec a stanovení základních standardů činnosti veřejných institucí je nezbytnou základní stavební jednotkou, pro zlepšení postavení oběti trestného činu a její ochrany. Zákon o obětech trestných činů přinesl řadu změn a přehlednost do celé problematiky. Ukáže však teprve čas, zda-li se oběti dostane lepšího zacházení ze strany nejen orgánů činných v trestním řízení, ale i společnosti. Potenciální oběť tak získá větší důvěru ve stát a jeho schopnost zajistit občanům bezpečí, či alespoň jistotu, že pokud se obětí trestného činu opravdu stane, bude dostatečně informována o tom, co ji čeká nejen v trestním řízení, ale že s ní bude během celého procesu viktimizace zacházeno důstojně, jak si právem zaslouží.

10. Seznam zkratek

BKB- Bílý kruh bezpečí o.s.

OČTŘ- orgány činné v trestním řízení

TŘ- zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

TZ- zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

ZSVM- zákon č. 218/ 2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládež

ZOTČ- zákon 45/2014 Sb., Zákon o obětech trestných činů a o změně některých zákonů

11. Seznam použité literatury a pramenů

Odborné publikace

- 1) CÍSAŘOVÁ, Dagmar, Jaroslav FENYK a Tomáš GŘIVNA. *Trestní právo procesní*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2008, 822 s. ISBN 978-807-3573-485.
- 2) GŘIVNA, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, xv, s. 520. ISBN 978-80-7400-513-8.
- 3) JELÍNEK, Jiří. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2. dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 319. ISBN 978-80-7502-016-1.
- 4) FRYŠTÁK, Marek. *Trestní právo hmotné - obecná část*. Vyd. 2. zcela přeprac. a dopl. Ostrava: Key Publishing, 2009, 157 s. Právo (Key Publishing). ISBN 978-807-4180-392.
- 5) MUSIL, Jan, Zdeněk KONRÁD a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika*. 2., přeprac. a dopl.vyd. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 583. ISBN 80-717-9878-9.
- 6) NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie [Novotný, O. - Zapletal, J.]*. 2 přeprac. vyd. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 451. ISBN 80-735-7026-2.
- 7) NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie: průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008, s. 527. ISBN 978-807-3573-775.
- 8) ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, s. 191. ISBN 978-802-4720-142.
- 9) ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s.439 . ISBN 978-807-3802-134.

- 10) KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: Beck, 2005, XXIV, s 544. ISBN 80-717-9813-4.
- 11) ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2014, s. 158. ISBN 978-802-6205-821.
- 12) ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, s. 309. ISBN 80-868-9873-3.
- 13) VYMĚTAL, Štěpán a Petra VITOUŠOVÁ. *Novináři a oběti trestných činů*. Vyd. 1. Praha: Themis, 2008, s. 80. ISBN 80-7312-052-6.
- 14) STRÍŽ, Igor. *Trestní zákoník a trestní řád: průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou*. Praha: Linde, xviii, 1317 s. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-807-2018-024.
- 15) RŮŽIČKA, Miroslav, František PŮRY a Jana ZEZULOVÁ. *Poškozený a adhezni řízení v České republice*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2007,xxix, s.730. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-807-1795-599.
- 16) VOŇKOVÁ, Jiřina. *Vaše právo!: první právní pomoc ženám, obětem domácího násilí*. 7., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: proFem, 2012, s. 94. ISBN 978-80-904564-0-2.
- 17) ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, s. 150. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4722-078.
- 18) SZCZEPANIKOVÁ, Alice, Hana LANGHANSOVÁ a Martina ŽÁKOVÁ. *Jak jednat v případech domácího násilí?: praktická doporučení pro příslušníky, příslušnice Policie ČR : kampaň proti domácímu násilí na ženách*. V Brně: Liga lidských práv, 2004, s. 24 . ISBN 80-239-2207-6.

19) [AUTOŘI PETRA VITOUŠOVÁ, Vladimír Vedra]. *Domácí násilí: (informace a praktické rady pro ohrožené osoby)*. 3., upr. vyd. Praha: MJF, 2009, s. 24. Psyché (Grada). ISBN 978-808-6284-828.

Časopisecké články

CÍSAŘOVÁ, Dagmar. K problematice právního statusu oběti trestného činu (poškozeného). *Trestní právo*. 2008, s. 23-26.

Kristková V., Langhansová H., Matiaško M.: Legislativní ochrana obětí trestných činů před druhotnou viktimizací a práva obětí na soukromí během trestního řízení, Liga lidských práv, 2007, s. 4.
(dostupné na WWW: <http://lp.cz/publikace/ochrana-obeti-trestnych-cinu-pred-druhotnou-viktimizaci/> ke dni 5. 1. 2014)

HOLUBOVÁ, B. Obete kriminality a úloha mimovládních organizací. In ZÁHORA, J., KERT, R.(sest.). *Obete kriminality: Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej 25. novembra 2010 na Paneurópskej vysokej škole v Bratislave*. Bratislava: Eurokódex, 2010, str. 315-316.
(dostupné na WWW: http://www.paneurouni.com/files/sk/fp/konferencie/obete-kriminality/obete_kriminality_zbornik_web_2010.pdf)

VITOUŠOVÁ, P. Tříletá zkušenost z poradenské pomoci obětem trestných činů v ČR. In VITOUŠOVÁ, P. (sest.). *K problematice obětí trestných činů: Sborník příspěvků ze semináře konaného v Praze dne 15.3.1995 s mezinárodní účastí*. Praha: Bílý kruh bezpečí, 1995, str. 78.

Judikatura

Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 9. 11. 2004, sp. zn. III. ÚS 587/04, publikováno pod č. 53/2004 Sb., In *Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu*, vyd. č. 35 , roč. 2004, str. 621

Nález pléna Ústavního soudu ze dne 12. 10. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94, publikovaný pod č. 214/1994 Sb., In *Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu*, vyd. č. 2 , roč. 1994, str. 57

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 23. 8. 1962, sp. zn. 2 TZ 2/62, publikováno pod č. 47/1962 Sb., In *Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek NS*, vyd. č. 7, roč. 1962, str. 5

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. 11. 1981, sp. zn. 5 Tz 36/81, publikováno pod č. 5 Tz 36/1981 Sb., In *Původní nebo upravené texty pro ASPI*

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. 8. 2009, sp. zn. 3 Tdo 966/2009, In *Původní nebo upravené texty pro ASPI*

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 3. 7. 2002, sp. zn. 5 To 31/02, publikováno též pod č. 54/2003 Sb. rozh. tr., In *Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu*, vyd. č. 9, roč. 2003, str. 613

Internetové zdroje

Mezinárodní výzkum obětí trestné činnosti v Praze v roce 2000, Praha, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002, dostupné na:
<http://www.ok.cz/iksp/docs/285.pdf>.
(navštíveno dne 11.4.2014)

ŠČERBA, F. Odklon jako sankční opatření. http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/trestni-pravo/art_5781/odklon-jako-sankcni-opatreni.aspx (navštíveno dne 15.6.2014)

WWW: http://www.mpsv.cz/files/clanky/9466/metodika_3.pdf (navštíveno dne 1.10.2014)

WWW: www.policie.cz ; (navštíveno 14. 6. 2014)

WWW: <http://www.victimsupport.org.uk/>. ; (navštíveno 14. 6. 2014)

WWW: <http://www.obcanskeporadny.cz/poradenstvi-obetem-tc/> (navštíveno 14. 6. 2014)

WWW: www.justice.cz/ ;(vše navštíveno 22. 6. 2014)

WWW: www.bkb.cz/ ;(vše navštíveno 22. 6. 2014)

WWW: <http://www.persefona.cz/> ;(vše navštíveno 22. 6. 2014)

WWW: <http://www.magdalenium.cz/> ;(vše navštíveno 22. 6. 2014)

WWW: www.spondea.cz ; (vše navštíveno 19. 6. 2014);

WWW: www.linkabezpeci.cz ; (vše navštíveno 19. 6. 2014);

WWW: www.dkc.cz ; (vše navštíveno 19. 6. 2014);

WWW: <http://www.nasedite.cz/webmagazine/kategorie.asp?idk=232> ; (vše navštíveno 19. 6. 2014);

WWW: www.ruzovalinka-praha.cz ; (vše navštíveno 19. 6. 2014);

WWW: www.fod.cz ; (vše navštíveno 19. 6. 2014) ; (vše navštíveno 19. 6. 2014)

WWW: <http://www.centrumelektra.cz/> (navštíveno 21. 6. 2014)

WWW: <http://www.dchcb.cz/> (navštíveno 21. 6. 2014)

WWW: http://www.obcanskeporadny.cz/component/option,com_poradny/Itemid,8/view_poradny/ ; (navštíveno 20. 6. 2014)

WWW: <http://llp.cz/typ-publikace/manualy/page/3/> (navštíveno 20. 6. 2014)

WWW: <http://www.domacinasili.cz/pravni-uprava/trestni-zakonik-tyrani-osoby-zijici-ve-spolecnem-obydli-199/> ;(navštíveno 28. 6. 2014)

WWW:<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/238936-novinka-pro-obeti-domacihonasili-barvy-a-kvetiny-misto-chladne-kancelare/> ; (navštíveno 29 .6. 2014)

Právní předpisy:

zákon č. 40/ 2009 Sb. trestní zákoník

zákon č. 141/1961Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád)

zákon č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)

zákon č. 135/2006 Sb. kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím

zákon č. 273/2008 Sb. o Policii České republiky

zákon č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů

zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách.

zákon č. 7/2009 Sb. změna občanského soudního řádu a dalších souvisejících zákonů

zákon č. 85/1996 Sb. o advokacii

zákon č.209/1997 Sb. o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti

vyhláška č. 440/ 2001 Sb. o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění

zákon č. 279/2003 Sb. o výkonu zajištění majetku a věci v trestním řízení.

zákon č. 137/2001 Sb. o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením.

zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Úmluva o právech dítěte, publikovaná pod č. 104/1991 Sb.

směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. 10. 2012 je dostupný na WWW: <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:L:2012:315:SOM:CS:HTML> (vše v úplném znění) ; (navštíveno 16 .4. 2014)

Jiné zdroje:

VESELÝ, Milan. *Vybrané kapitoly ze sociální patologie*. 1. vyd. V Českých Budějovicích: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2011. s. 39. ISBN 978-807-3942-724.

KUNCZIK, Michael a Wolfgang BLEH. *Kriminalitätsoffer in der Zeitungsberichterstattung: Folgen der Berichterstattung aus der Perspektive der Opfer*. 1. Aufl. Mainz: Weisser Ring Verl.-Ges, 1995. s. 12. ISBN 39-803-5260-9.

Hofrichtr, Tomáš: *Viktimizace a pomoc obětem trestného činu*. Diplomová práce.
Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2012. Vedoucí práce: doc. JUDr. Tomáš
Gřivna, Ph. D.

Mutinová, Radka: *Pomoc obětem trestného činu*. Diplomová práce.
Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2011. Vedoucí práce: doc. JUDr. Tomáš
Gřivna, Ph. D.

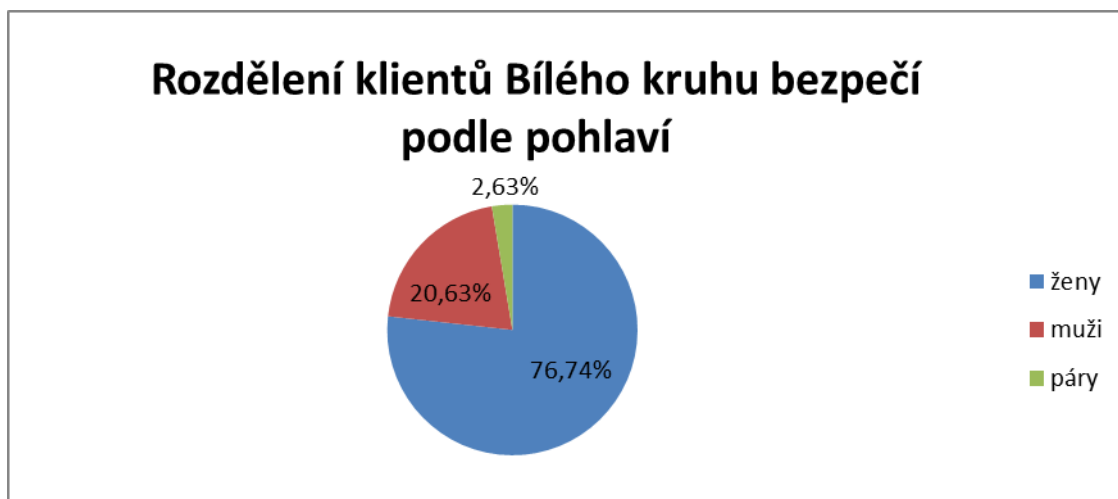
12. Seznam příloh

Příloha č. 1:

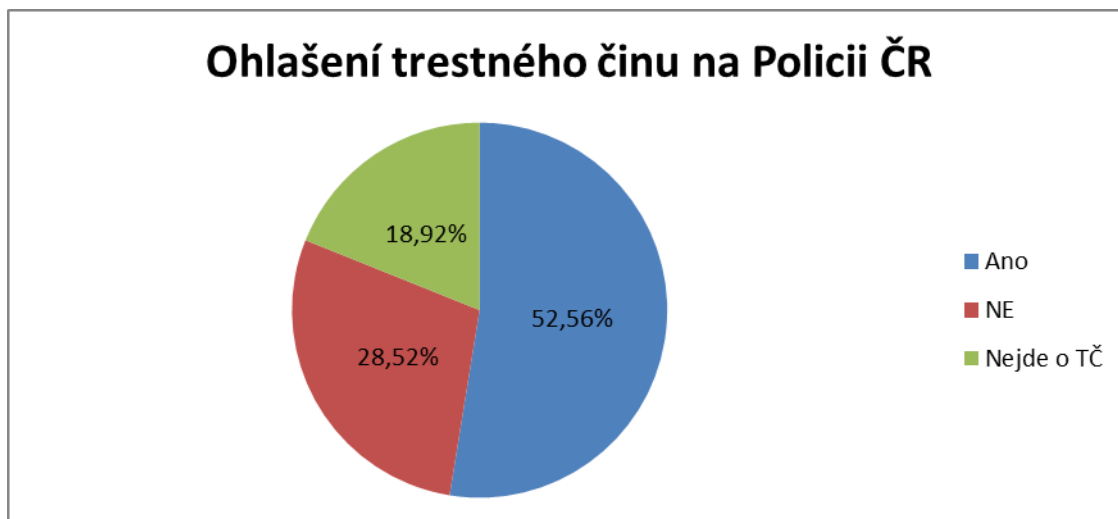
Počet klientů BKB za první dvě čtvrtletí 2014: 761¹⁶¹

(Počet klientů je závazný pro všechny níže uvedené grafy)

Graf č. 1

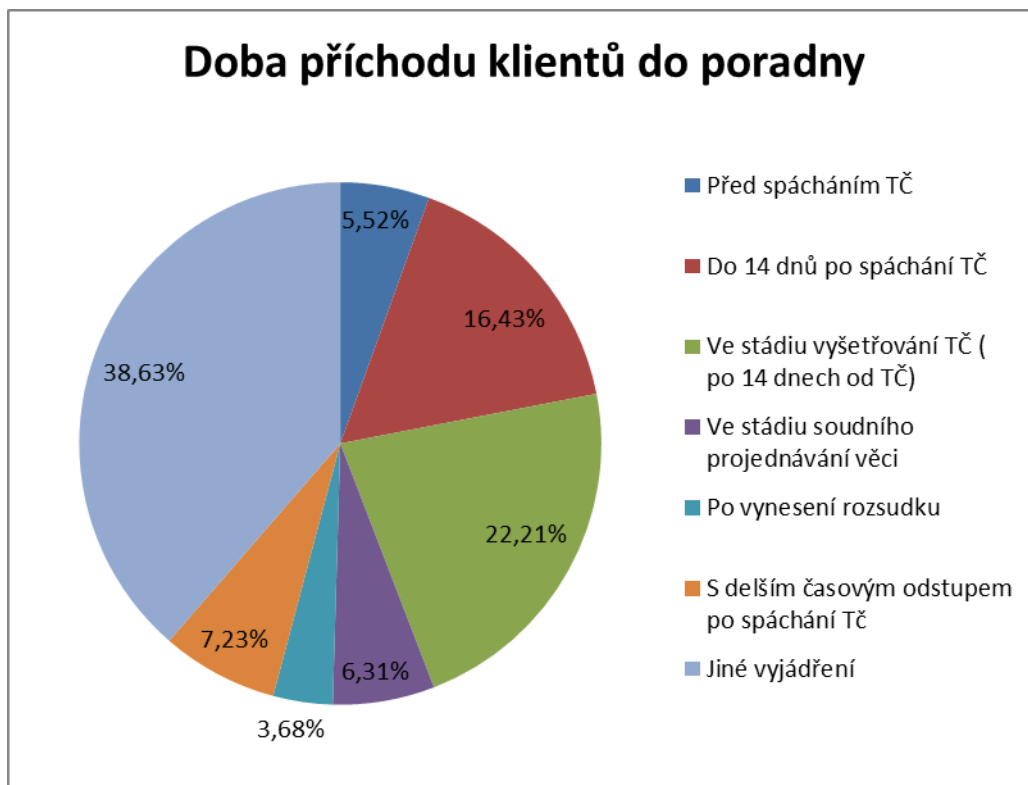

Graf č. 2

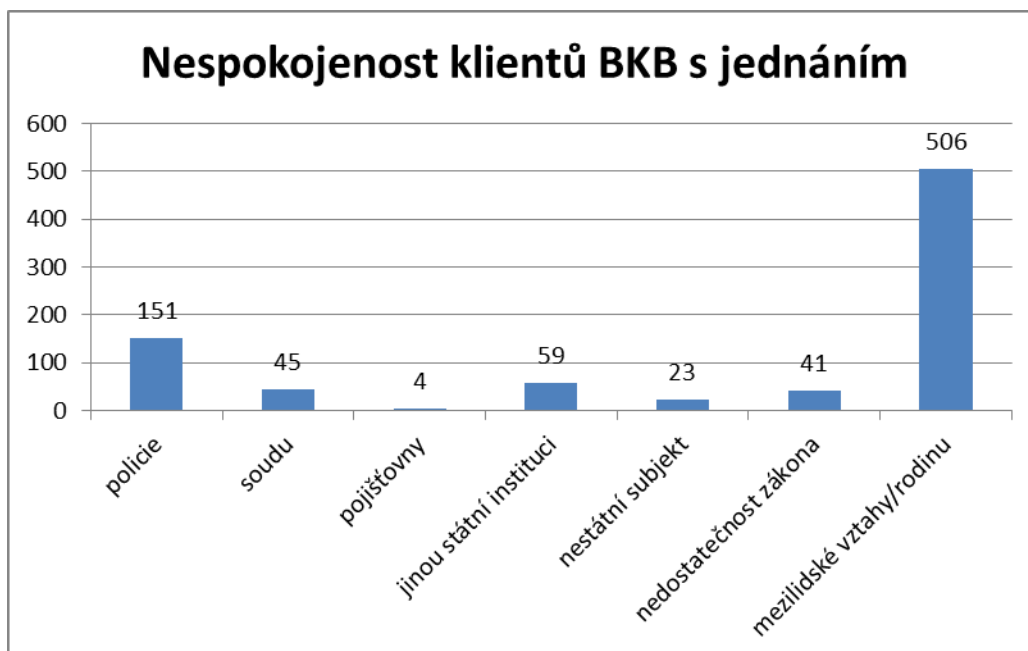

¹⁶¹ Veškeré graficky zpracované informace BKB : WWW:<http://www.bkb.cz/o-nas/statistiky/>)

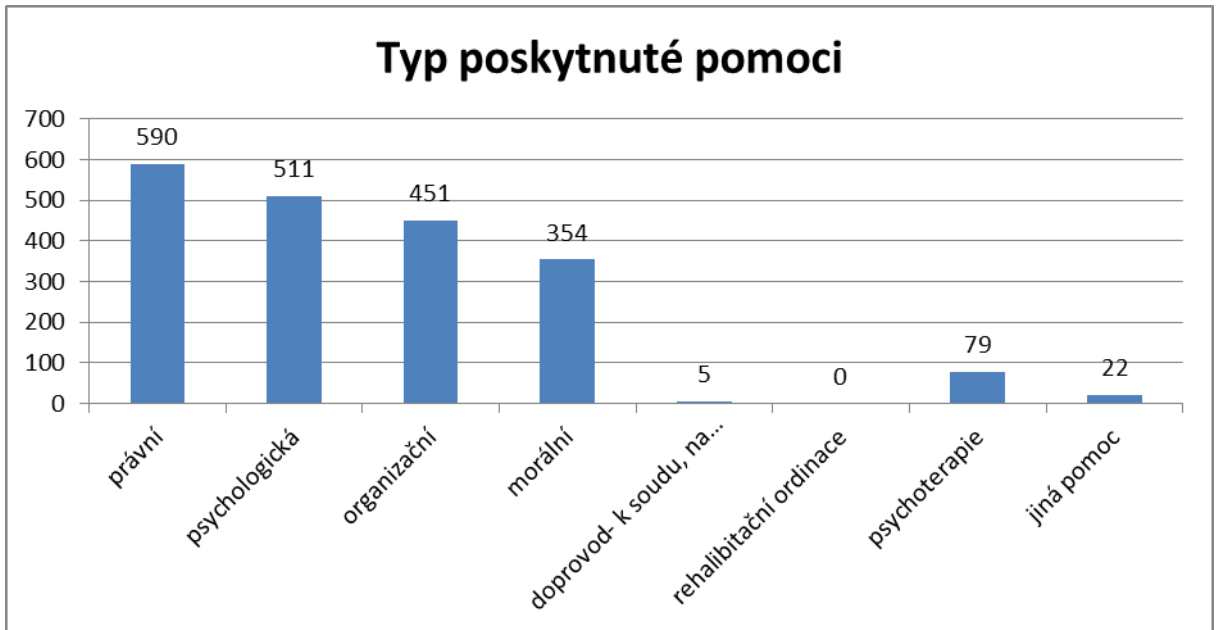
Graf č. 3

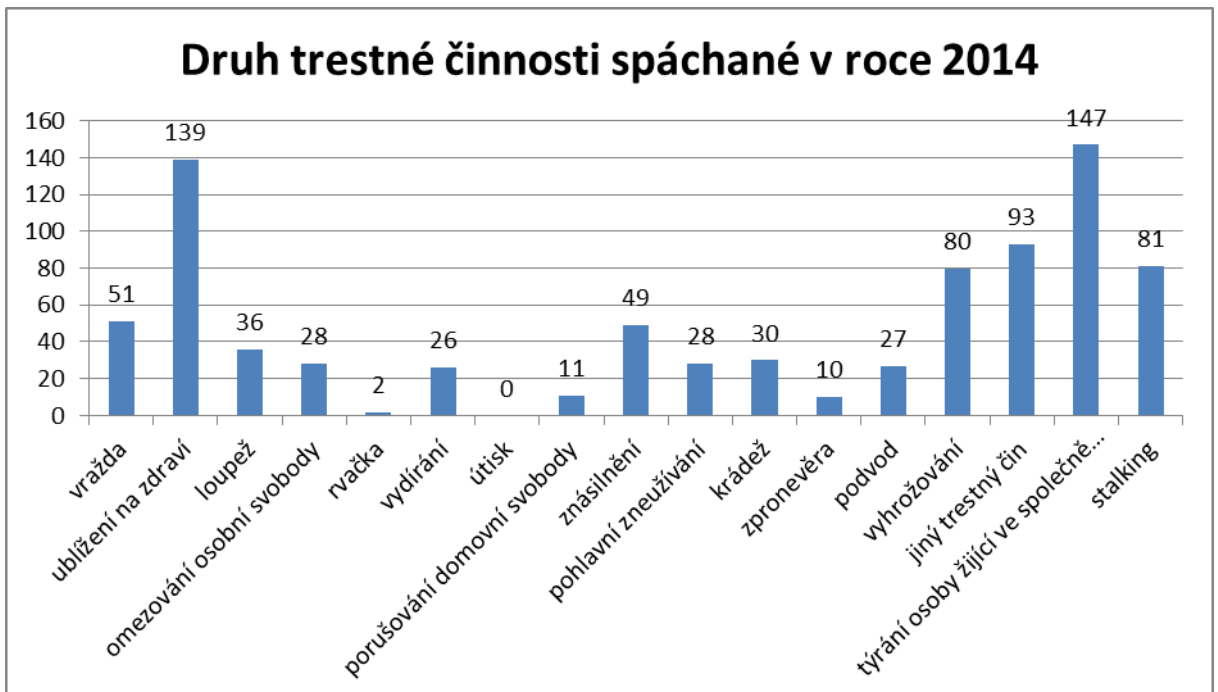
Graf č. 4

Graf č. 5

Graf č. 6

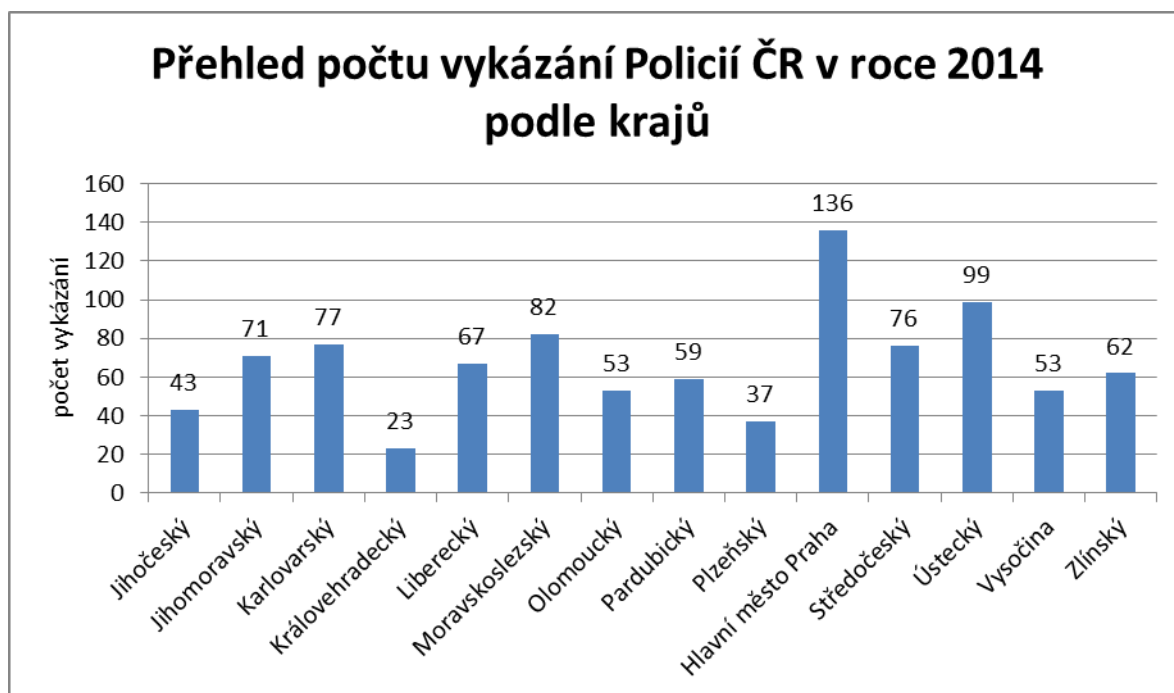
Tabulka rozpoznání domácího násilí v případech jeho nahlášení

Tabulka č.1.

Domácí násilí	ČR
Ano	131
Ne	582
Nejisté	48

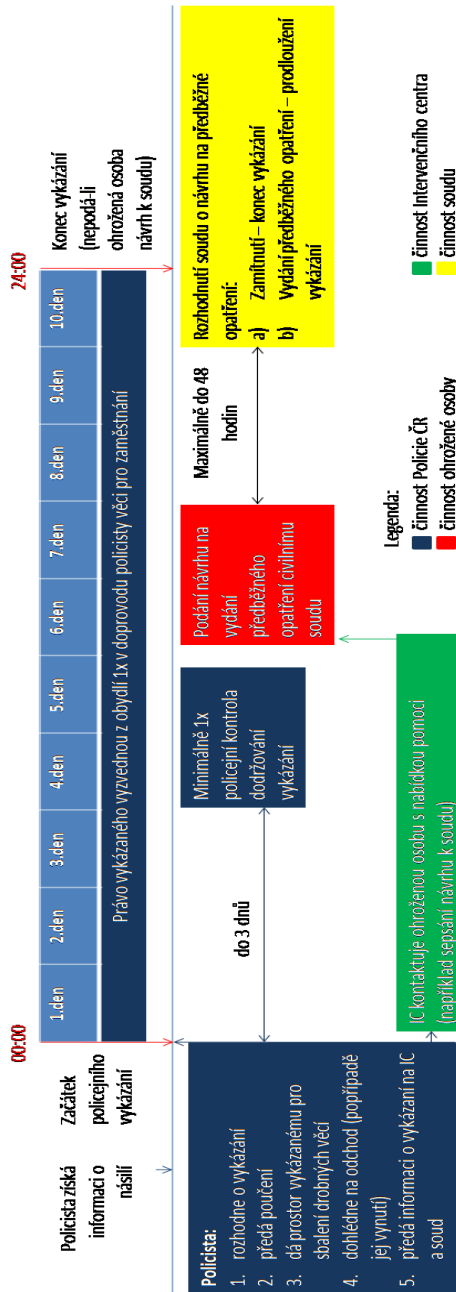
Informace BKB Od 1. 1. 2007 do 31. 8. 2014 celkem 8511 vykázaní

Graf č. 7

Příloha č. 2:

Grafické znázornění institutu vykázání¹⁶²

¹⁶² [AUTOŘI PETRA VITOUŠOVÁ, Vladimír Vedra]. *Domácí násilí: (informace a praktické rady pro ohrožené osoby)*. 3., upr. vyd. Praha: MJF, 2009, s. 4-5. Psyché (Grada). ISBN 978-808-6284-828.

13. Abstrakt

Téma své diplomové práce jsem si již před časem zvolila s ohledem na svou stáž na státním zastupitelství a posléze i na soudě, kde jsem měla možnost se s oběťmi trestné činnosti osobně setkat. Bylo tomu v případech, kdy oběti přišly podat trestní oznámení, tak i v situacích, kdy již v roli poškozeného plnily svou úlohu v trestním řízení. Tehdy mě zaujalo, jak málo informované oběti o svém postavení doopravdy jsou, a jak málo informací je jim poskytováno ze strany orgánů činných v trestním řízení.

Oběti často přicházely po prvotní nepříliš příjemné zkušenosti s policisty a jednání s nimi nebylo často jednoduché. Nutno dodat, že vina se jednoznačně nedala svalit na množství práce zahlcené orgány činné v trestním řízení, situace oběti byla nepřehledná i díky absenci uceleného právního rámce jejích práv a stanovení základního standardu péče a ochrany, na niž měla nárok.

To se ovšem změnilo přijetím zákona o obětech trestných činů, kterým se úprava práv oběti sjednotila a zpřehlednila a jeho školením o aplikaci jeho obsahu postupně procházeli jak policisté, tak si obdobně jeho obsah osvojovaly i ostatní složky veřejné moci, s nimiž oběť během své viktimizace postupně nutně přichází do styku.

Ve své práci jsem se tedy věnovala nejen těmto pozitivním změnám postavení oběti, ale v omezeném rozsahu, který mi práce nabízela, jsem se v úvodu snažila objasnit a definovat základní instituty pojmů oběť, poškozený a viktimologie. Dále jsem se snažila postupovat po cestě oběti její viktimizací, viktimogenními faktory a situacemi. Následující kapitoly jsou zaměřeny na samotnou primární, sekundární a terciální viktimizaci a dopad trestného činu na oběť v souvislosti s jejím psychologickým prožíváním samotné újmy. V práci se posléze ubírám směrem možné viktimizace ze strany orgánů policie a médií a viktimizace oběti během hlavního líčení.

Druhá polovina práce je věnována pomoci obětem, tedy pomoci laické a psychologické, kterou jsem rozdělila na pomoc obětem těsně po spáchání trestného činu a pomoc oběti v různých fázích viktimizace. V souvislosti se sociální pomocí bylo třeba zmínit i množství organizací poskytující služby a pomoc obětem, přičemž jsem se blíže zaměřila na nejznámější z nich- Bílý kruh bezpečí. U právní pomoci jsem pak porovnávala práva oběti dle trestního řádu a zákona o obětech č. 45/2013 Sb..

Závěr šesté kapitoly uzavírající pomoc obětem je věnován peněžité pomoci a náhradě škody v trestním a občanskoprávním řízení.

Protože oběť po oznámení trestného činu, či samotného vystoupení z anonymity během trestního řízení vystupuje v různých rolích, sedmá kapitola je věnována právě jim a roli oběti jakožto svědka, kde jsem se v podkapitole v krátkosti zabývala též zákonem na ochranu svědků č. 137/2001 Sb., a pozicí oběti při použití odklonů, v souladu s principem restorativní justice.

Na závěr své práce jsem chtěla ochranu oběti předeštit na konkrétním případě a vybrala jsem si pro tuto demonstraci fenomén domácího násilí, o němž se hovoří v souvislosti s § 199 trestního zákona- *týrání osoby žijící ve společném obydlí*. Zde jsem pak definovala, co to domácí násilí je a jaké trestné činy v něm mohou být spatřovány. Další podkapitoly jsem věnovala konkrétním krokům oběti k vlastní ochraně a pomoci, kterou poskytuje obětem domácího násilí policie, institutu vykazání, jehož grafické znázornění je možno najít v příloze mé práce. Celá práce je pak zakončena právní a trestněprávní ochranou těchto konkrétních obětí.

Uvědomuji si, že natolik širokou matérii se mi nemohlo podařit zdaleka obsáhnout v celé její šíři, nicméně doufám, že má práce poskytne alespoň základní soubor obecných institutů, sloužících k vymezení potřebných pojmů, ale též návodů, a v neposlední řadě i rad, které mohou sloužit jak obětem, tak i subjektům tuto ochranu a pomoc poskytujícím.

14. Abstract

I selected the topic of my diploma thesis some time ago, having in mind the internship that I completed at the prosecution and later at the court, where I had the opportunity to encounter the victims of criminal activity. This applied especially to situations when the victims came to serve a complaint and also to situations when they had already fulfilled their part in the criminal suit in their role of the damaged. It preoccupied me then how little are the victims in reality informed of their status and how little information is granted to them by the authorities acting in the criminal procedure.

The victims often came after a not very pleasant previous experience with the policemen and dealing with them was often uneasy. It is necessary to add that the guilt

couldn't be unequivocally cast upon the authorities acting in the criminal procedure flooded by a large amount of work, but the situation of the victim was unnoticed also because of the absence of a comprehensive legal framework for their rights and of the establishment of a basic standard for the care and protection of which it was entitled.

This, however, changed by the adoption of the law on the victims of criminal acts, through which the treatment of rights of the victim was unified and became well-arranged and the education concerning the application of its contents was subsequently undergone by policemen and similarly its contents were adopted by other units of the public authority, with which the victim inevitably comes into gradual contact during its victimisation.

In my thesis I hence dealt with these positive changes to the status of victims, but in the limited extent that was granted by the thesis I attempted to clarify and define in the introduction the basic institutes of the concepts of victim, damaged, victimology and I then tried to proceed through the trail of the victim by her victimisation, the victimogenic factors and situations. The following chapters are focused on the primary, secondary and tertiary victimization itself and the impact of the criminal act on the victim in conjunction with her psychological perception of the damage itself. Then I proceed in the direction of a possible victimisation from the part of the police authorities and media and the victimisation of the victim during the principal trial.

The second half of the thesis is devoted to aid to the victims, that is to say laic and psychological aid which I divided into the aid to the victims immediately after the commitment of the criminal act and aid to the victim in different phases of victimisation. In relation to social aid it was necessary to also mention the number of organisations providing services and aid to the victims whereas I aimed more specifically on the most renowned of them – The White Circle of Security. Concerning legal aid I couldn't do otherwise but pull in and compare the rights of the victim according the Rules of Criminal Procedure and the Law on Victims no. 43/2013 Sb.

The closure of the sixth chapter concluding on aid to victims is devoted to financial aid and damage compensation in criminal and civil proceedings.

Since the victim after the announcement of the criminal act or stepping out of anonymity itself during the criminal proceedings assumes different roles, the seventh chapter is dedicated to them and the role of the victim as a witness, whereas in a

subchapter I also dealt briefly with the Law on the Protection of Witnesses no. 137/2001 Sb. and the status of the victim while using deflections in accordance with the principal of restorative justice.

In the end of the thesis I wanted to demonstrate the protection of the victim on a concrete case and for this demonstration I chose the phenomenon of home violence which is being mentioned in relation to § 199 *harassment of a person living in common dwellings of the criminal law*. There I then defined which criminal acts may be attributed under it, the other subchapters I then devoted to concrete steps of the victim to its own protection and aid which is provided to the victim of home violence by the police, the institute of expulsion, which graphic illustration can be found in the appendix of my thesis and the whole thesis is concluded with legal and criminal law protection of those concrete victims.

I realize that by far I couldn't have succeeded in covering such a wide substance in its entire amplitude, nonetheless I hope that my work will provide at least a basic array of general institutes serving to define the necessary concepts, but also of guidelines and last but not least of suggestions that can serve not only to victims, but also to the subjects providing this protection and aid.

Klíčová slova

Téma diplomové práce: Ochrana obětí trestného činu

Klíčová slova:

Oběť

Viktimizace

Práva oběti

Pomoc obětem

The topic of the the thesis: Protecting victims of crime

Key words:

Crime victim

Victimization

Victim's rights

Asistance to victims
